

מיל"מי

מבט

כתב עת לענייני מודיעין וביטחון מבית המרכז למורשת המודיעין

יחסי ישראל וסוריה - לאן הלאה? ■ אתגרי המודיעין בעימותי העתיד ■
איש בעל אלף שמות ■ רומן רוסי



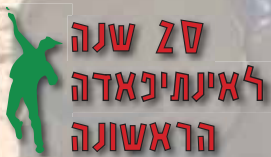
נשים במודיעין

השתיקה יפה להן
אני לא סופרמן
אישה מעבר לקווים
הגדעונית המכריקה



לוגים ציב"ג

בלתי-מספיק בערבית
ערבית? לא בבית ספרנו
חקר המזרח התיכון בישראל



27 שנה לאינתינאדה הראשונה

למי צלצלו הפעמונים
לעשות מודיעין
בארגון לא מודיעיני
עדות מן השטח





קוראים יקרים,
לאחר גיליון היובל אנחנו פותחים את גיליון 51 ואתו גם את שנת 2008 בתקוות חדשות. קיבלנו מרבים משוב טוב מאוד על הביטאון, והדבר מעודד ומחייב תודה למגיבים.

שיח הנשים בגיליון זה אורגן על ידי מערכת מבט מל"מ לקראת יום האישה הבין-לאומי. מאחר שתפקיד הנשים בקהילת המודיעין לחוב אינו מודגש, והקהילה נתפסת גברית בעיקרה, יש חשיבות עצומה בהעלאת המודעות לתפקידים שממלאות הנשים בקהילה. חיפשנו את הנשים המיוחדות ומצאנו. התוצאה - לשיפוטכם בעמ' 4.

אנחנו מקדישים הפעם פרק מיוחד להתבוננות על ההפתעה באינתיפאדה הראשונה, לפני 20 שנים. זו הזדמנות בשבילנו לעמוד על סוגיית ההערכה המודיעינית בנושא הפלסטיני בין שב"כ, אמ"ן, המנהל האזרחי והמוסד. עשינו זאת בעזרתם של שמואל גורן, נחמן טל ושלום הררי (עמ' 30). אנחנו מרחיבים בנושא גם ב"מודיעין" במאמרו של אפרים לביא בעמ' 34 ובהתייחסותו של גדי זוהר, שהיה ראש זירת טרור באמ"ן וראש המנהל האזרחי ביהודה ושומרון, במאמרו בעמ' 32.

אט"אט אנחנו משתלבים באירועי שנת השישים למדינה. המל"מ והביטאון שלנו יעסקו בכך בהיקף נרחב השנה. אנחנו פותחים במאמר מעניין של שמעון אביבי על ראשית 'המוסד', במסגרת המודיעיני, בעמ' 38.

בשבועות הקרובים תשודר תכנית רדיו של שעתיים ברשת ב' שתלווה את תולדות המודיעין ב־60 השנים בעזרתם של ותיקי הקהילה. תוכלו לקרוא כאן גם מה עושה חיל המודיעין בשנת ה־60, בעמ' 46.

סוגיה המלווה את המודיעין הישראלי זה שנים היא התמעטות יודעי הערבית בארץ וכך גם בקהילה. אנחנו נדרשים בגיליון זה לנושא הכאוב בתישומתו של איש שב"כ העוסק בהוראת הערבית לאחר תום שירותו המודיעיני ובתגובת אנשי משרד החינוך המופקדים על המדיניות ועל מימושה (עמ' 12).

אנחנו פותחים במדור חדש בשיתוף פעולה עם חברת "אדקוטי", חברה למידע וסקי לארגון אירועים הקשורים בהפקת מידע גלוי. במדור זה תתבקשו לאתר תשובות לשאלות באמצעות גישה יצירתית באינטרנט. זאת, נוסף על חיידתו הקבועה של חברנו יואב דיג, המשרטט בכישרון רב בכל גיליון את דמותו של מישהו או מישהי מהגלריה המודיעינית הוותיקה, דמויות שמן הראוי שנדע על פועלם. מדור המכתבים למערכת בגיליון זה עמוס, תופעה מבורכת בזכות מכתביכם. הרבו בכך!

קריאה נעימה
אפרים לפיד
העורך הראשי
Lapide3@gmail.com

כתבות

4	מירי איזין (בודי); לימור קליפה	השתיקה יפה לה רכשיח נשים במודיעין
8	יוכי וינטרויב	אני לא סופרמן על ד"ר יעל פזנר
9	יוכי וינטרויב	אישה מעבר לקווים סיפורה של אמה שרה אדמונדס
10	אבנר א'	הגדעונית המכריקה סיפורה של לוכה גלר
12	שלמה גבע	בלתי-מספיק בערבית האם נכשל משרד החינוך באופן הוראת הערבית?
13	ד"ר שלמה אלון נעמי אביבי-וייסבלט	ערבית? לא בבית ספרנו תגובת משרד החינוך לשלמה גבע
14	דרור זאבי	חקר המורח התיכון בישראל מפסוודז'יסיצ'פלינה למחקר רב-תחומי
16	פרופ' אייל זיסר	יחסי ישראל וסוריה - לאן הלאה? על השלכות התקיפה האווירית הישראלית בסוריה
18	מאיר אלרן	אתגרי המודיעין בעיסותי העתיד ממסקנות כנס ה-INSS הראשון
19	יהודה ברק	איש בעל אלף שמות קווים לדמותו של עמוס מנור
26	צבי מגן	רוסן רוסי האם הרוסים תוורים למורח התיכון?
30	יוכי ארליך	למי צלצלו הפעמונים המודיעין והאינתיפאדה הראשונה - 1987
32	גדי זוהר	לעשות מודיעין בארגון לא מודיעיני תרומת המנהל האזרחי באיסוף מודיעין באינתיפאדה הראשונה
34		עדות סן השטח מתוך ספרו של יהודה מאיר רוט "עקדה"

עמותת המל"מ

הנהלת העמותה
מאיר עמית - נשיא
אפרים הלוי - יו"ר
דוד צור - מנכ"ל

ראשי ועדות המל"מ
ד"ר שמעון אביבי - ראש ועדת קרנות ההנצחה
יעקב ארטל - ראש ועדת כספים
יעקב בצלאל - ראש ועדת ביקורת
עמוס גלבוע - חבר הוועד המנהל
זלמן ז'מרתה - גנדרל - ראש ועדת פעילות חברים
משה סופר - ראש ועדת מכרזים
יעקב (ישה) קדמי - ראש ועדת הנצחה
ראש ועדת מורשת
סטלה שדות - נציגת המשפחות השכולות

בעלי תפקידים
שמעון גרינברג - רו"ח
עו"ד יהודה טניק - יועץ משפטי
ברוך מזור - גזבר

הנהלת אתר ההנצחה
יהודה פרידמן - מנהל האתר
נטע זיו-אב - מנהלת המשרד
גיל חלץ - אחראי תפעול

ביטאון מל"מ יוצא לאור ביוזמת הוועד המנהל של מל"מ ובאחריותו שימוש מסוג כלשהו בחומר הכלול בדיוקנו זה - אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת של המו"ל

אתר ההנצחה המרכז למורשת המודיעין
ת"ד 3555 רמת השרון 47143
טל' 03-5497019, פקס 03-5497731
mlm@intelligence.org.il
www.intelligence.org.il

המרכז למורשת המודיעין - אתר הנצחה ממלכתי לחללי הקהילה

המודיעין לכל בית ישראל ובעיקר לדור הצעיר הגדל במדינת ישראל.

מלבד אתר הזיכרון לנופלים ו'מרכז נתונים ממוחשב', האתר פועל להנחיל תרחישים של מבצעי מודיעין; להפיק סרטי תעודה ומורשת; לנהל מרכז מידע למודיעין ולטרור; לקיים מפגשים ודיונים בנושאי המזרח התיכון והמודיעין; להפעיל ספרייה ותצוגות בנושאי מודיעין.

המל"מ פועל כעמותה רשומה, ופעילים בה ותיקי קהילת המודיעין ובכיריה, שפועלים בהתנדבות בהנהלת העמותה, ובוועדות השונות כוועד הפועל, ההנצחה, המימון, התכנים, הביקורת, הקרנות וביטאון "מבט מל"מ".

מאז ראשית התגבשות היישוב החדש בישראל, ובכל מערכות ישראל מאז ערב הקמת המדינה ועד היום, עמדו אנשי חמ"ן, 'המוסד', שב"כ ו'נתיב' בחזית העשייה הביטחונית וחירפו גופם ונפשם; לוחמים עלומים שחלקם קיפחו את חייהם בארצות עוינות ואחדים מהם טרם הובאו למנוחת עולם בישראל.

בשנת 1983 חברו יחדיו ותיקי קהילת המודיעין, המשפחות השכולות וגופי קהילת המודיעין, להקים מרכז הנצחה לחללי קהילת המודיעין ומרכז להנחלת מורשת המודיעין - המל"מ.

מאז נחנך המרכז למורשת המודיעין משמש האתר הן להנצחה והן כמרכז תיעוד חינוכי, שנועד להנחיל את מורשת

15	מוזיעין וספר אי - מילון עברי-עברי, עברי-עברי מאת ד"ר שלמה אלון אפרים לפיד
20	"זכרים שרואים משמ" - השר ח"כ רפי איתן אפרים לפיד ויוכי ארליך
22	כנסים פה ושם - שחרור ותחייה רחל סילקו
23	מהנעשה בקהילה
25	עמותות מוזיעין בארץ - עושים טייב על הלכ חנה הראל
28	היסטוריה בתמונות - המוסד בכורדיסטאן; אנשי מוזיעין צפון; עלייה ב-"הגדעונים"; הפשיטה על האי שדואן יענקלה מן
35	מזווית אישית - הפוליטיקה של השקט חיים מינא (מנור)
36	מוזיעין בעריכת עמוס גלכוע
38	אפרים לביא - התפתחות האיום האסלאמי הפלסטיני שמעון אביבי - מתי הוקם המוסד?
44	לזכרם רמי שבילי; אורי יגיל; חיים (הייני) זמיר; נפתלי רבין
46	מהנעשה בקהילת המוזיעין
47	כל הכבוד
48	מכתבים למערכת
49	מסמך - ל"פ במלחמת העצמאות
50	מוזיעין וספר כי - שישה ימים של מלחמה מאת מיכאל אורן אהוד רמות
51	כתב חידה אליפות מידע גלוי; מי היה האיש?
52	יומן מל"מ

דבר המנכ"ל

מ־2007 ל־2008



חלפה לה עוד שנה והנה אנחנו ניצבים בפתחה של שנת עבודה חדשה. מבחינה ביטחונית, עברה השנה החולפת בלי אירוע מרכזי בולט, כאשר שאלת כניסת צה"ל מחדש לרצועה נותרה מרחפת באוויר. בלט גם העיסוק בסוגיית הגרעין האיראני שחודדה שוב בשל

הערכתה של הרשות הלאומית למוזיעין של ארצות הברית, בדבר עצירתה של תכנית הגרעין האיראנית בשנת 2003. בפן המדיני, תצוין ועידת אנאפוליס אשר מהלכה העוקבים יימשכו בשנת 2008 והכוללים את ביקוריו של נשיא ארצות הברית באזורנו.

במל"מ עמדה שנת 2007 בסימן פיתוח התשתיות. הונחה אבן הפינה להרחבת התאטרון הפתוח והעבודות בו החלו. גם עבודות הבינוי בקומה השנייה של מרכז הצפייה נמשכות והן עומדות להסתיים. במבנה "אהל שם", לב ההנצחה, הותקנו מערכות חדשות של מיזוג ותאורה.

פעילות החברים במסגרת מועדון "חבצלת" יצאה אל הפועל כמתוכנן. כך גם הפעילות המיוחדת למען המשפחות השכולות, ובין היתר אציין את הביקור ב"יד לבנים" לעדה הדרוזית, שבמהלכו נטענו עץ זית באתר לחיזוק הקשר עם העדה. בתחום המורשת הופק הסרט "הציפור הכחולה", המביא את סיפורו של מטוס המיג העיראקי שהובא לישראל בשנת 1966, וכל זאת לצד הפעילות מול בתי הספר והקורסים בחמ"ן.

מרכז המידע למוזיעין וטרור ממשיך בפעילותו במלוא המרץ ומשרת את המאמץ ההסברתי של מדינת ישראל בצורה ראויה לציון. המרכז מפרסם מידע באופן שוטף, כמו גם מחקרים מעמיקים יותר, ומפעיל אתר אינטרנט שאליו גולשים כ־400 אלף בני אדם בחודש מכל רחבי העולם. לאחרונה התפרסם מחקר על אודות ירי הקסאמים מרצועת עזה, מחקר שזכה לתגובות המשך בעיתונות המקומית והעולמית.

הנושאים המרכזיים שבהם נעסוק בשנה הקרובה הם: ציון שנת ה־60 למדינה ולמוזיעין הישראלי, המשך שדרוג התשתיות והרחבת הפעילות להבאת משאבים. לעניין זה הוקם חוג יידי המל"מ (חיד"ה). כמו כן, לקראת השלמת הקדנציה של ההנהלה הנוכחית תיערכנה הבחירות להנהלה חדשה (אוגוסט-ספטמבר).

במסגרת אירועי שנת ה־60 בכוננתנו לחנוך מיצג אורקולי חדש, להקים חניון דרכים בסיוע הקק"ל לזכר חללי הקהילה מצפון לאבן יהודה ולהוציא פרסום (ספר או אלבום) מוזיעיני מיוחד. נקיים כנס חברים במתכונת מורחבת ונסייע לגופי הקהילה בחומרים ובעצה באירועיהם-הם.

באשר להמשך שדרוג התשתיות, נסיים את הפרוייקטים שהוזכרו לעיל, נעסוק בתכנון מבנה חדש לתערוכת הטרור ונחדש את המערכת האורקולית באולם ההרצאות (האודיטוריום) על סמך תרומה צפויה. זו הזדמנות נאותה להודות לכל התורמים, המתנדבים וכמובן לעובדי העמותה ומרכז המידע.

לא אוכל לסיים את דבריי בלי להיפרד מרמי שבילי ז"ל, שהלך לעולמו בטרם עת בחודש נובמבר 2007. רמי, לשעבר ראש אגף בשב"כ, היה חבר ההנהלה וראש ועדת המורשת שעסק בנושא זה גם מחוץ למל"מ. רמי היה חכם וידען ותרם לנו רבות. יהי זכרו ברוך. אאחל לכולנו שנת עבודה פורייה שבה נממש כולנו את תכניותינו, ושנת 60 מוצלחת למדינת ישראל.

תא"ל (מיל') דוד צור
מנכ"ל העמותה
milm1@netvision.net.il

מערכת ביטאון המל"מ

העורך הראשי: אפרים לפיד

העורך: אפי מלצר

עורכות המשנה: יוכי ארליך ושרון שחם

העורך הגרפי והמבצע: עופר שטל

העורכת הלשונית: ענת ריינר

חברי המערכת: ניצה אלינוב, יהודה ברק, יואב דייגי,

יוכי וינטרויב, סא"ל גדעון מיטשניק, יעקב (יענקלה) מן,

דוד נוימן, אהוד רמות, נעם שפירא

כל המאמרים והכתבות המופיעים בכתב העת הם על דעת הכותבים בלבד



נשים
במודיעין

השתיקה יפה להן

הנחתה: מירי איזין (בודי)
כתבה: לימור קליפה

רב־שיח נשים במודיעין*

עם פסיכולוגית, אבל היא נבחנה. היא דווקא חשבה להיות מורה, ולמדה בסמינר לז'ורנליזם, אך נראה שהרוח ההרפתקנית שבה סחפה אותה ליחידת המבצעים של השב"כ, ששכנה באותם ימים ביפו. שמונה שנים וחצי היא שירתה ביחידה, ובמהלכן יצאה פעמים אחדות לחו"ל.

היא מחייכת בהנאה כאשר היא נזכרת בהרפתקאות בחו"ל, ומחייכת פחות, כאשר היא נזכרת בהמתנה ברחובות במינוס 20 מעלות. בכלל: "בעבודה הזאת צריך לעבוד אלפי שעות מתישות, ולפעמים אף משעממות, כדי לזכות בשעת תהילה אחת". עם זאת, התקופה הזאת זכורה לה כתקופה מעניינת ביותר. לחוה לא היו אשליות: "אמרו לי שגברים לא מקבלות קידום, כבר בהתחלה. עם זאת, קודמתי מקצועית אחרי שביצעתי את תפקידי על הצד הטוב ביותר. גם נתתי למומחים לדבר מספר רעיונות".

נוכח הצטיינותה במילוי תפקידה נשלחה חוה על ידי מפקדיה לקורס המתקדם. הייתה זו הפעם הראשונה והאחרונה, בתקופת שירותה של חוה, שהיחידה שלחה אישה לקורס זה. לאחר לידת בנה הבכור פרשה מן השירות מתוך תחושה שמיצתה את עצמה ומתוך הבנה כי, כמו שנאמר לה מלכתחילה, אינה צפויה לקבל קידום.

עליזה מגן: תפקיד מבצעי ראשון בארגון, ואני בשנות ה־20 המוקדמות - דחפו לי דרכון ליד, ואמרו לי 'סעי'. אז נסעתי. בלי שום הכנה מוקדמת, שום קורס, כלום. היום זה לא היה קורה

עליזה מגן גויסה למוסד מיד אחרי השירות הצבאי, בזכות הגרמנית השוטפת שלה, ושולבה בפעילות נגד גורמים נאציים. מהר מאוד היא הייתה שותפה למבצע הממודר עד היום. גם ההכשרה של עליזה, שהוטסה אחרי מספר חדשים, הייתה שונה

הנשים בקהילת המודיעין אינו מודגש והקהילה נתפסת 'גברית' בעיקרה, יש חשיבות עצומה בהעלאת המודעות לתפקידים שממלאות הנשים בקהילה. האמירות היו ברורות. רוב המשתתפות בפאנל נתקלו, בשלב זה או אחר בעבודתן, בסירוב מוחלט של מפקד לשבץ אותן בתפקידים הנחשבים "גבריים". כישוריהן נתפסו כבלתי־רלוונטיים בחלק מהמקרים, והמגדר (ג'נדר) היה למעשה הסיבה היחידה לעצירת קידומן. זאת, אף שהן מעולם לא ויתרו לעצמן, לא ביקשו הקלות וחלקן אף עיכבו לידת ילדים עד למילוי המשימות שלהן התחייבו.

מירי איזין (בודי) הגיבה על התופעה של מינוי אישה לתפקיד "גברי" כהוכחה להיעדר הפליה: "אין לי ספק שקודמתי כי רצו לקדם אישה, ואני הייתי שם". היא מודעת היטב לכך שבחיל "יש גברים המאשימים שבשל הקידום שלי נעצר הקידום שלהם". עם זאת, גם במסלול הקידום המהיר חוותה מירי דחיות על רקע מגדר, ובהיותה צעירת הפורשות מן השירות בחבורה, בטנה עדיין מלאה על התנהלות המערכת כלפי נשים.

הקריטריון לגיוס לשירות: נשך דקות שיחה על כוס קפה

היום, כל הרוצה להתגייס לשורות המודיעין יודע שיהיה עליו לעבור מבחני מיון מפורטים, תשאולים פסיכולוגיים ומסלול מכשולים ארוך. בשנת 1949, גויסה שוש סביון לשב"כ בבית קפה: "הייתי בקורס קשר בקריית ענבים, ויום אחד אמרו לי שאני הולכת למקום סודי. קראו לזה 395. קראו לי לשיחה בבית קפה 'ורד' ז'ל, ישבתי עשר דקות עם אורי כהן והתקבלתי. היינו צוחקים אז, שמי שקורא עיתון 'דבר', מתקבל". שוש שירתה בחוליה המבצעית של השב"כ עד שהתחתנה, עם איש החוליה, כמובן. מכיוון שאסור לבני זוג לשרת באותה היחידה, היה על אחד מהם להחליף תפקיד. שוש קיבלה את הדין באהבה, ועברה ליחידה אחרת.

חוה לעומת זאת, עברה מספר מבחנים. אמנם רק שלוש שעות של מבחנים כתובים ושעתיים של שיחה

שוש סביון הייתה רק בת 20 כאשר עמדה יחד עם חבריה לחוליה של "ההגנה" מול בניין של שלוש קומות בשכונת אבר־כביה, שאותו עמדו לפוצץ. הימים ימי טרום־המדינה והבניין שימש מקלט לצלפים ערבים שצלפו על רחוב הרצל. שוש, האישה החבלנית היחידה במחזור, נפגעה מכדור צלף בידה. הכדור שרט את הבטלדרס שלבשה, שבכיסוי הוסתרו אצבעות ג'לניט. על גבה נשאה תרמיל ובו 20 ק"ג חומרי נפץ. לו היה הכדור פוגע עמוק יותר בכיסי המעיל, הייתה כל החוליה מתפוצצת יחד עמה.



חוה קנטורוביץ-שטיינבוך

לימים, הצטרפה שוש לחוליה המבצעית של השב"כ, שבאותם ימים שירתה גם את המוסד. היום היא יושבת סביב שולחן במרכז המל"מ בחברתן של חמש נשים ותיקות נוספות בקהילת המודיעין:

עליזה מגן הייתה האישה היחידה שכינה בתפקיד ראש האגף לתיאום מבצעי במוסד והמשנה לראש המוסד - התפקיד הבכיר ביותר שאליו הגיעה אישה בקהילת המודיעין; **חוה קנטורוביץ-שטיינבוך**, הייתה בחוליה המבצעית של השב"כ ונשלחה לסייע במשימות המוסד באירופה; **מירלה גל** הייתה הרמ"חית הראשונה של המחלקה הממונה על הקשר עם קהילת המודיעין האמריקנית; **מירי איזין (בודי)** הייתה הקמ"נית האוגדתית הראשונה ובגיל 37 קיבלה דרגת אל"מ; ויוכי ארליך, שכרמ"דית באמ"ן מחקר הייתה הראשונה לקבל מדור ערב.

שיח הנשים אורגן על ידי מערכת מבט מל"מ, לקראת יום האישה הבין־לאומי. מאחר שלרוב, תפקיד

אבל מחויבותי ברורה לחלוטין". מירלה הייתה הבחורה היחידה בחוליה, ולא זכתה לשום הנחות. היא עברה שנתיים דינמיות מאוד ובסופן עברה ליחידה שעליה פיקדה עליזה מגן: "עליזה שאלה אותי, איך לדעתי אני אפקד על גברים מצ'ואיסטיים ואמרתי שאני לא רואה שום בעיה. היא שאלה אותי אותה השאלה גם כשהגיע הזמן למנות אותי לראש ענף. מעולם לא ראיתי בעיה בנושא".

לאחר מספר שנים, עברה מירלה לאגף לקשרי חוץ של המוסד, שם עסקה לאורך השנים בכל הזירות. בשנים 1997 עד 1999 הייתה ראש שלוחה, יחד עם הבעל והילדים. היא התמודדה עם אחת הפרשיות המסובכות ביותר שהיו למוסד, ושהתה חודשים רבים מחוץ לבית.

המשפחה חזרה לארץ לאחר שמירלה קיבלה הצעה לנהל מחלקה מעניינת. בתפקיד זה פיקדה על אחד המבצעים הגדולים בתחום הפח"ע. לאחר מכן,



מירלה גל

עברה למחלקה האחראית על הקשר עם קהילת המודיעין האמריקנית, וזו הייתה הפעם הראשונה שבראש המחלקה עמדה אישה.

בגיל 45 החליטה שהגיעה העת לגוון: "ידעתי שאני יכולה להתקדם, אבל התואר או הדרגות לא עניינו אותי. חשבתי שזו הזדמנות ללכת לכיוונים אחרים, אולי אפילו להיות יותר בבית". ואז, הגיעה ההצעה לכהן בתפקיד מנכ"לית משרד הקליטה: מירלה סיימה את עבודתה במוסד ביום חמישי, והתחילה לעבוד במשרד הקליטה ביום ראשון. חלום הבית נמוג. היום, היא משמשת סמנכ"ל משאבים בחברת "אפריקה-ישראל".

אצלי, אישה לא תהיה קמ"ן חטיבה

מירי איזין (בודי) שירתה ב"חצב" ולאחר מכן הייתה קצינת תוד"א (תודעת אויב). אחרי השחרור למדה באוניברסיטה ועם תום הלימודים קיבלה פנייה לחזור לאמ"ן. במשך שלוש שנים היא עבדה באמ"ן מחקר בתפקיד רמ"ד בתחום חקר סוריה, ואז נשלחה לקורס קמ"נים

לדבר על קידום האישה, המדינה שמחה לתת מקום לכל מי שבא. גברים, נשים - כולם היו מוזמנים להצטרף למאבק.

מן המפורסמות היא, שמלחמה עשויה להביא לחיזוק מעמד הנשים. כך אירע במלחמת העולם השנייה, וכך אירע עם קום המדינה ובשנים שבאו אחר כך. נשים אחזו באתים וברובים, לחמו לצד הגברים ועבדו עמם את האדמה. מספר הנשים והגברים במוסד היה כמעט שווה.

עם זאת, בימים אלה, ימים שבהם ארגוני הנשים נלחמים על זכויות הנשים ובתי המשפט עומדים על המשמר בנושא, מספר הנשים בשירותים דווקא הולך ופוחת. עליזה מגן, בתפקיד ראש אגף משאבי אנוש, יודעת לומר כי "לאורך השנים מספר הנשים בתפקידי פיקוד בקהילה היה תמיד קטן מדי". חוה יודעת לספר שרוב הנשים ששירתו בשב"כ בתקופתה היו בתפקידים זוטרים: "הייתה המדיניות הברורה, שאישה לא מיועדת לקידום, כפי שנאמר לי. אני מקווה שהיום זה לא חוקי לומר דבר כזה".

עליזה: "אולי זה לא חוקי, אבל השאלה היא האם זה השתנה רק באמירה, או גם במעשה?".

העולם לא ויתרתי לעצמי בשום דבר

מירלה גל היא דור שני במוסד. אמה ז"ל, טובה גרנות, הייתה ממקימי המוסד. טובה החלה את דרכה כשהייתה מחלקת תה, ומשם התקדמה. טובה וילדיה יצאו לשליחויות של שנים אחדות בפרז' ובהולנד. מירלה לא ידעה במשך שנים רבות מה עשתה אמה ומדוע יצאו לחיות בחו"ל.

לאחר שנכנסה למוסד, החליטו כמה בנות להגיש מועמדות לקורס המבצעי. שתיים התקבלו והיו מיעוט נשי בקרב המשתתפים בו. עם סיום הקורס החליטה



וכי ארליך

מירלה להתחנות ובדיק או קיבלה הודעה שהיא יוצאת לשליחות: "אמרתי שאני מתחנתת, ואז רצו להחתיים אותי על התחייבות שאני לא נכנסת להיריון. אמרתי שאני לא חותמת על כלום,

במעט מההכשרה היום: "דחפו לי דרכון ליד ואמרו לי, 'סעי'. אז נסעתי. בלי שום הכנה מוקדמת, שום קורס, כלום". עליזה השתתפה במבצעים, ובהמשך קודמה לתפקיד בכיר, וכל זאת, בלי שעברה ולו קורס אחד. זה היה בשנת 1975. באותו קיץ עמדה להתפנות משרה בכירה. ראש המוסד אז היה חקה (האלוף יצחק חופי), ועליזה ביקשה ריאיון אישי. חקה פתח במשפט: "קיבלתי זה עתה חיסון נגד

וכי ארליך: כשראש זירה ראיין אותי לתפקיד רע"ן הוא שאל אותי מה אעשה אם הבן שלי יהיה בבית חולים. שאלתי אותו, מה הוא יעשה אם הבן שלו יהיה בבית חולים

שפעת ואני חלש, תקבלי מה שתרצי!" אחרי שיחה קצרה וממצה, הזכורה לעליזה לטוב עד היום, היא קיבלה את המשרה. אחרי שנתיים בתפקיד, ולקראת קידום באירופה, ביקשה עליזה להשתלב בקורס המתקדם, שהיה אז בראשית דרכו. בשובה אחרי עוד שתי שנות שירות, היא פיקדה על שני מחזורים של הקורס. בשנת 1980 הייתה לסגן ראש "הצומת". לפני שמונתה עליזה ב-1984 לראש אגף המנהל, היא עוד הספיקה לבלות שנה נהדרת במכללה לביטחון לאומי.

ב-1985 שינה אגף המנהל את פניו והפך לאגף משאבי אנוש. אחד הנושאים שהעסיקו את עליזה בתפקידה זה היה קידום נשים. ואכן, בגיבוי המוחלט של ראש המוסד אז, שבתי שביט, חל גידול ממשי במספר הנשים בתפקידי פיקוד וניהול. בשנת 1990 חשבה שהגיע הזמן לפרוש, אבל אז קיבלה הצעה שאי-אפשר לסרב לה: שבתי שביט הציע לה להיות ראש האגף לתיאום מבצעי ומשנה לראש המוסד. בתפקיד זה שירתה במהלך כהונתם של שלושה ראשי מוסד, ובכללם אפרים הלוי. בשנת 1999, לאחר 39 שנות שירות, היא פרשה.

הגבר ציפה שתגישי קפה

שלוש הוותיקות בקהילת המודיעין זוכרות ימים שבהם היה מספר הנשים במוסד כמעט שווה למספר הגברים. קיימת תחושה כאילו בתקופות שבהן המלחמות היו קיומיות, למרות אי-השוויון הברור בחברה בין גברים לנשים והרבה לפני שהחלו

בתה יצאה לחופשת פרישה ובמהלכה נרתמה למסע הרצאות הסברה ברחבי העולם. עם חטיפתם של אלדד רגב ואודי גולדווסר נקראה לסייע לראש הממשלה בתפקיד דוברת לתקשורת הזרה, ועשתה בתפקיד זה עד דצמבר 2007.

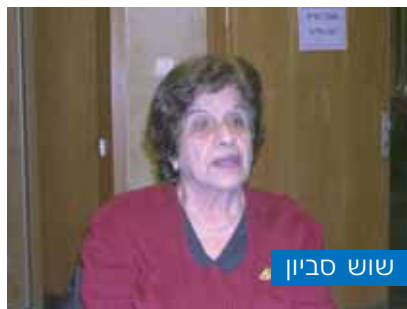
הנשים בתפקידים הזוטרים

יוכי ארליך החלה את השירות בעתודה האקדמית. לאחר מלחמת יום כיפור הבינה שהקיום של מדינת ישראל אינו דבר מובטח ומובן מאליו והתרומה למדינה חשובה יותר, ולכן למדה מזרחנות. היא שירתה באמ"ן מחקר בשנים 1977-1999 בכל הזירות. היא הייתה האישה הראשונה באמ"ן מחקר שהייתה רמ"דית של תחום ערבי, "כי אז, ערבי היה קרבי". אחר כך עסקה במחקר מדיני גם בנושאי ירדן, מצרים וסוריה. ליוכי ברור לחלוטין שתקרת הזכוכית עבה וכמעט בלתי חדירה: "אפילו שבתחום המחקר, לנשים יש ערך מוסף משמעותי ביחס לגברים, מבחינת חשיבה וראייה, ברגע שזה הגיע לקידום, הייתה שם תקרת זכוכית שלא פרצו אותה. מעולם לא קודמה אישה לתפקיד רע"ן בתחום המדיני, מתוך האגף. זאת, אף שהיו הרבה מאוד נשים שהיו רמ"דיות. הבולטת שבהן עברה למוסד והייתה לאישה הראשונה שכינה בתפקיד ראש חטיבת המחקר. באמ"ן זה כנראה לא

מירלה גל: המוסד הוא הארגון הכי פתוח לקידום נשים, ועדיין, אם תשאלו אותי האם מחר תהיה ראש מוסד אישה, אני בספק. גם אם מישהי מתאימה תגיע מבחוץ. ממש כמו שאני לא חושבת שמחר ימנו שר ביטחון אישה

היה קורה לעולם. אחרת קיבלה ענף באמ"ן מחקר רק לאחר שקודמה לדרגת סא"ל באג"ת. "כשראש זירה ראיין אותי לתפקיד רע"ן הוא שאל אותי מה אעשה אם הבן שלי יהיה בבית חולים. בתשובה שאלתי אותו מה הוא יעשה אם הבן שלו יהיה בבית חולים. מובן שלא קיבלתי את התפקיד. בשנים האחרונות של השירות הבנתי שאם אני רוצה קידום אני חייבת לעזוב את התחום המקצועי עצמו ולעבור לתחום

לאחר שנה, הוצע לה להיות ראש ענף סוריה בפיקוד צפון, והיא הסכימה. האישה הראשונה שמילאה תפקיד זה. בשנת 1996 מונתה לעוזרת האישית



שוש סבון

של הרמטכ"ל משה יעלון, תפקיד שאין בו יום ואין בו לילה, בדומה לתפקיד הקודם שביצעה. בשני התפקידים האחרונים שמילאה, לא כיהנה מאז ולו אישה אחת.

בגיל 35 התחתנה, ומונתה לקמ"ן אוגדה, כחלק טבעי ממסלול הפיקוד. ואז, נכנסה להיריון: "כבר בהיריון היה משהו אחר. כאישה בהיריון את לא לובשת מדים, ופתאום, בלי המדים ובלי הדרגות, התייחסו אליי אחרת. לא הייתי המפקדת, הייתי 'האישה בהיריון שהגיעה לשי"ג'. חשבתי שאלד את בני והכול יחזור לקדמותו, אבל הכול השתנה. כשבני היה בן שנה, הייתי במנהלת תרגול חטיבה ויצאתי מהבית לעשרה ימים. כששבתי, הבנתי שהכול שונה. התחלתי לראות את הפער בין מה שאני יכולה לתת, למה שנתתי עד היום".

כאשר התחיל נוהל קרב לקראת מבצע "חומת מגן" רון כתרי, שהיה אז דובר צה"ל וידע על האנגלית והוטה שבפיה והרקע המודיעיני שלה, פנה למירי



מירי איזון (בודי)

וביקש שתצטרף למסע ההסברה שהוא מתכנן. לפתע, עולמה השתנה: מקצינת מודיעין שאף אחד לא הכיר, שרגילה לשמירה על סודיות, היא עברה לעמוד מול המצלמות ולספר לכל העולם על מעורבות ערפאת והרשות בטרור. "מאותו רגע, היה לי ברור שאני בדרך החוצה מהמודיעין". מירי מילאה את התפקיד כחצי שנה ואז עברה לשרת בתפקיד מפקדת הקב"ש. לאחר לידת

חטיבתיים: "אמנן ליפקין-שחק שאל אותי אם אני רוצה להיות קמ"ן חטיבה. אמרתי שכן. נראה לי שאין דבר טבעי יותר מלכהן בתפקיד קמ"ן חטיבה מול סוריה, שזה התחום שבו עבדתי במשך שלוש שנים ובו התמקצעתי". אלא שהמציאות טפחה על פניה: קמ"ן פיקוד צפון הבהיר לה: "אצלי לא תהיה אישה קמ"ן חטיבה". מירי כעסה: תחום מומחיותה נחסם בפניה. ואז, פנה אליה רון כתרי, שהיה קמ"ן פיקוד מרכז והציע לה להיות קמ"ן חטיבה: "זה היה מצחיק. נשלחתי לגבול עם ירדן, שהיה אז הגבול השקט ביותר. חשבו, שאישה כקמ"ן חטיבה צריכה להיות

מירי איזון (בודי): חשבו, שאישה כקמ"ן חטיבה, צריך להציב בגבול בו לא מתרחש דבר. ואז, אחרי פלישת עיראק לכווית, הפך לפתע הגבול עם ירדן לגבול הכי חם בארץ, בדיוק לאחר שמוניתי כקמ"ן חטיבה. שירתי בתפקיד כשנה וחצי, במהלכה נהרגו 22 מחבלים בחדירות. אני תפקדתי כמו כל קמ"ן, בשטח, צמודה לנשק 24 שעות ביממה, ללא הנחות

בגבול שלא מתרחש בו דבר. ואז, אחרי פלישת עיראק לכווית, הפך לפתע הגבול עם ירדן לגבול הכי חם בארץ, בדיוק לאחר שמוניתי כקמ"ן חטיבה. שירתי בתפקיד כשנה וחצי, ובמהלכה נהרגו 22 מחבלים בחדירות בגזרה. אני תפקדתי כמו כל קמ"ן, בשטח, צמודה לנשק 24 שעות ביממה, ללא הנחות". ואז, בא המפנה הגדול. בנווה אור נהרג קיבוצניק. אהוד ברק מונה לרמטכ"ל שבוע לפני, והחליט לקפוץ לגבול הסוער עם ירדן לבדוק את הנושא. כל המטכ"ל הגיע לגבול, ומירי הגיחה מהשוחה עם נשק, קפל"ד ואפוד, מאובקת כולה. אחרי שבועיים, נשלפה מתפקידה לכהן כע' רל"ש הרמטכ"ל. למירי יש פרשנות משלה למהלך: "בדיוק היה רצון לבטל את חיל הנשים, אבל היה צורך להראות שהצבא והרמטכ"ל אינם נגד נשים. לכן, הביאו אותי".

הילדים. עם זאת, לדעתי, המוסד הוא הארגון הכי פתוח לקידום נשים, ועדיין, אם תשאלו אותי אם מחר תהיה ראש מוסד אישה, אני בספק. גם אם מישהי מתאימה תגיע מבחוץ. אני גם לא חושבת שמחר ימנו שר ביטחון אישה."



עליזה מגן

מירי: "בארגונים שונים באזרחות חל שינוי. האם אין מקום שגם בצבא תשתנה התרבות הארגונית? אני שואלת לפעמים את בעלי: 'איך אתה יכול לא לראות את הילדים שלך?' והוא עונה, 'כך עושים כולם'. אני קובעת, כי יש בצבא תרבות ארגונית לא נכונה, תרבות שקובעת שאתה צריך להיות כך וכך שעות במשרד, צריך שיראו אותך, תרבות שאינה מתייחסת לתפוקות בתפקיד. בחברות פרטיות, יש לי גמישות מוחלטת ומה שקובע הוא התפוקה. בצבא, אימהות לילדים מתקשות לעמוד בדרישות ה'נראות' במשרד. לא מודדים בצבא תפוקה, רק סופרים שעות."

הזדמנות שווה". לאחר 22 שנה פרשה ארליך. היא ניהלה קמפוס במכללה ומכינה קדם-אקדמית והיום היא דירקטורית במספר חברות, מרכזת מערכת וכותבת ועורכת בהתנדבות במל"מ.

המונח "מחיר" מיוחס רק לנשים

עליזה: "תרומתן של הנשים בעבודה המבצעית בשטח היא גדולה. זאת, משום שהן יכולות להיטמע בסביבה ביתר קלות אבל גם משום האינטואיציה שניחנו בה. אבל, יש בעיה שנובעת מהנשים עצמן וממה שהן מוכנות להשקיע. נתקלתי בנשים רבות שביקשו תפקידים מבצעיים אבל מעטות הסכימו לעבור אותם המבחנים ואותו המסלול הנדרש לצורך עבודה מבצעית. זה היה מבחן סף שבגינו נשים רבות לא נכנסו למעגל זה. המוסד קבע לעצמו כלל לפיו לא ימלאו תפקידי ניהול בכירים עובדים ללא כל רקע של עבודה מבצעית בשטח, כולל תפקידי מנהל. כאן נוצר מעגל הקסמים של הקושי לקידום הנשים."

מירלה: "כל אחד עושה בחירות. האם את שואלת את הגבר שעשה את העבודה כמוני, מה המחיר שהוא משלם? המונח "מחיר" מיוחס רק לנשים. אני יודעת, כי מעולם לא ויתרתי לעצמי, באף תפקיד, בשום דבר. גם לא על יום מחלה של אחד

ניהול משאבי אנוש. שם, כך נראה עד היום, קל יותר לגברים לאפשר לנשים להחזיק בעמדות ניהול בכירות יותר". ואכן, בתפקיד זה, כשעסקה בין השאר באיתור, מיון והשמה, מצאה יוכי את עצמה מתלבטת בשאלה הבסיסית הקשורה בשילובן וקידומן של נשים במערכת: האם עלינו לדרוש מנשים לתפקד כמו גברים כתנאי לקידומן או שעלינו לשלבן על בסיס השוני כדי להעשיר את כוחותינו המשותפים? "הדילמה", כך היא מספרת, "השתקפה היטב כאשר ראייתי אישה הרה,

לאורך השנים היה אחוז הנשים שכינה בעמדות בכירות ומובילות במוסד נמוך ביחס למספרן בארגון, אבל עדיין המצב היה טוב מאשר בכלל הקהילה

אם לילד קטן, שרצתה להתגייס לאמ"ן מחקר ונתוניה האישיים נראו מבטיחים במיוחד (בעלת תואר שני בהצטיינות עם המלצות נפלאות). רציתי להיות בטוחה שהיא מתאימה ושתוכל להצליח בתפקיד לאורך זמן. עשיתי משהו שאני בטוחה שאף גבר לא היה עושה - שלחתי אותה למבחנים. היא אמנם לא עברה אותם, אבל היא קיבלה

האחת והיחידה

נשים בתפקידים מודיעיניים ביחידת האיסוף המרכזית - יותר מהשיעור הממוצע

הגברים המכהנים בה. בתקופת מלחמת לבנון השנייה עמדה סא"ל ש' בראש אחת מזירות העימות. במשך 33 ימים ולילות, להוציא הפסקות קצרות, שהתה ש' מתחת לפני האדמה, שעה שהמכלול שבאחריותה עקב בדריכות אחר היערכות הצד האחר תחת אש. ש' ניצחה על איסוף המודיעין, ועשתה זאת עם עמיתה מפקד המרחב, סא"ל ד', על פי אותן אמות המידה הנדרשות מכל מפקד בכיר בעת חירום.

"על אף מה שמקובל לחשוב", אומרת ע' מהמרכז לאיסוף מודיעין ולהתערעה, "הסוגיות שעמן מתמודדות נשים בכירות ביחידה אינן שונות מהותית מאלה של הגברים בה, לא במישור המקצועי ולא במישור המשפחה. במובן זה איננו שונות מכל אישה אחרת המכהנת בתפקיד בכיר מחוץ לצבא, או אפילו מגברים בתפקידים דומים. לא אחת אנחנו מוצאות שפה משותפת דווקא עם עמיתנו הגברים בסוגיות המשויכות מגדרית לנשים, כמו קונפליקט קריירה-משפחה ונושאים אחרים."

סא"ל עינת א'

דווקא בחיל המודיעין, שבו הדעת והבינה משמשים כלי נשק וחשיבה יצירתית היא נר לרגליו, היינו מצפים למצוא נשים בתפקידים בכירים במספרים גדולים מהממוצע הצה"לי (העומד, על פי נתוני אמ"ש, על עשרה אחוזים בדרגת סא"ל). למרות זאת, לא רבות הנשים הנושאות דרגת סא"ל בחיל, ועוד קטן מזה מספרן של המכהנות בתפקידים מודיעיניים או ייעודיים אחרים הלכה למעשה.

מבחינה זו, יחידת האיסוף הגדולה של חיל המודיעין יוצאת דופן. נכון שלאורך שנים מילאו נשים (לצד גברים) את התפקיד ה"מסורתי" המיוחס להן - שלישות ומשאבי אנוש, אבל בשנים האחרונות מונו נשים לתפקידים בכירים גם במערכים הטכנולוגיים והמודיעיניים של היחידה. כיום מונה קבוצת הנושאות דרגת סא"ל ביחידה שבע נשים, ומוצאים אותן בכל נדבכי העשייה: במרכז לאיסוף מודיעין ולהתערעה, במרכזים הטכנולוגיים, במטה המקצועי ובמערכי ההדרכה ומשאבי האנוש. חלקן ממלאות כבר תפקיד שני בדרגת סא"ל, ובהצלחה.

חייהן של הנשים ביחידה אינם שונים מאלה של

אני לא סופרמן

יכי וינטריב



ד"ר יעל פוזנר הצטרפה לפרויקט "עליית הנוער" של הגרניטה סולד עד שאיסר הראל צירף אותה למוסד, ושם זכתה להיות אחת משתי הנשים בעמדות הבכירות ביותר, ובכללן ראש יחידה. היא גם הקימה את החברה למתנ"סים ואת כתי הספר המקיפים - אבל זכר אחד היא זכתה על הסף: להזליק משואה ביום העצמאות

פוזנר, שהצהירה בריאיון שהיא לא מאמינה 'בקשקוש הנקרא פמיניזם', התקשתה להסביר 'איך זה במערכת המלאה נשים-מורות אין הרבה נשים מנהלות. "אף פעם לא הייתה בעיה בגלל היותי אישה. בבית אני אישה ובעבודה אני בן אדם. קרה המקרה, אני אדם די פעיל, לא היו לי שום קשרים פוליטיים, ופשוט נתנו לי לעבוד.

"הודיעו לי, עבודה מעניינת ומשתלמת כלכלית, לא חשבתי פעמיים ואמרתי כן"

"אף פעם לא היו לי שאיפות להיות מנהלת, לשלוט על מוקדי כוח, קריירה לא מעניינת אותי. המניע העיקרי שדוחף אותי הוא להתעסק בנושאים שחשובים בעיניי". בסיום השיחה, שאלה ענת מידן את יעל פוזנר אם הוצע לה אי-פעם להימנות עם מדליקי המשואות ביום העצמאות: "האישה המאופקת והעניינית כמעט יצאה מכליה. גם אם היו מציעים, לא הייתי מסכימה. לא רוצה שיעשו ממני גיבורה. כל הטקסים בארץ הזאת מפריעים לי. אל תעשי ממני סופרמן, המזל רצה שגם בגילי אוכל להיות פעילה, זה הכול".

מתוך אתר החברה למתנ"סים
<http://www.matnasim.org.il>

משתי נשים בכירות ב'מוסד'.
ב-1964 הוצע לה להקים את בתי הספר המקיפים בישראל ולארגן אותם מבחינת השיטה החינוכית. לאחר מלחמת ששת הימים, ותוך כדי הקמת בתי הספר המקיפים, קרא לה זלמן ארן והציע לה לעמוד בראש הוועדה לבחינת הצורך בהקמתם של מרכזים קהילתיים בישראל. הוועדה הציעה דגם של מרכז קהילתי, שייבנה בהתאם לאופיו של המקום ושיתאים להרגלים ולצרכים של התושבים.

בשנת 1969 גובשו הדפוסים הסופיים להקמת החברה למתנ"סים, וד"ר יעל פוזנר מונתה ליו"ר הדירקטוריון. וכך כתבה עליה ענת מידן, בכתבה הנ"ל: "ד"ר יעל פוזנר משתייכת לאותו סוג של אנשים שאינם רואים בעבודתם קריירה, וגם הצלחתם איננה נמדדת אצלם בערכים חומריים. "המילה 'הצלחה' קצת מרתיעה אותה. 'אני כמו כולם, רק בן אדם בינוני, אולי בינוני פלוס, אבל זה המקסימום. כל מה שאני רוצה זה ענווה, לחזור לפרופורציות, נדמה לי שאיבדנו אותן זה שורש הבעיה. אני תמיד אומרת למזכיר שלי: יש לי יותר מזל משכל, וכיוון שיש לי די הרבה שכל, את יכולה לתאר לעצמך כמה מזל היה ויש לי. אבל לא רק המזל קידם את פוזנר לתפקיד בכיר במשרד [החינוך], שבו הגיעו רק נשים מעטות לצמרת, למרות שהוא מעסיק רבות נשים".

יעל פוזנר נולדה וגדלה בגרמניה. בשנות ה-30, בימיו הראשונים של המשטר הנאצי, עוד הספיקה לקבל תואר דוקטור בפיסיקה. לאחר מכן הקימה בשוודיה בית



ספר לילדים יהודים פליטים מגרמניה, שהיו צעירים מכדי להיקלט במסגרת "עליית הנוער". בשנת 1937 עלתה ארצה עם בעלה, איש חינוך בעצמו, ועסקה גם היא בחינוך, עד שקראה לה הגרניטה סולד לסייע לה במסגרת "עליית הנוער". היא עסקה בקליטת ילדי עולים ויתומי מלחמה. לאחר מכן התבקשה לעבור ולעסוק בהצלת יהודי איראן ורכושם. 12 שנים עבדה יעל ב'מוסד' תחת פיקודו של איסר הראל ומילאה תפקידים בכירים, ובכללם תפקיד ראש יחידה. בריאיון לענת מידן ("חדשות", ספטמבר 1989), והיא בת 80, סיפרה: "הודיעו לי, עבודה מעניינת ומשתלמת כלכלית, לא חשבתי פעמיים ואמרתי כן". זה כל מה שהייתה מוכנה לומר על 12 שנים שעשתה בשליחות סודית של 'המוסד'. מידן ציינה שפוזנר לא אהבה לשמוע שמתארים אותה כ"אחת מראשי 'המוסד'" או שאומרים שהייתה "אחת



הופיע גיליון "מערכות" 416

6 גיליונות ב-60 ש"ח



אישה מעבר לקווים

יכיל וינטריב



נשים
במודיעין

סיפורה של אמה שרה אדמונדס (1842-1898)

בהמשך שירותה חצתה אמה את קווי האויב עוד עשר פעמים. פעם, שוב, כצעיר שחור; פעם בתחפושת של אירית שמנה; פעם ככובסת שחורה (שמצאה בכיס מעילו של אחד הקצינים מסמכים בעלי ערך מודיעיני גדול).

באחת הפעמים גויסה אמה, תחת הכיסוי של גבר אוהד "הדרום", לחשיפת רשת ריגול דרומית בשורות "הצפון". קריירת הריגול של אמה נקטעה כאשר חלתה במלריה. היא חששה שאשפוז בבית החולים הצבאי יחשוף את דבר היותה אישה ולכן ברחה מיחידתה, והתאשפזה בבית חולים אזרחי, בשם שרה אדמונדס.

כוונתה לחזור ליחידתה לא התממשה כאשר התברר לה שטוראי "פרנק תומפסון" הוכרז עריק. בשארית כספה רכשה אמה כרטיס רכבת לווינינגטון שם עבדה, בזוהתה האמיתית, בתור אחות בבית חולים של המיסיון עד תום המלחמה.

אחרי שהסתיימה המלחמה נישאה אמה וילדה שלושה בנים. חייה היו מאושרים להוציא תחושת הקלון של הכרזתה עריקה. היא פנתה לשלטונות הצבא ולאחר תחקיר

ממושך חנן הקונגרס האמריקני את "פרנק תומפסון" ואמה זכתה להכרה שלה הייתה ראויה (וגם לגמלה צנועה). כשנתבקשה אמה להסביר את פשר מעשיה אמרה: "אני הרפתקנית מטבעי, מעט שאפתנית ורומנטית מאוד. אך הסוד האמיתי של הצלחתי היה אהבת המולדת".

את זיכרונותיה פרסמה בספר שכותרתו: *Nurse and Spy in the Union Army*

* המקור:

<http://www.irving-fam.com>

שאפילו הרופא שעמו עבדה בבית החולים לא זיהה אותה. היא חצתה את הקווים ומיד הוצבה, כמו שחורים אחרים, לעבודת הביצורים המפרכת.



אמה אדמונדס

אלא שבתוך יום היא הצליחה לעבור לעבוד במטבח, שהתגלה כצומת מידע. במהלך שליחותה זו, הצליחה אמה לאסוף מידע על הלכי הרוח בצבא "הדרום" ונתונים על גודל הכוחות בגזרה ועל כלי נשקם. היא אפילו הצליחה לגלות תותחי דמה, שלא היו אלא גזעי עצים שנצבעו שחור. כעבור יומיים ניצלה את העובדה שהוצבה לשמירה ונמלטה חזרה ליחידתה, קודם שדהה הצבע על עורה. המידע שהביאה זכה להערכה רבה, והיא חזרה לעבודתה בבית החולים.

אחת מגיבורות מלחמת האזרחים האמריקנית היא אמה אדמונדס, אשר שירתה בצבא "הצפון" כאחות רחמנייה וכמרגלת. ההערכה היא שמספר הנשים ששירתו בצבאות "הצפון" ו"הדרום" גם יחד לאורך המלחמה כולה היה 400 בלבד. אמה, שהייתה ככל הנראה מודעת להסתייגות מגיוס נשים, קצצה את שיערה, לבשה בגדי גבר והתגייסה לצבא "הצפון" תחת השם פרנק תומפסון.

התחפושת שבחרה לעצמה לא הייתה קשה לה במיוחד - את כל שנות ילדותה בקנדה, קודם שנמלטה לארצות הברית, מחופשת לגבר, בילתה במאמץ בלתי־נלאה לשכנע את אביה העריץ שגם אם נולדה בת, בתוך־תוכה היא הבן שלו אווה. תהליך הגיוס גם הוא לא היווה בעיה; באותם ימים הבדיקות הרפואיות לא כללו בדיקה גופנית.

"פרנק תומפסון" הוצב בווינינגטון בתפקיד של אח, וכשסיימה יחידתו את פרק האימונים יצא עמה לחזית הדרום, שם צורף לבית חולים שדה. באחד הימים הזדעזעה אמה לשמוע שאחד ממרגלי "הצפון" בגזרה נחשף על ידי "הדרום" והוצא להורג.

וכך, כאשר פשטה השמועה כי מבוקש מישהו שייכנס לנעלי המרגל שנתפס, התנדבה אמה למשימה, אבל לא לפני שלמדה כל מה שיכלה על כלי הנשק של צבא הדרום, הטקטיקה הנקוטה על ידו, שמות הקצינים הבכירים בגזרה, והגאוגרפיה המקומית.

אמה יצאה למשימתה הראשונה מעבר לקווי האויב כשהיא מחופשת לצעיר שחור (שאז, כמובן, נקרא כושי). לצורך זה השחירה את עורה באמצעות כימיקלים וחבשה פאה נוכרית מקורזלת. התחפושת הייתה כה מוצלחת

הגדעונית המבריקה

סיפורה של לובה גלר

ראיין וכתב: אבנר א' *



כמלחמת העולם השנייה נמלטה לובה גלר מציפורני הנאצים שפלו לווילנה, עיר הולדתה, למוסקבה. שם למדה את תורת האלחוט, הפענוח והתכלה והצטרפה לפרטיזנים של הצבא האדום. איסר בן-צבי גייס אותה ל"הגנה" אחרי שעלתה ארצה, ומאו עשתה למען ביטחון ישראל והשתתפה במבצעים מפורסמים



לובה קולטת מברקים במורס

נמל חיפה. "זו הייתה מתנה כבירה ליום הולדתי", כך מתארת לובה את עלייתה ארצה ב-12 באפריל 1947, יממה אחרי שחגגה את יום הולדתה ה-26. "זכורים לי הבריטים שעלו לאנייה בנמל חיפה ובדקו את הנוסעים. הועברנו לבית עולים בבת גלים". למשה, בעלה, היו קרובים בבית הכרם. בני הזוג עברו לירושלים וחיו שם תקופה מסוימת, ובמהלכה החלו בלימודי השפה העברית. בהמשך עברו להתגורר ברמת גן.

עם חוג חבריהם של בני הזוג גלר נמנה אז איסר בן-צבי. איסר נשלח במהלך מלחמת העולם השנייה מהארץ לפולין, לצורך ארגון הבריחה, וזאת על רקע השמועות שהגיעו ארצה על המתחולל באירופה. הוא עצמו

בצבא האדום.

עם סיום המלחמה חזרה במסגרת "השיבה למולדת" של עוד פליטים, והגיעה לעיר קטוביצה שבגבול פולין-צ'כוסלובקיה. בנתיב נדודיה היא עתידה להכיר את מי שיהיה לימים בעלה, משה גלר.

בשנים 1945-1947 הייתה חלק ממפעל "הבריחה" באירופה, ועבדה במרכזת תחנת הגבול שבין פולין לצ'כוסלובקיה.

את מסעה באירופה סיימה יחד עם בעלה בעיר מרסיי בדרום צרפת. לאחר שהצטיידה במסמכים מזויפים, המעידים על היותם תושבים חוזרים לפלסטינה, עלתה על האנייה "פרובידנס" שהפליגה ארצה דרך נמל אלכסנדריה שבמצרים. התחנה האחרונה הייתה

אלחוטאית בפרטיזנים

לובה "לוביצ'קה" גלר נולדה בשנת 1921 בעיר וילנה שבליטא. בעיר זו גדלה והתחנכה, סיימה בית ספר עממי ותיכון, והמשיכה כשנתיים בלימודים באוניברסיטה המקומית. באמצע שנת 1941 פלשו הגרמנים לווילנה והחלו במצוד אחרי היהודים. על רקע המאורעות, החליטה לובה לברוח בדרך היבשה לרוסיה ולהצטרף לפרטיזנים הליטאים, מאות קילומטרים של הליכה בסתר מכפר לכפר, בין השדות, כאשר מטוסי הגרמנים חולפים מעל. עם הגעתה למוסקבה החלה את לימודיה בבית הספר הצבאי לאלחוט, פענוח וחבלה והתמחתה בנושאי קשר ואלחוט. את שירותה הפעיל עשתה במטה הכללי של הפרטיזנים

היה אחראי על המעברים בוורשה. מהיכרותם ידע כי לובה עסקה בתחום האלחוט, ולכן הציע לה להיפגש עם **יצחק שדה** (מקים הפלמ"ח ומפקדו, שבאותה עת שימש הרמטכ"ל בפועל

אגרת ראש ממשלת ברית המועצות לדוד בן־גוריון תורגמה ותוכנה השתבש לחלוטין. בן־גוריון דרש בתוקף לקבל את תוכן האיגרת כתוב בשפת המקור, ברוסית, כי הייתה חשיבות רבה לכל מילה

של "ההגנה"). פגישתם נערכה בתל אביב. השיחה עמו התנהלה בפולנית, מספרת לובה, "כי אני לא ממש ידעתי עברית". בשיחתם הציע לה להתגייס לשורות "ההגנה" והפנה אותה ל**משה ירושלמי** (הידוע בכינויו "זיק", מי ששימש עוזר קצין קשר ראשי לתפקידים מיוחדים).

תחנת "דפנה"

הפגישה עם "זיק" נערכה כאמור בתל אביב, ברחוב הירקון 144 - במקום שבו פעלה תחנת הקשר "דפנה". התחנה שימשה לקליטת מברקים בארץ, מחו"ל ומאניות המעפילים. ממול לתחנה, ברחוב הירקון 123, ניצב "הבית האדום", מקום משכנו של מטכ"ל "ההגנה". המברקים שנקלטו ב"דפנה" הועברו באמצעות רצים לצדו האחר של הרחוב. לובה נשלחה לקורס של "ההגנה" בשפיים, ובו למדה לקלוט מברקים באותיות עבריות. מדריכה באותה תקופה היו **צבי כרמל** ו**יוסי גרזון** - שניהם "גדעונים". בהמשך נקלטה כאלחוטאית בשירות התח"ל, והיא על מדים. בין החניכים בקורס הייתה **זהרירה חריפאי**, הזכורה ללובה כאחת ש"כל היום שרה ורקדה". זהרירה הפכה לאלחוטאית בחטיבת גולני, ולימים לשחקנית קולנוע ותאטרון מפורסמת.

יחד עמה בתחנת "דפנה" שירתו גם **רות ("רותה") אביגור**, ו**מאיר (מקס) בינט**, ששימש טכנאי. בין יתר תפקידיו הוטל עליו לעבור בין התחנות השונות ולתחזק את המכשירים. על מקס מספרת לובה, ש"יום אחד פתאום נעלם". היא לא ידעה כי היעלמותו הייתה למעשה גיוסו כלוחם ושיגורו למצרים בשירות המדינה. לובה המשיכה בתפקידי קשר, והפכה

לאחראית מרכזת בתחום המורס. בין השנים 1950-1951 שירתה לובה בשגרירות ברומא. שליחויות נוספות, בלונדון, עשתה בשנים 1953-1956.

מברק בהול לבן־גוריון

מתיחות בין ברית המועצות למדינת ישראל בשנת 1956, מיד בתום מלחמת סיני, הביאה למסירת איגרת חסרת תקדים בחריפותה לשגריר ישראל במוסקבה. האיגרת נכתבה על ידי ראש ממשלת ברית המועצות דאז, ניקולאי בולגנין, ויועדה ל**דוד בן־גוריון**. באיגרת נדרשה ישראל לחדול מתוקפנותה ולבצע נסיגה מיידית, ונכללו בה איזמים מפורשים ומרחיקי לכת לגבי עצם קיומה של המדינה. היה צורך בהול להעביר את תוכן האיגרת, שהייתה כתובה ברוסית, ארצה. נעשה ניסיון להמיר את האיגרת לאותיות לטיניות ולשדרן במורס, אולם הדבר

הוסיפה לעבוד גם בהיותה גמלאית ובהמשך גם התנדבה. פרט לתחום עיסוקה המקצועי והשתלבותה המלאה בעבודת הקשר - מימי האלחוט ועד עידן המחשבים והלוויין, בלטה לובה ביחסי האנוש והקשר המיוחד שפיתחה עם כל עובדי המחלקה. במשך שנים קיבלה על עצמה, בהתנדבות ובצנעה, לטפל בבעיות האישיות המתעוררות אצל העובדים הנמצאים בשליחות קצרה בחו"ל. במסגרת זו ריכזה את נושא ההתכתבות עם בני המשפחה, תשלומים שונים, סידורים אישיים וכו', ושימשה כתובת למשפחות רבות של עובדים שלא הכירה כלל. עובדים רבים הופתעו לקבל מתנות אישיות והמחאות מלובה, חברתם לעבודה, בכל הזדמנות של שמחה (נישואין, הולדת ילד ועוד), אפילו במקרים שלא הזמנה או נכחה כלל באירוע.

הריאיון עמה נערך בסוף שנת 2007, שבה עדיין התנדבה בעבודתה. "זה



לובה גלר ובעלה, 1949

עידן אחר. לא ייאמן איך הכול השתנה. יוצא מן הכלל! החבר'ה הצעירים נחמדים כל כך, ואני מלאת אהבה והתפעלות מהם".

בימי שני בשבוע, בשעה ארבע אחר הצהריים, קבעה את המונח "ופל טיים" שמשמעותו חלוקה של מבור ופלים ושוקולדים בין כל עובדי המחלקה, תוך שהיא עוברת ומחלקת בין החדרים ומשאירה על השולחנות. מעת לעת היא גם מוסיפה מילות חיבה ברוסית ובפולנית. אולם, הגיל נתן בה אותותיו, והיא נאלצה למכור את מכוניתה כי לא יכלה לחדש עוד את רישון הנהיגה והיא התקשתה לנוע ולצאת.

לריאיון הגעתי עם חבילת שוקולדים, ובצאתי החזירה לי את החבילה וביקשה שאעבור ואחלק בין העובדים. בקשתה מולאה למחרת היום.

נמצא בעייתי. בארץ תורגם הטקסט לאותיות לטיניות ותוכן ההודעה השתבש לחלוטין. בן־גוריון דרש בתוקף לקבל את תוכן האיגרת כתוב בשפת המקור, ברוסית, כי הייתה חשיבות רבה לכל מילה. לובה, ששלטה בשפה הרוסית, הוזעקה לסייע ל**יצחק זוהר**, עובד המחלקה, בהחזרת הטקסט לשפת המקור.

אזכור למברק זה ניתן למצוא בספרו של **יעקב כרוז**, "האיש בעל שני הכובעים", ובדברי שמעון פרס לרגל ציון 50 שנים למלחמת סיני. פרס סיפר כי התלווה לגולדה מאיר, אז שרת החוץ, בשליחות דחופה לצרפת, בעקבות האיום הרוסי. בן־גוריון הביע את הערכתו למאמץ המיוחד במכתב תודה.

"ופל טיים"

בשנת 1986 פרשה לובה לגמלאות אך



באתי להסתייג באופן הערבית

שלמה גבע*

האם נכשל משרד החינוך באופן הוראת הערבית בבתי הספר? האם מוטב ללמד קומץ תלמידים מוכתר, המעוניין לדעת את הערבית ואת תרבותה על בורין או שמא להמשיך במגמה הנוכחית, לפיה הערבית נלמדת כמקצוע חובה וכרמה נמוכה וכלתי מספקת?

של תלמידים, מורים והורים, ובהמשך הדרך, ייתכן שתעלה מחדש קרנו של המקצוע, שהיה בעבר מקצוע יוקרתי. ובמאמר מוסגר אוסיף, שפרופ' אבנר גלעדי, שהגיב לכתבה זו בבמה הפתוחה של אתר אילמ"א (ראה עמ' 14 בגיליון זה) מסיק מסקנה הפוכה; קרי, הרחבת לימודי המזרח התיכון, האסלאם, התרבות והשפה הערבית, כחובה. איני מציע לבטל רשמית את חובת לימוד הערבית. מדובר בשפה רשמית שנייה ובשפתם של כמיליון אזרחים ישראלים. הצעה כזו, אם תעלה עכשיו, עלולה להתפרש כתגובה למהלכים קיצוניים של מנהיגי הציבור הערבי בישראל ומשכיליו לאחרונה. יש להשאיר את החובה על כנה, אבל להתאים את המדיניות לנוכח הנסיבות. לעומת זאת, אם יוחלט מטעמים ענייניים שיש להוסיף וללמוד ערבית בהיקף מלא, יש לעשות זאת באופן ראוי ורציני, בין השאר על ידי קביעת בחינת בגרות חובה ברמה מסוימת.

איני מציע לבטל רשמית את חובת לימוד הערבית. מדובר בשפה רשמית שנייה ובשפתם של כמיליון אזרחים ישראלים. אך יש לעשות זאת באופן ראוי ורציני כולל על ידי קביעת בחינת בגרות ברמה מסוימת

הערה חשובה: תיאור מצב לימודי הערבית שלעיל אינו מבוסס על סקר מדעי או על נתונים של משרד החינוך אלא על התרשמות מבתי ספר המוכרים לי ועל שיחות עם עמיתים. ידוע לי שקיימות חטיבות ביניים וכיתות י' שמקיימות לימודי ערבית לתפארת, אך נדמה שהן מיעוט קטן.

"המזרחנות" גדול יותר ממספר לומדי הערבית. ללימוד "המזרחנות" אין כל מתכונת מחייבת של משרד החינוך, וכל מורה (לאו דווקא מי שלמד ערבית או היסטוריה של המזרח התיכון) עושה על פי הבנתו. גם בכיתות רבות שבהן כן מלמדים ערבית בכיתות ז'-י', המצב עגום. הלימוד הוא ברמה נמוכה, תוך התמודדות מתמדת עם חוסר רצונם של תלמידים רבים ללמוד ערבית; חוסר רצון, שהתלמידים מביעים באמירה גלויה ובהתייחסות מזלזלת. כפיית לימוד הערבית הופכת הרסנית, ורק מגבירה את עוינותם של התלמידים הצעירים לשפה ולכל מה שקשור בה. הזלזול בלימוד הערבית נובע לדעתי משתי סיבות עיקריות: האחת כאמור חוסר רצון ואף התנגדות של תלמידים רבים, ולעתים גם הוריהם, ללימוד השפה, בשל עוינות חריפה לכל דבר שהוא ערבי - בעיקר בשל זיהויו עם הפלסטיני. השנייה, ההנחה של תלמידים והורים שאין בידיעת השפה הערבית תועלת, בניגוד (לדוגמה) לידיעת השפה האנגלית. בשל כך, המאמצים הרצופים שנעשים על ידי מורים ומפקחים לשיפור רמת ההוראה כמעט אינם באים לידי ביטוי בשיפור המצב.

מכיוון שאין ספק שקיים צורך בידיעת השפה הערבית בישראל, ולפחות לצרכים אקדמיים וביטחוניים, ומכיוון שיש מי ש"סתם" אוהבים את השפה וספרותה, מוצע לצמצם את לימוד השפה למספר קטן יחסית של תלמידים מעוניינים, שבהם יושקעו משאבים רבים ואיכותיים יותר מן המושקע כיום, ועוד תיחסנה שעות לימוד רבות, המתבזבזות כיום לריק בלימודי החובה. רמתם של "תלמידי החובה" היא כמעט חסרת ערך, אם אין לה המשך ברמה של ארבע וחמש יחידות לימוד. בדרך זו ניתן יהיה להגיע לרמה גבוהה בהרבה יותר של ידיעת ערבית בקרב המעוניינים בכך, יימנע תסכול רב

במערכת החינוך קיימת חובת לימוד השפה הערבית (או שפה זרה נוספת אחרת) בכיתות ז' עד י', ומוקצות לכך שלוש שעות שבועיות בכל שנת לימוד. הטיעונים בעד לימוד הערבית רבים וידועים, אבל מתברר שאלה תופסים ברמה ההצהרתית בלבד. אנשי חינוך

מכיוון שאין ספק שקיים צורך בידיעת השפה הערבית בישראל, ולפחות לצרכים אקדמיים וביטחוניים, ומכיוון שיש מי ש"סתם" אוהבים את השפה וספרותה, מוצע לצמצם את לימוד השפה למספר קטן יחסית של תלמידים מעוניינים, שבהם יושקעו משאבים רבים ואיכותיים יותר מן המושקע כיום, ועוד תיחסנה שעות לימוד רבות, המתבזבזות כיום לריק בלימודי החובה

ההורים, שבדיון עקרוני או בשיחה בלתי-מחייבת יטענו בלהט שלימוד השפה חשוב בשל מיקומו במזרח התיכון ושיש להפכו לחובה, יימנעו מכך בפועל. הדוגמאות לכך רבות: באחד מבתי הספר התיכוניים בתל אביב בוטלו לאחרונה לימודי הערבית בכיתות י"א וי"ב בשל מיעוט מתעניינים. חמור מכך - באותו בית ספר בוטלו כליל לימודי הערבית בכיתות י', לימודים שמהם עשויים תלמידים להמשיך וללמוד ערבית ברמות ארבע וחמש יח"ל המשמעותיות. במקום ערבית לומדים נושאים מזרח תיכוניים בעברית, לרוב תחת השם המכובד "מזרחנות", וזאת, על חשבון שעות שהוקצו לערבית. לעתים מספר לומדי

* שלמה גבע היה רמ"ח באגף הערבי בשב"כ והיום הוא מורה לערבית; geva-sh@inter.net.il

ערבית?

לא בבית ספרנו

**ד"ר שלמה אלון *
 נעמי אביבי-וייסבלט ****

מספר התלמידים אמנם לא קטן, אך הערבית אינה מקצוע חובה לבגרות והיא מתחרה עם מקצועות "אטרקטיביים" יותר. מספר הלומדים לחמש יחידות יורד. חיוני לקבוע את הערבית כמקצוע חובה לבגרות. תגובת משרד החינוך לרשימתו של שלמה גבע

האפשרות לבחור בין ערבית לצרפתית, שני שלישים מן התלמידים בוחרים בערבית. ולסיום, נתונים השוואתיים באשר לנבחני הבגרות (ערבית מול צרפתית): תשס"ד: צרפתית 2366 (רמה רגילה ומוגברת); ערבית 3415. תשס"ה: צרפתית 2221; ערבית 3554. תשס"ו: צרפתית 2318; ערבית 3487 (מתוך כלל הזכאים לבגרות במגזר היהודי, היינו: כ-7.5 אחוזים).

ערבית מצליחים בצורה יוצאת דופן במבחני הבגרות, מה שמהווה עבורם בסיס להמשך לימודי השפה. רבים מהם משתלבים אחר כך בשירותים הצבאי בחיל המודיעין ורבים אחרים ממשיכים במסגרות ביטחון ואקדמיה. הוראת הערבית סובלת באופן טבעי מהליקויים הבסיסיים במערכת כמו הפחתת שעות לימוד, מתן ציונים שאינם משקפים את ידע התלמיד ועוד.

מקצוע הערבית נקבע מקצוע חובה בבתי הספר העבריים כבר בשנת תשנ"ו. בכיתות ז'-ט' נשמרת מסגרת החובה בקפידה. בכיתות י', בשל שינויים מבניים בלימודים בבתי הספר התיכוניים (ריבוי מגמות לקראת בגרות, מגמות שחלקן נפתחות כבר בכיתה י') חובת הלימוד נשמרת בחלקה. בביקורים תכופים של אנשי משרד החינוך בבתי הספר נראה שמורים רבים משכילים לתת למקצוע הערבית מקום משמעותי ויוקרתי. המורים דואגים להפוך את הלימוד לחוויה (שימוש באמצעי עזר מגוונים, ובכללם מחשב - לימוד בעזרת אתרי אינטרנט, לוחות קיר בית ספריים, תצוגות של חומרים, הצגות).

הנתונים בשטח הם שמספר לומדי הערבית לא קטן. כמוכך, כפי שקורה בכל מקצועות הלימוד, יש גם קשיים, ואיננו מתעלמים מהם. המערכת מתמודדת עם תלמידים לקויי למידה, בעלי קשיים בלימוד שפה, ומשתדלת לתת להם מענה במסגרת הוראה הטרוגנית, כפי שנעשה בשאר המקצועות. נוסף על כך, מופנים תלמידים אלה ללימודי המזרח התיכון, שיכולים לשמש תשתית למקצוע "עולם הערבים והאסלאם", מקצוע שקיים לבגרות עד רמת חמש יחידות לימוד.

העובדה המצערת ביותר בתחום זה היא שהערבית עדיין אינה מקצוע חובה לבגרות, והיא מתחרה במגמות דוגמת תקשורת, מחשבים, מחול ותאטרון, מה שמוריד בהכרח את מספר לומדי הערבית ליחידות הגבוהות (חמש יח"ל). כמו כן, פה ושם נתקלים בהורים עוינים למקצוע, המצליחים להעביר את עוינותם לילדיהם. המקצוע הוא אכן מקצוע טעון רגשית, ורק בשל כך אסור להרים ידיים. יש לציין שהתלמידים הבוחרים ללמוד



שיעור בערבית (אילוסטרציה)

זכאים לבגרות במגזר היהודי: תשס"ד 48,084; תשס"ה 44,929; תשס"ו 44,772. יש לשים לב לעובדה שצרפתית היא מקצוע חובה בשלושה תיכונים גדולים: "אליאנס" ברמת אביב שבתל אביב, "כי"ח" בחיפה ו"רנה קאסן" בירושלים (ובהם לא ניתנת דריסת רגל לערבית). כן נכללים בנתוני הנבחנים בצרפתית אף תלמידים מהמגזר הערבי, נוצרים ודרוזים.

כפי שהוראת החובה של התנ"ך, ההיסטוריה והמתמטיקה אינה הרסנית ואינה מגבירה עוינות של תלמידים, כך גם קביעת לימודי הערבית כחובה אינה הרסנית למקצוע. במדינה כמו ישראל החיה במזרח התיכון ואשר חמישית מאוכלוסייתה ערבית והשפה הערבית היא השפה הרשמית השנייה בה, חשוב שכל צעיר ילמד ערבית וכך תהפוך השפה לנחלת הכלל בעתיד. בבתי הספר שבהם עדיין ניתנת

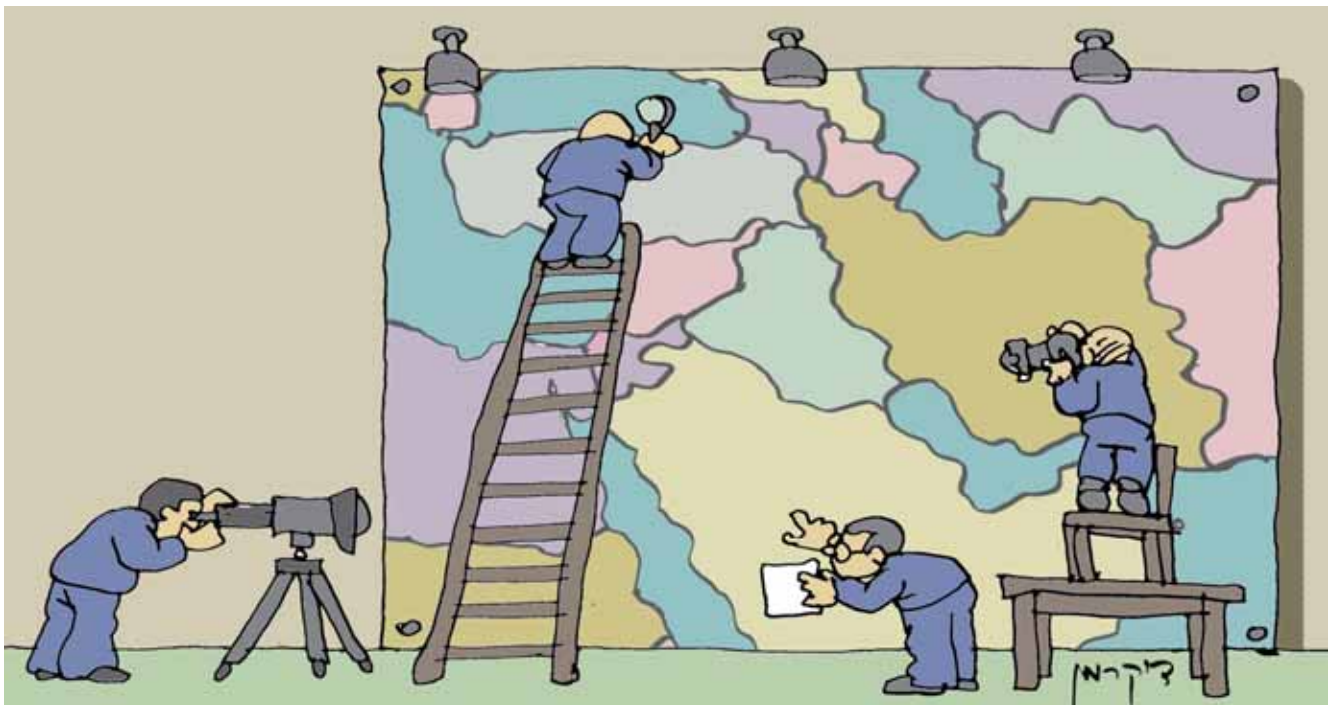


חקר המזרח התיכון בישראל

מפסוודוֹ-דיסציפלינה למחקר רב־תחומי

דור זאבי*

האגודה הישראלית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם כמו גם חקר התחום בארץ עוברים מתיחת פנים עמוקה; לא עוד תת־תחום במדעי הרוח אלא שילוב רב־תחומי מדיסציפלינות מתקדמות ממדעי החברה, ההיסטוריה וחקר הספרות והבלשנות



החוקרים האלה במסורות מחקר היסטוריות אחרות, ובעיקר עמדו על חשיבותם של עוד מקורות להיסטוריה של האזור - עיתונים וכתבי עת, מכתבים וספרי זיכרונות, ארכיוני מדינה, קובצי חוק ופרוטוקולים של בתי משפט, ועוד. עם הקמתו של החוג להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת תל אביב באמצע שנות ה-60, צמח דור חדש של חוקרים שעיקר התעניינותו בתחומי הפוליטיקה, המשטר והצבא במזרח התיכון המודרני.

דור החוקרים הזה, שמרביתו נמצא עדיין באוניברסיטאות, ביקר את דרך עבודתם של קודמיו, עשה שימוש מורכב יותר במקורות, והחדיר ללימודים תפיסות מחקר היסטוריות, סוציולוגיות וכלכליות. תהליך זה הוא

את פרסומי האגודה. השינוי אינו קוסמטי בלבד. הוא מעיד על תמורות עומק בתפיסת התחום. עד שנות ה-60 נתפסו לימודי המזרח התיכון והאסלאם בישראל כתחום מוגדר במדעי הרוח, שהכישורים הנדרשים לעסוק בו הם ידיעת שפות האזור, ובעיקר ערבית, פרסית וטורקית, והכשרה פילולוגית שעיקרה לימוד הקוראן וספרות ההלכה, מפגש עם כרוניקות וספרי היסטוריה קלאסיים, והיכרות שטחית עם היצירה המזרח תיכונית בעת החדשה. אלה נתפסו כבסיס מספיק לעיסוק בהיסטוריה של המזרח התיכון בכל התקופות ובכל הנושאים. השינוי החל עוד במחקריהם של חוקרים כגבריאל בר ואוריאל הד. בשונה מחוקרי הדור הקודם, פגשו

בעת האחרונה החליטו חוקרי המזרח התיכון בישראל, מרביתם מרצים באוניברסיטאות ובמכללות ותלמידי מחקר, שהגיע הזמן לחדש את פני אגודתם המקצועית. **החברה המזרחית** הוותיקה, שאנשי מודיעין רבים היו בין חבריה ותרמו לתהילתה בעבר, החליפה את שמה ל**אגודה הישראלית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם**, ויחד עם השם החדש החליטה לרענן את פעילותה ואת דרך ניהולה.

כתב העת של האגודה, **המזרח החדש**, שינה את פניו ויצא מעתה בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה, והוקם אתר אינטרנט שבו אפשר ללמוד על פעילויות שונות בתחום לימודי המזרח התיכון והאסלאם, לאתר חומר מחקרי על האזור, להצטרף כחברים ולרכוש

* פרופ', נשיא האגודה הישראלית לחקר המזרח התיכון והאסלאם, מרצה באוניברסיטת בן־גוריון בנגב; drorzeevi@gmail.com



מילון שימושי חדש: עברי-ערבי, ערבי-עברי

ד"ר שלמה אלון, הוצאת ש' זק,
ירושלים 2007, 1026 עמודים
אפרים לפיד *



להוציא מילון בימינו זו לרובנו העזה לא קטנה. בעידן שקל להשיג מוצר זה באינטרנט ואנחנו רגילים שהחיים נעשים מקוונים יותר ויותר, הוצאת מילון היא יוזמה שיש לברך עליה. שבעתיים מבורכת היוזמה בהקשר השפה הערבית, הנאבקת בקרב דוברי העברית על מקומה הראוי. ד"ר שלמה אלון, המפקח על הוראת הערבית במשרד החינוך ומחברו של המילון, מכיר היטב את הזירה ופועל יום-יום לטיפול מעמדה של הערבית במערכת החינוך בארץ. בשנת 1995 חיבר ד"ר אלון מילון דו-לשוני (עברי-ערבי, ערבי-עברי) ולפינו הגרסה החדשה והמעודכנת של מילונו, ובכלל זה גם באוצר המילים שלו. המילון מתמקד בשפה השימושית ביום-יום ובתקשורת, וכשמדברים על תקשורת בעולם הערבי היום, הוא מתבסס גם על אלפי אתרי אינטרנט ערביים. המילון מנוקד במלואו (שיקול חשוב גם בעברית וגם בערבית) ומסודר בערבית על פי האות הראשונה (ולא על פי השורש, השיטה שבה חובר המילון הקלאסי ערבי-עברי של איילון-שנער). במילון יותר מ-30 אלף ערכים, כולל סימנים להבחנה בין ריבוי משמעויות לאותה מילה או ביטוי.

כך, למשל, נוכל למצוא כאן את **דבאט אלפרש** - שק שינה; **אלעצפ אלפכרי** - סיעור מוחין; **לג'וא סיאסי** - מקלט מדיני; **אלמקדאר אלצאפי** - נטו, ועוד כהנה וכהנה מילים שלא נמצא במילון איילון-שנער (מהדורה שישית, הוצאת מאגנס 1972) או במילונו של אברהם שרוני (הוצאת משהב"ט 1991).

בחלק העברי-ערבי נוח מאוד למצוא תרגום למילים ולביטויים שימושיים כמו מערכת בחירות, מעקף, רבותי, שער חליפין, כומתה, שערורייתי (הפאדחה המפורסמת) ועוד ועוד. אולם, בצד אלה נפקד מקומן של מילים כמו התנתקות, עסק ביש ונגישות, אבל חסרונן ודאי שאינו משקף את התועלת הרבה במילון האיחוד החדש: כינוס שני החלקים בכריכה אחת רכה. המחבר מעיד כי בחר את אוצר המילים מתוך העיתונות של תקופתנו ומעיון בספרי הלימוד וספרי העזר המקובלים בבתי הספר העבריים והערביים בארץ. יישר כוח לשלמה אלון על פועלו החשוב להרחבת ידיעת הערבית בקרב תלמידים, מורים והציבור הרחב.

גם בשל ביקורתו של אדוארד סעיד, בעיקר בספרו "אורינטליזם", שבו טען שהמסורת האירופית, ומאוחר יותר האמריקאית, היבנתה את חקר האזור כדיסציפלינה לעצמה, שיצרה את "המזרח" כדמות ראי מעוותת של המערב - שמרני וטוטליטרי במקום שבו המערב חדשני ודמוקרטי, מופעל על ידי רגש והתלהמות אל מול השכלתנות והאמפיריציזם האירופי, ומושחת אל מול המוסרנות המערבית. סעיד הגדיר אמנם את המזרחנות בצורתה הרחבה ביותר "פסודו-מדע שייצרו כובשים קולוניאליים, נוסעים אירופים וכותבים ששירתו מטרות נלוזות", אולם לחוקרים המקצועיים והאקדמיים היה לדבריו חלק משמעותי ביצירת התדמית של המזרח. המילה "מזרחנות" הפכה מאז לסמל של אותה דיסציפלינה לכאורה, אותה גישה מתנשאת, מהותנית ובוטה לחקר המזרח התיכון.

לימודי המזרח התיכון והאסלאם נתפסים היום בגדר שילוב של תחומי חקר: היסטוריה לסוגיה השונים (פוליטית, חברתית, תרבותית או כלכלית), אנתרופולוגיה, סוציולוגיה, כלכלה, מדעי הספרות, והבלשנות. מצד אחד יש בכך הכרזה שהמזרחנות, בתור ענף מחקר ייחודי העומד בפני עצמו, פסה מן העולם, אולם מן הצד האחר מוצאים החוקרים הצעירים עניין מחודש במזרח התיכון דווקא כמושא למחקר בין-תחומי, שאפשר לשלב בו תובנות ממדעי החברה השונים, ההיסטוריה וחקר הספרות כדי לבחון סוגיות מחקר. שמה החדש של האגודה פניה החדשים מנסים לתת ביטוי לשינויים האלה.

כחלק מאתר האינטרנט החדש, הפתוח לכל המתעניינים בתחום, מוזמנים חברי האגודה להשתתף בבמת דיון פתוחה (<http://www.meisai.org.il/content/view/50/80>) שבה אפשר להעלות כל נושא שיש בו עניין לחברים. המטרה איננה להעלות לבמה מאמרים מלומדים על המזרח התיכון או על עולם האסלאם אלא לאפשר לכל אחד מן החברים להציג בעיות, תהיות וסוגיות שעל סדר היום המחקרי והציבורי. כך למשל התנהל באתר בחודשים האחרונים דיון ער בשאלת ההגדרה העצמית של חוקרי האזור, שנשזר בדיון על הדרך שבה תושבי עולם האסלאם מגדירים את עצמם ומבינים את עצמם. פתילי דיון אחרים עסקו בשאלה המורכבת של הוראת הערבית בבתי הספר בארץ, ובשלום הקר בין ישראל לירדן ולמצרים.

לאן הלאה?

אייל זיסר *

התקיפה של מטוסי חיל האוויר בעומקה של סוריה בספטמבר 2007 חשפה את אינדיפתנותה של סוריה בדבר יכולתה לאיים על ישראל כריקים מתוכן. יתרה מזאת, היא הוכילה את סוריה אל ועידת השלום באנאפוליס כי הוכיחה לסוריה מה שהיא בעצם כבר יודעת: מוטב שלום עם ישראל על פני עימות צבאי. אבל, אין פירושו שסוריה לא תנסה בכל זאת...

שלום עם ישראל, ובכך יש כמובן מן החיוב, אבל ספק אם הוא נכון או אף יכול להניע מהלך מדיני בעל משמעות כפי שעשה מנהיג ערבי שקדם לו, אנואר אל-סאדאת.

אסד הצעיר אמנם שולט בסוריה שליטה מלאה, אבל הוא נעדר עוצמה אישית, חשיבה יצירתית, ראייה ארוכת טווח וחזון ברור באשר ליעד שאליו הוא מבקש להוביל את סוריה. בהיעדרם של כל אלה, בשאר עסוק בעיקרו של דבר בהבטחת שרידות שלטונו.

השלום נותר אופציה אפשרית ואף מועדפת על שני הצדדים ואין ספק כי ישוב לתפוס מקום של כבוד בחישובי שני הצדדים בבוא העת

בנסיבות אחרות, היה ניתן לצפות שאת מה שבשאר חסר ישלימו הפרטנרים האחרים לתהליך המדיני, ישראל וארצות הברית. שהרי בשאר אולי נעדר רצון ורעב להוביל תהליך שלום דרמטי, אבל הוא נכון, כך לפי דבריו, ליטול חלק בתהליך כזה ואף לחתום, אם ייווצרו הנסיבות על הסכם שלום עם ישראל. אלא שממשלת ישראל והממשל האמריקאי רחוקים מסיבותיהם הם, לרוב מסיבות של פוליטיקת פנים או שיקולים אידיאולוגיים, מלהתלהב מקידום תהליך שלום ישראלי-סורי.

במצב כזה הסיכוי לקדם תהליך מדיני בין ישראל לסוריה אינו קיים כלל. וכך, השלום יצטרך לחכות לימים טובים יותר ובינתיים על הצדדים להוסיף ולהשקיע את מאמציהם בשימור הרגיעה השברירית שקובעה לזמן מה בעקבות התקיפה הישראלית בסוריה, אבל תשוב ותעמוד מן הסתם במבחן כבר בזמן הקרוב.

כוללת. יתירה מכך, כשלושה חודשים אחרי המתקפה האווירית הישראלית החליטה סוריה להשתתף בוועידת השלום הישראלית-ערבית באנאפוליס, גם אם בדרג נמוך. בכך אותה שהאופציה המדינית נותרה בעבורה, למרות הכול, ואולי דווקא בשל פעילות חיל האוויר הישראלי בשמי סוריה, בבחינת אופציה מועדפת.

ועם זאת, למרות הרגיעה שהשתררה ביחסי שתי המדינות לאחרונה ואף על פי שבשאר אינו מעוניין ככל הנראה במלחמה, הרי שהדינמיקה השולטת במערכת יחסים אלה נותרה שלילית כשהייתה לאורך השנה האחרונה. וכך, במקום או במאוחר, מן הסתם לקראת האביב או הקיץ הבא, ישוב המתח ויעלה וישובו החששות מפני הידרדרות למלחמה בין ישראל לסוריה. אמת, השלום נותר אופציה אפשרית ואף מועדפת על שני הצדדים ואין ספק כי ישוב לתפוס מקום של כבוד בחישובי שני הצדדים בבוא העת. עדות לכך ניתנה עם כינוסה של ועידת אנאפוליס בשלהי נובמבר 2007, בהשתתפותה של סוריה, שלושה חודשים בלבד לאחר התקיפה האווירית הישראלית בעומק שטחה.

החלטה זו של סוריה ליטול חלק בוועידת אנאפוליס הייתה ללא ספק התפתחות חיובית, אבל כדרכה של דמשק, היא נעשתה במשיכת כתפיים ובהחמצת פנים. ולראיה, ההשתתפות הסורית הייתה בדרג נמוך ואילו התקשורת הסורית מיהרה להציג ועידה זו באור שלילי. הדרך לשלום בין ישראל לבין סוריה נותרה אפוא ארוכה כשהייתה. ואכן, הבעיה טמונה בכך שסוריה וישראל אינן הולכות לשום מקום. היינו, ההידרדרות למלחמה נמנעה לפי שעה, אבל אין כל סימן באופק לחידוש תהליך השלום שהוא הוא האמצעי היחיד להרגיע את רוחות המלחמה. הבעיה טמונה קודם לכול בסוריה עצמה. בשאר מדבר אמנם גבוהה גבוהה על

יחסי ישראל וסוריה עומדים לאורך השנה האחרונה בצלם של שני מאורעות מכוננים. האחד הוא כמובן המלחמה בקיץ 2006 בלבנון בין ישראל ובין ארגון חזבאללה. בעקבות המלחמה, שנתפסה בדמשק כהצלחה לחזבאללה וככישלון בעבור ישראל, הרגיש עצמו נשיא סוריה, בשאר אל-אסד, בטוח דיו לאיים על ישראל שאם לא תשיב לו את רמת הגולן במלואה, ישקול אימוץ אופציה צבאית למולה. איומים אלה אשר לוו בהערכות צבאית חסרת תקדים של הצבא הסורי לקראת עימות אפשרי, יצרו אווירת מתח וציפיות למלחמה קרבה.



המאורע האחר היה תקיפת מטוסי חיל האוויר בצפון סוריה ב-6 בספטמבר 2007. תקיפה זו, שפרטיה נותרו עדיין בגדר תעלומה, תרמה להשבת האיזון ליחסי ישראל וסוריה; שיקמה את כוח ההרתעה הישראלי למול דמשק; ובעיקר, חשפה את אינדיפתנותה של המשמיע בשאר מאז סיומה של המלחמה בלבנון בקיץ 2006 כאיומים ריקים מתוכן. שהרי, ברגע האמת נרתע בשאר מלהגיב על התקיפה הישראלית מחשש פן תגובה כזו עלולה להביא את ישראל ואת סוריה לידי מלחמה



הצעה מיוחדת לחברי עמותת המל"מ ובני משפחותיהם

עם הצגת תעודה.



\$400
הנחה לזוג!
+ 5 תשי' שקליים שווים

יפן בפריחת הדובדבן בהצגת צינה היילמן

17 יום (כולל יום היציאה והחזרה)

\$5199
כולל הכל!

יציאה: 31/3/2008 • חזרה: 16/4/2008

בהמשך למסורת טיולנו המומלצים משנים עברו, בחרנו עבורכם ועבור בני משפחותיכם את הטוב ביותר! טיול ייחודי ויוקרתי ליפן בתקופת פריחת הדובדבן. הטיול מקיף את כל אתריה המרכזיים והמענינים של יפן. במסגרת מחיר הטיול כללנו את מירב האתרים. כמו-כן הקפדנו לכלול **חצי פנסיון לכל אורך הטיול**, על-מנת לחסוך מכם הוצאות כבדות על כלכלה.

- טוקיו
- קונה
- אוסקה
- הר פוגי
- קיוטו
- הירושימה
- נאגוייה
- מפעלי טויוטה
- נארה
- קוראשיקי
- טקאיאמה
- שיראקוג'ו
- מטצופוטו
- ניקו



המחיר כולל:

- טיסות בחברת אליטליה.
- בתי מלון מדרגת תיירות טובה וראשונה.
- כלכלה: חצי פנסיון לאורך כל ימי הטיול.
- אוטובוסים ממוזגים ורכבת מהירה לאורך כל המסלול.
- מדריך ישראלי ומלווה מקומי מנוסים ומקצועיים.
- כניסות לכל האתרים.
- מיסי נמל, היטלי בטחון והיטל דלק (נכון ליום הפרסום).
- טיפים לנזכרי השרותים בחו"ל.

המחיר אינו כולל:

- ביטוחים והוצאות בעלות אופי אישי.

לפרטים והרשמה: גורדון טורס, ראול ולנברג 24, תל אביב
טל. 03-6440696, 054-4312873, פקס 03-6472760

אתגרי המודיעין בעימותי העתיד

מאיר אלרן*

במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) נערך כנס שנתי ראשון שעניין אתגרי הביטחון של המאה ה-21. אז מה נשתנה? מעורבות גדלה והולכת של אוכלוסייה אזרחית וישויות לא-מדיניות, הנשק הגרעיני כגורם המאייץ פתרון קונפליקטים באמצעים מדיניים ולא צבאיים, ושינוי תהליכי איסוף המודיעין וגיוס סוכנים

יכול להיות גורם מרתיע, אך אין באפשרותו להניע את הצדדים לשנות את התנהגותם בעניין סוגיות היסוד העומדות ביניהם. לטענתו, הכנסת נשק גרעיני מגדילה את הסבירות להתערבות צדדים שלישיים, כמו שקרה כאשר ארצות הברית הרחיבה את מעורבותה בסכסוך בין הודו לפקיסטאן. תהליך הלמידה ההדדי הוביל את הצדדים לבחון דרכים לא אלימות לפתרון קונפליקטים, כך שכניסת נשק גרעיני עשויה דווקא למנוע מלחמה.

בכל מקרה הודגש שההתמודדות עם האתגרים החדשים אינה אמורה לבוא במקום ההתמודדות עם האתגרים המסורתיים. כך קבע גם הרמטכ"ל, שהשינויים שחלו

האסטרטגיה לא שינו את שורשי הסכסוך ולפיכך צה"ל חייב להבטיח את ביטחונו של ישראל, אם על ידי הרתעה ואם באמצעות ניצחון בשדה הקרב. זאת, כאשר התכנית של צה"ל נבנתה על בסיס ההערכה שקיימת סבירות להתמודדות בכמה זירות בו-זמנית ושהיא עלולה להתנהל הן מול צבאות והן מול ארגוני טרור. אויביו ינסו לגרום את צה"ל למלחמה א-סימטרית שתציב להתמודד עם איומים אלה הן במישור ההגנתי והן במישור ההתקפי. במסגרת זו ישפר צה"ל את כוחו להביא להכרעה מהירה גם בעימותים א-סימטריים, באמצעות שיפור השילוב הבינ-זרועי והשילוביות בין גופי המודיעין ובין כוחות האש. במישור ההגנתי הצבא יגדיל את יכולת ההתרעה וכן יקדם מערכת הגנה רב-שכבתית נגד טילים.

אתגרי המודיעין בעימותי העתיד

ברור שההערכה לגבי טבעם של עימותי העתיד משליכה במישורין על העמקת האתגרים הניצבים בפני קהילת המודיעין. ג'והן מקלופולן, לשעבר מבכירי ה-CIA ומי ששימש תקופה קצרה ממלא המקום של ראש הסוכנות האמריקאית, קבע בדבריו בכנס שאם בעבר המודיעין היה צריך להתמקד במטרות גדולות, כגון מטוסים וטילים, היום עליו לאתר מטרות קטנות בהרבה. שינוי זה מוליד צורך לבחון את הרלוונטיות של כלי המודיעין המוכרים, שכן כלל

אמנם, כפי שציין ראש אג"ת, האלוף עידו נחושתן, העתיד אינו דטרמיניסטי, אולם גם צה"ל מבין שעליו לעדכן את תפיסותיו באשר ליכולת להרתיע, להתריע ולהשיג הכרעה מהירה. אלה הופכות למשימות קשות יותר, כאשר הקושי להשיג הכרעה הוא הבעייתית ביותר, מאחר שאסור לסטות מהכלל הדוגל במלחמה קצרה, גם בראיית הצרכים של החזית האזרחית. מכאן גם נגזר הצורך להרחיב את מרכיבי ההגנה, מה גם שיש ביכולתם לתרום גם לממד ההכרעה וגם לממד ההרתעה. פרופ' ג'ניס סטיין, חוקרת בעלת שם בין-לאומי בנושא ההרתעה, גורסת אף היא שההצהרות על מות



דובר: אלוף (מיל') גיורא רום; יושבים משמאל לימין: דר' סיד רפעת חסין, מנהל המרכז האזורי ללימודים אסטרטגיים בקולומבו, סרי לנקה; תא"ל איתי ברון; פרופ' ג'ניס גרוס-סטיין, מנהלת מרכז מונק ללימודים בין-לאומיים באוניברסיטת טורונטו, קנדה

ההרתעה היו מוקדמות. לדעתה, עקרונות היסוד שעליהם מושתתים עקרונות ההרתעה לא השתנו, וגם שחקנים לא-מדיניים פועלים על פי שיקולים רציונליים.

האלוף (מיל') גיורא איילנד, כיום חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי, ולשעבר ראש המועצה לביטחון לאומי, פרס שורה של אתגרים במעבר למלחמות א-סימטריות, וביניהם הגדרת האויב ומהותו, המחייבת מודיעין אסטרטגי ייחודי; הגדרת התכלית האסטרטגית ותרומה ליעדים אופרטיביים; והסדרת מערכת היחסים בין הדרג המדיני לצבא.

בסוגיה אחרת עסק ד"ר רפעת חוסיין, בכיר לשעבר בקהילה הביטחונית הפקיסטאנית, שבחן את הקשר שבין סביבה גרעינית - כזו המתקיימת בין הודו לפקיסטאן - ובין שאלת היציבות האזורית. לדבריו, נשק גרעיני אמנם

באמצע דצמבר התקיים במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) כנס בין-לאומי, ראשון בסדרת כנסים שנתיים שיעסקו באתגרי הביטחון של המאה ה-21. השנה התמקד הכנס, שבו השתתפו בין השאר ראש הממשלה, שר הביטחון, הרמטכ"ל ומומחים מובילים בתחומי האסטרטגיה מחו"ל ומהארץ, בשתי סוגיות הקשורות זו בזו: האופי המשתנה של העימותים והאתגרים המודיעיניים הכרוכים באלה. במאמר זה נסקור את הנקודות העיקריות שעלו בכנס ואת הלקחים המרכזיים שמערכות המודיעין יכולות להפיק מתובנות אלה.

שם המשחק: אופי העימותים העתידיים

שם המשחק הוא, כמובן, השינוי שחל באופי המלחמות. כפי שציין הגנרל האמריקאי דויד ברנו, לשעבר מפקד כוחות הקואליציה באפגניסטאן, אילו היינו עורכים כנס זה לפני שנים ספורות, היינו מדברים על עימותים שבהם כוח האש הביא לניצחון, כמו במלחמת המפרץ הראשונה, או במלחמה בבלקנים. עתה, בתקופה שלאחר 11 בספטמבר, אנחנו שמים דגש על עימותים מסוג שונה לחלוטין, כמו המעורבות האמריקאית המתמשכת בעיראק, או מלחמת לבנון השנייה. המלחמה הא-סימטרית נעשתה לשגורה, גם בשיח האסטרטגי.

בעימותים אלה מציבה הישות התת-מדינית אתגרים חריפים בפני המדינה המסורתית. חלק מאלה הם צבאיים במהותם, אולם חלקם החשוב גולש לתחום של נרטיבים ותפיסות תודעיות.

כך למשל הדגיש הפרופ' סיר לורנס פרידמן הבריטי, אחד מהמובילים בעולם בחקר המלחמות, את מקומה המרכזי של האוכלוסייה האזרחית. הפגיעה באזרחים (של המדינה החזקה) עשויה להעמיד לעתים בספק את ההצדקה המוסרית של המערכה. הכלים הישנים אינם מתאימים עוד למלחמה שבה מעורבת האוכלוסייה, והשימוש בהם נתפס כלא לגיטימי בחברה הדמוקרטית ולעתים הוא גם מזיק למשתמש בהם. למרכיבים אלה משמעות לבניית הכוח.

איש בעל אלף שמות

יהודה ברק *

קווים לדמותו של עמוס מנור, ראש שירות הביטחון הכללי בשנים 1953-1963



עמוס מנור נולד בטרנסילבניה ב-8 באוגוסט 1918, רומניה, בשם ארתור מנדלוביץ. הוא עלה ארצה ב-22 ביוני 1949 והחל את עבודתו בשירות ב-13 ביולי 1949.

טרם עלייתו ארצה, בשנים 1947-1949, היה פעיל ועבד במוסד לעלייה ב' בסניף בוקרשט ברומניה. תפקידו היה מזכיר הסניף ובמסגרת תפקידו כונה בכינוי המחתרתי "עמוס", שלימים היה לשמו הפרטי.

לצורך עלייתו ארצה השתמש בדרכון צ'כי מזויף ע"ש אוטו סטנק. את הדרכון

סיפקה לו הצירות הישראלית בבוקרשט. הדבר נעשה מאחר שהשלטונות ברומניה סירבו להתיר לו לצאת בשל פעילותו במוסד לעלייה ב'.

מטעמים הקשורים לביטחון האישי בבוקרשט, והפחד שבני משפחתו שנותרו ברומניה יהיו נתונים ללחץ השלטונות ברומניה, יעץ לו איסר הראל להירשם במרשם התושבים בשם בדוי כולטר רפפורט. שמו מופיע כך גם במסמכי המשרד, בחתימות על מסמכים לשמירת סודיות וקבלת תיעוד.

ב-2 בינואר 1950 החליט לעברת את שמו והפך את הכינוי המחתרתי לשמו הפרטי, ובעצתו של משה שרת (שרתוק), הפך את שם משפחתו למנור.

עם תחילת עבודתו, הוצב בתפקיד רמ"ח באגף הלא-ערבי והיה למעשה מנהל המחלקה הראשון בתחום מזרח אירופה. בתפקיד זה שימש בשנים 1949-1950. כשנה לאחר תחילת עבודתו בשירות מונה כראש מטה באגף.

לא בטוח שהפלטפורמות המסורתיות כמו מטוסים ולוויינים, רלוונטיות לאיסוף מודיעין מול גורמים שיכולים להסתתר בסביבות אורבניות. לטענתו, היום המידע זמין והאתגר הגדול הוא לסנן את כמות האינפורמציה ולדעת לזהות איזה פריט מידע הוא הרלוונטי. אם בעבר עיקר המאמץ מוקד בפענוח כוונות היריב, היום כוונותיו ידועות ומוצהרות. אם בעבר הסודות שאותם רצו גורמי המודיעין לחשוף היו בידי גורמים רבים, היום הסודות ידועים למעט אנשים.

הארה זו שימשה רקע לדבריו של סיר ריצ'רד דירלאב, לשעבר ראש המוסד הבריטי (MI6), שהתמקד בסוגיית היומינט. לגרסתו, מקומו של המקור האנושי מעולם לא היה כה קריטי ומאתגר כמו היום, מול שחקנים לא-מדיניים. מספר הנחשפים לסודות הארגונים הלא-מדיניים קטן בהרבה ממספר החשופים לסודות המדינות. היעדר המיסוד אצלם מקטין את מספר המקורות הפוטנציאליים. המודיעין צריך לזהות את הנקודה שבה עולה המיסוד, ושם הנקודה הטובה לחדירה. על פי ניסיונו, גיוס סוכנים מתוך קבוצות דתיות קיצוניות הוא משימה קשה, אולם טמון בה דווקא יתרון לגיוס סוכנים. הקיצוניות יכולה ליצור ניכור בקרב חלק מחבריה. את אלה המודיעין צריך לזהות ולנסות לגייס. על המודיעין להדגיש את הממד האנושי, תוך יצירת אינטגרציה עם הממד הטכנולוגי.

בסיכום הדברים ניתן לתמצת את אתגרי המודיעין בחמש הערות קצרות:

- ככל שהעיונות נעשים מורכבים יותר, כך גם אתגרי המודיעין והציפיות מתוצריו מחייבים מאמצים, השקעות ויכולות מקצועיות עילאיות.
- בעימותי העתיד תפקיד המודיעין ובעיקר התלות בו הופכים להיות קריטיים יותר. במקרים רבים הופך המודיעין המדויק לתנאי להצלחת הפעולה הנקודתית. במקרים אחרים הבנת האויב היא תנאי הכרחי לצבירת הישגים במערכה כולה.
- ככל שהתלות במודיעין גוברת, כך גם גדלה החשיבות בהכרה של מגבלותיו. זה נתון חיוני בתהליכי קבלת ההחלטות של קברניטים ומצביאים.
- בכפרנו הגלובלי, המודיעין כמו העימותים נעשה גם הוא גלובלי וחשוף יותר. הוא מחייב שיתופי פעולה בתוך ארגוני המודיעין, ביניהם ובין שירותים זרים.
- אתגרים אלה מחייבים מענים ראויים. ביניהם נדגיש שניים, מוכרים והכרחיים: מקצועיות דקדקנית, הנרכשת על פני שנים ויושרה ללא פשרות. בלעדיהם לא יעמוד המודיעין באתגרי העתיד.

עמוס מנור היה ראש האגף הלא-ערבי הראשון; עד אז ניהל איסר הראל כראש השירות מטה זה. זה גם המקום לציין שעמוס דיבר בשפות האלה: עברית, אנגלית, רומנית, הונגרית וצרפתית.

ביולי 1952 התמנה עמוס לסגן ראש השירות ובאוקטובר 1953 התמנה לראש השירות, מחליפו של איזי דורות. עמוס מנור שימש ראש שירות הביטחון הכללי בשנים 1953-1963 ופרש מהשירות ב-15 באפריל 1964.

לאחר סיום שירותו בשב"כ עבד בתחום הטקסטיל, היה יועץ לחברות כלכליות שונות וכן שימש דירקטור בכמה חברות, בנקים ובבורסה לניירות ערך ואף היה שותף בחברת "אטלס" לניהול בתי מלון.

ההישג המרכזי של עמוס מנור בתקופת כהונתו בתפקיד ראש השירות היה בניית השירות כארגון ממלכתי ומיסוד עבודת השירות מול האתגרים הרבים שהיו בתקופה זו. עמוס נפטר ב-5 באוגוסט 2007 והשאיר אחריו אישה ובן.



איתן בדעתו

אפרים לפיד * יוכי ארליך **

ריאיון עם סגן ראש הממשלה, השר לענייני גמלאים והשר לענייני ירושלים, ח"כ מרשימת הגמלאים, רפי איתן (הנטמן), על הדרך הארוכה שעשה מגניבת תרנגולות בבית הספר בגבעת השלושה ועד למשכן הכנסת בירושלים

העסקית שלי, לפעילות הפוליטית, ולעיסוקי המודיעיניים. אני משתמש אוטומטית במונחים הנשענים על עקרונות הקרב, ועל התפיסה של האויב וכוחותינו". יצחק רבין, מפקדו של רפי בקורס מ"מים, היה האיש שהשפיע יותר מכול על צורת החשיבה שלו: "רבין לימד אותנו מהי הערכת מצב, התשתית לחשיבה ולפעולה. לכך הצטרפו כמוזן היכולות והניסיון המבצעי. במלחמת העצמאות היו לנו, המפקדים בשדה, עצמאות החלטה ומרחב גמיש ורחב של חופש פעולה. בתקופה שבין כ"ט בנובמבר 1947 ובין מאי 1948 ניהלנו קרבות מדי יום ביומו וצברנו ניסיון קרבי עצום שאפשר לנו לפתח פתרונות יצירתיים. טווח הזמן לקבלת החלטות היה מידי. חלק מהקרבות היו קרבות התשה, וחלקם הצלה, כמו הקרב על משמר העמק. לפי התכנית של קאוקג'י, שלא ידענו עליה אז, הגיעו לג'נין דרך גשר אדם כ-3,000 לוחמים שהגיעו מירדן ומסוריה. הש"י יירט תשדורת שלהם, שעברה בדואר של עפולה, וכך נודע על הכוונה שלהם לחלק את הארץ לשניים באמצעות כיבוש משמר העמק. זו דוגמה לחשיבות של מודיעין ולהשפעתו על החלטות מבצעיות. כשיגאל אלון קיבל את המידע הוחלט לרכז מאמץ במקום ולסכל את התכנית הערבית. באותו זמן לא ידעתי על המידע הזה. היינו כ-200 בני אדם, כ-80 מתוכם לוחמי פלמ"ח. כבר אז ידענו שאנחנו חייבים לרכז מאמץ לנקודות שיש לנו בהן יתרון".

"ההודעה על הקמת המדינה תפסה אותי ברמות נפתלי בדרך לכיבוש מלכיה", ממשיך השר איתן. "ב-15 במאי

מה מותר ומה אסור. סחיבת תרנגולות או שוקולד או פריטים נחשקים אחרים היו המסגרת המקובלת. בהיותם בני 16, שישה חבר'ה נתפשו על ידי אנשי ה"הגנה" ונקנסו בסך 46 לירות. המשפחה מיהרה לחלץ את כל השישה ואפשרה להחזיר את החוב בעבודה במשק המשפחתי.

קודם התמונה הכוללת, אחר כך הפרטים

"הקריירה הביטחונית" של רפי איתן התחילה עוד בגיל 12, כאשר גויס ל"הגנה" בתפקיד קשר. ב"הגנה" רכש את היכולת להתמצא בלילה. בלימודיו בתיכון בבית הספר המחוזי של זרם העובדים בגבעת השלושה הרגיש כ"חיה



רפי איתן עומד לצד דוד בן-גוריון בבורמה, 1961

הפלמ"ח הטביע יותר מכול את חותמו על תפיסת עולמו של איתן ועל אופן פעולתו. הוא הושפע עמוקות ממפקדיו בפלמ"ח, אנשים יוצאי דופן שהיו בעלי מעוף וחזון - יצחק שדה, יגאל אלון, ויצחק רבין: "הדבר המשמעותי ביותר שנשא לי מהפלמ"ח הוא התפיסה הכוללת", אומר השר, "גם כיום, אני מגבש קודם כול תפיסה כוללת ורק אחר כך יורד לפרטים... זה המפתח לפעילות

מבצעית". חבריו לחדר באותה עת היו רחבעם זאבי, נמרוד אשל, ויוסי ארז-ליברמן. שם גם דבק בו הכינוי "רפי המסריח". את ימי נעוריו השר איתן מתאר במונחים רומנטיים, בחינוך ממזרי המגלה טפח ומכסה טפחיים: "היינו ארבעה פראי אדם, חבורה שידה הייתה בכול, הרבתה במעשי קונדס ושובבות", והכול תוך בדיקה מתמדת של הגבולות, הנזילים באותם ימים, של

כרטיס ביקור

למוסד ושימש ראש אגף המבצעים. פיקד בין היתר על מבצע לכידתו של הפושע הנאצי אדולף אייכמן בארגנטינה, בשנת 1960. בשנת 1975 הצטרף למטה ללוחמה בטרור, ולאחר שלוש שנים מונה לעמוד בראשו. שימש גם יועץ לראש הממשלה מנחם בגין. בשנת 1981 מונה על ידי שר הביטחון אריאל שרון לעמוד בראש הלשכה לקשרי מדע במשרד (הלק"מ). בעקבות פרשת פולארד ב-1985 סיים איתן את תפקידו. לאחר שפרש לגמלאות בשנת 1991 התמקד בקידום עסקיו הפרטיים. בבחירות ב-2006 נבחר לכנסת בראש מפלגת הגמלאים ומונה לסגן ראש הממשלה ולשר לענייני הגמלאים. בעקבות סבב תיקים בממשלה, קיבל לידיו גם את תיק ירושלים. נשוי למרים, אב לבת ולשני בנים וסב גאה לשישה נכדים.

נולד ב-23 בנובמבר 1926 בקיבוץ עין חרוז. למד בבית ספר עממי ברמת השרון ובתיכון חקלאי בגבעת השלושה. עם סיום לימודיו התגייס לפלמ"ח, שם עבר שורת קורסים, ובכללם מדריכי ספורט, סיירים, מ"כים ומ"מים, כשקורס מ"מים היה תחת פיקודו של יצחק רבין.

ב-1947 התמנה למפקד פלוגה ובהמשך למדריך בקורס המ"כים תחת פיקודו של חיים ברלב. השתתף בפעולות מבצעיות ובפעולות סיוור וביניהן שחרור מעפילי עתלית, ליל הגשרים, פיצוץ הראדאר על הכרמל המזרחי, לחימה מול חיל המשלוח העיראקי בפיקודו של קאוקג'י במשמר העמק ובקרבות בדרום הארץ. השתחרר מצה"ל ב-1950 לאחר שמילא תפקיד של קצין מודיעין של חטיבת יפתח. התגייס לשב"כ ושם פיקד על החוליה המבצעית שנתנה שירותים גם למוסד ואחר כך עבר

מחנה 300 בקהיר, המחנה העיקרי, לא נפגע. כאשר מונה צבי זמיר לראש המוסד, החליט איתן שהגיעה העת לפרוש. לאחר שנתיים נוספות במשרד הביטחון (1970-1972), שבמהלכן עסק בעבודה בירוקרטית באופייה (שעיקרה טיפול בנהלים ובחוזים), הבין איתן שזו אינה מתאימה לטמפרמנט שלו. אף על פי שהרבה בניסיעות לחו"ל במסגרת תפקידו, הבין שהגיע הזמן להמשיך הלאה בעסקים פרטיים.

החידוק הציבורי לא מרפה: חוזרים לממסד

כבר ביום הראשון של מלחמת יום הכיפורים התייצב איתן במטהו של ראמ"ן אלי זעירא וביקש לסייע. מניסיונו הצבאי העשיר ידע הרבה על חזית דרום סיני.



רפי איתן, איש עסקים: בפגישה עם שליט קובה פידל קסטרו, 1991

הוא תיאם עם שייקה גביש מה המשימות שיבצע, הצטרף ליחידת אנשי מילואים, והשתתף בקרבות בדרום סיני שבמהלכם חוסלו שתי פלוגות מצריות שנחתו שם. ב-1976 פנה איתן לפעילות עסקית ופוליטית. איתן היה עוזרו של אריק שרון, שהתמנה ב-1975 על ידי רבין ליועץ לענייני ביטחון. כאשר עזב שרון את התפקיד כעבור שלושה חודשים, מילא איתן את התפקיד במקומו עד הבחירות ב-1977. בד בבד שילב איתן פעילות עסקית ענפה ופעילות פוליטית ("שלומציון", "הליכוד"). מנובמבר 1978 שימש יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור ומ-1981 עמד בראש הל"מ עד לחשיפת פרשת פולארד ב-1985. מכיוון שפולארד עודנו כלוא בארצות הברית והנושא רגיש במיוחד, מוכן איתן רק להדגיש בפנינו שהוא אמנם האחראי לפרשה אבל אינו אשם בנפילתו של פולארד. והראיה לטענתו - הוועדות שבדקו את הנושא עד כה הוציאו אותו נקי מכל אשמה.

המשך בעמוד הבא

לא הייתה קיימת מערכת פעילה כזו בחו"ל ועל בסיס העבודה שהוכנה אישר עמית להקימה". ואכן, בתוך חודשים אחדים של פעילות מבצעית מאומצת ריכזו איתן ואנשיו בידיהם את המידע הרלוונטי על המדענים הגרמנים במצרים. שיאו של המבצע היה גיוסו של אוטו סקורצ'יני (לוחם הקומנדו הנועז של היטלר). לפי רעיון שהגה אברהם אחיטוב, ראש סניף המוסד בגרמניה, סקורצ'יני הופעל לגייס את קצין הביטחון של משלחת המדענים בקהיר, וזה העביר למוסד מידע שוטף ועדכני לגבי פרויקט בנייתם של הטילים ארוכי הטווח במצרים. איתן מספר, שאמנם שיתף במונחים כלליים את מאיר עמית ויוסי יריב לגבי הרעיון המבצעי, אבל אלה היו חשדנים וספקנים לגבי סיכויי הצלחתו. לכן, מודה איתן, נמנע מלבקש מראש אישור לגבי

נפצתי בקרב מפגז מרגמה. איבדתי את ההכרה ופוניתי רק בערבו של אותו יום עם הנסיגה. לאחר הפציעה הצטרפתי למודיעין הגדוד והחטיבה. איתרתי שהחטיבה הייתה זקוקה לפלוגת סיור ולכן החלטתי לבחור בכיוון זה. כשהוכנה הירידה לנגב הייתי בין הראשונים. אסף שמחוני החליט שאלך לקורס מג"דים אבל לסקוב שהיה המפקד פסל אותי משום שבגדיי היו מרושלים. לפני סיום המלחמה צורפתי לזרובל ארבל, קצין המודיעין של החזית הדרומית, שהיה מייסד המודיעין הקרבי. הם שלחו אותי לאילת לתכנן את הגנת המצודה". לאחר שחרורו מצה"ל בחר איתן להמשיך בקריירה המודיעינית שלו גם באזרחות. הוא התייעץ עם בנימין ג'יבל, שהיה סגן ראש שירותי המודיעין (לימים ראמ"ן) ונפגש עם איסר הראל, ראש השב"כ, שאותו הכיר מילדות. "מבחן הקבלה שלי כלל טיפוס על גג הבניין שממול, וטיפסתי בזריזות על מרזב הבניין". בעקבות זאת, מונה רפי איתן ב-1949 לראש החוליה המבצעית של היחידה הערבית בשב"כ ואחר כך לראש היחידה המבצעית במוסד, תפקיד שכהן בו עד 1955. אז נסע ללמוד בלונדון עד 1958. איתן לא השלים את הלימודים ושב לארץ בעקבות פניה של עמוס מנור, ראש השירות, שייעד אותו להיות ראש אגף המבצעים.

שיא הפעילות המבצעית: המדענים הגרמנים במצרים

בקריירה המבצעית של רפי איתן רשומים מאות ואולי אלפי מבצעים. רובם המכריע נותר עד היום חשאי. לאחר התפטרות איסר הראל מראשות המוסד ב-1963, על רקע הוויכוח לגבי דרכי ההתמודדות עם מעורבותם של מדענים גרמנים בפרויקט הטילים ארוכי הטווח במצרים, מונה רפי איתן על ידי ראש המוסד החדש, מאיר

בפרשת פולארד אני אחראי אבל לא אשם

עמית, לתפקיד נציג המוסד בפר"ז. משימתו הייתה ליצור מערכת מודיעינית מבצעית על אדמת אירופה שתסגור את פערי המידע בנוגע לפרויקט הטילים המצרי בתחום האיסופי ותפעל מבצעית לסיכולו. לאחר שווידא מהם גבולות סמכות פעולתו (למעשה הבין שאין כאלה), החל איתן בהכנות קפדניות לקראת התפקיד בעודו משרת בשב"כ. "עוד לפני שנפצתי לפר"ז עשיתי מיפוי של כל המטרות למבצעים: מבצעי חדירה, האזנה, האזנה טלפונית, עיקוב, מבצעים בשדות תעופה. חשבתי על אנשים שיעבדו אתי ועל ציוד מתאים. הפנית את תשומת לבו של עמית שבמוסד



קצר ולעניין

• **איך חושבים מבצעית:** איתן מעיד על עצמו שנהג לעתים כמו מפקד צבא הפרטי של פופסקי (קצין בריטי יצירתי שלחם במלחמת העולם השנייה במדבר המערבי - א"ל, י"א). היתרון בעיסוק במודיעין הוא העובדה שתהליך קבלת ההחלטות יכול להתבצע במהירות, על ידי קבוצה מצומצמת וכמעט ללא אילוצים. איתן גורס שתעוזה, דמיון וניסיון רב בתכנון מבצעים ובהוצאתם אל הפועל הם תנאי הכרחי להצלחה. פעילות מבצעית מאומצת ומצבים של קבלת החלטות בתנאי אי-ודאות הם הבסיס, לפי איתן, ליכולת של מנהיגים לייצר צורת חשיבה נועזת, מקורית, מנצחת.

• **חפש את האישה במודיעין:** כראש הגופים המבצעיים של השב"כ והמוסד במשך שנים רבות משבח איתן את הנשים שעבד במחיצתן בתפקידים אלה. איתן מציין לשבח את תפקודה של עליזה מגן, שהגיעה עד לתפקיד משנה לראש המוסד. הוא מדגיש במיוחד את כושר השיפוט שלה ואת יכולותיה המבצעיות הגבוהות, יכולות שבלעדיהן לא הייתה מגיעה לדרגים הבכירים ביותר במוסד. איתן רואה כתנאי לקידום במוסד ניסיון מוכח והצלחה בפעילות מבצעית ללא קשר למגדר. גברים שלא ביצעו תפקידים מבצעיים גם הם אינם צריכים לפי איתן להגיע לעמדות הבכירות ביותר במוסד, משום שלא יוכלו לדעתו למלא על הצד הטוב ביותר את המשימות העומדות בפניהם.

המשפטיזציה שעוברת הרשויות במדינה בולמת יוזמות ועשייה

• **"מפקד צבא הפרטי של פופסקי" מול אילוצי הבירוקרטיה:** בבחירות 2006 עמד איתן בראש מפלגת הגמלאים וזכה להצלחה מסחררת. בממשלת אולמרט מכהן איתן בתפקיד סגן ראש הממשלה ושר לענייני גמלאים וכן שר לענייני ירושלים. "מפקד צבא הפרטי של פופסקי" מבטא תסכול רב בבואו לתאר את הקצב האטי והמסורבל לטעמו של קידום הפרויקטים שבהם הוא מעורב מתוקף היותו שר בממשלה. ניכר שהוא נהנה עשרת מונים מהשתתפותו בפורום המצומצם הדין בענייני ביטחון, ששם הוא גם מביא לידי ביטוי את ניסיונו המבצעי העשיר. ואילו בעניינים אחרים, המשפטיזציה שעוברת הרשויות במדינה בולמת לדעתו יוזמות ועשייה. איתן מביע תקווה ששר המשפטים פרידמן יצליח לעשות את השינויים במערכת המשפט שיאפשרו לרשות המבצעת לחזור ולמלא את ייעודה.

שחרור ותחייה

רחל סילקו *

הגדודים העבריים וממשיכי דרכם

ביום העיון שנערך בחנוכה במוזאון הגדודים העבריים במושב אביחיל ציינו 90 שנים לגדודים העבריים ולרוח הנחישות להגן על ארץ ישראל כבימי המכבים

90 שנים מלאו לפרשה המופלאה של הגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה. יהודים מארץ ישראל, ממצרים, מאנגליה, מארצות הברית, מקנדה ומארגנטינה התגייסו לגדודים העבריים שהוקמו במסגרת הצבא הבריטי במהלך המלחמה. בפרשה היו מעורבים אישים אחדים, אבל יותר מכול



אכסדרת מוזאון הגדודים העבריים ופסליהם של ז'בוטינסקי וטרומפלדור

היא נקשרה בשמם של מובילי המהלך - יוסף טרומפלדור ובעיקר ז'בוטינסקי. לראשונה הוקמה יחידה צבאית שחייליה מתנדבים יהודים מהתפוצות ומארץ ישראל, אשר פעלה להגשים את מטרות הציונות ובראש ובראשונה שחרור ארץ ישראל מידי הטורקים. הגדודאים, כפי שציין יגאל עילם במחקרו, מילאו למעשה תפקיד צנוע בכיבוש ארץ ישראל, אבל ייחודם היה בכך שהוכיחו את נכונותו של העם היהודי להילחם על

ארץ ישראל, והם נאבקו לשאת סמלים יהודיים על מדיהם. עם פירוקם, נודע להם תפקיד בחינוך הדור הבא של מגיני היישוב היהודי והמפעל הציוני בארץ ישראל. פעולתם צוינה כתקדים היסטוריים ועליו נשענו הלוחמים שבאו אחריהם.

לציון 90 שנים לגדודים העבריים התקיים במוזאון בית הגדודים ב-10 בדצמבר 2007, נר שישו של חנוכה, יום עיון על "ההיבט המודיעיני בתקופת היישוב - פרשיות נבחרות". יום העיון נערך מטעם יחידת המוזאונים של משרד הביטחון והוא פרי יוזמה משותפת של מוזאון בית הגדודים ומוזאון ההגנה בג'וערה, בשיתוף מושב אביחיל, המציין 75 שנים להיווסדו. האירוע התקיים בעצם ימי החנוכה משתי סיבות: האחת, בחנוכה 1917 נכנעה ירושלים לצבא הבריטי ומפקד הכוחות הבריטיים הגנרל אלנבי נכנס לעיר; השנייה, הגדודים העבריים שפעלו במסגרת הצבא הבריטי לקחו אמנם חלק קטן בלחימה, אבל ראו בעצם התנדבותם פעולה אקטיבית לאומית. הם ראו את עצמם בעיני רוחם כממשיכי דרך קדומה מימי המכבים, ולצד זה כמניחי יסוד לדרך חדשה בצבא ובהגנה.

ביום העיון הועלתה על נס הפעילות המודיעינית של המחנות בתקופת היישוב. מרצים מיחידת המוזאונים של משרד הביטחון ומרצים אורחים מן האקדמיה סיפרו על פרשיות מודיעיניות נבחרות. בין באי היום היו מנהלים וצוותים של מוזאונים, ארכיונים, מכוני מחקר, בני משפחות יוצאי הגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה, יוצאי היחידות העבריות במלחמת העולם השנייה, יוצאי המחנות ומתעניינים רבים.

בהרצאות הושמעו סיפוריהן של המחנות בימי הטורקים והבריטים; סיפורים אישיים של מרגלים יהודים בארצות ערב - הזדמנות נדירה לפתוח פה ל"אנשים הקטנים"; לכידתם של אנשי לח"י על ידי ה-CID בעיניים בריטיות; פרשת יואל ברנד שסיבכה את ראשי היישוב היהודי בארץ ישראל; פעילות המחלקה הערבית בתחומי ארץ ישראל בשנות מלחמת העולם השנייה עד לקום המדינה.



פרסי ראש אמ"ן לחשיבה יוצרת לשנת 2007

ארבעה פרויקטים זכו בפרס ראש אמ"ן על תרומה ייחודית לטכנולוגיה ולמחקר המודיעיני

פרס ראש אמ"ן לחשיבה יוצרת על שם אל"מ עוזי יאירי ז"ל הוענק ב-14 באוקטובר 2007 לארבעה פרויקטים שנסאו תרומה ייחודית בתחום הטכנולוגיה והמחקר המודיעיני. כמו כן, הוענקו שני פרסים על מפעל חיים. ועדת הפרס המליצה להעניק תעודות הערכה מיוחדות לשלושה פרויקטים ייחודיים. את הפרסים העניק ראש אמ"ן, האלוף עמוס ידלין. השתתפו: משפחת יאירי, סגל הפיקוד הבכיר בחמ"ן ומשפחות הזוכים.

תואר במידע גאוגרפי

תכנית לימודים חדשה בגאוגרפי אינפורמציה משותפת למודיעין ולטכניון בחיפה לנכנסים לקבע

הגאוגרפיות, שילוב בין מידע גאוגרפי למאגרי נתונים, למיפוי ממוחשב ולאמצעים לווייניים. הקצינים שישלמו תואר בתחום, יוכלו לשמש קציני אמל"ח, מהנדסי מערכות, מנהלי פרויקטים, מפתחי תוכנה וכן יוכלו לשרת בתפקידי מודיעין שונים, ובהם מחקר, ייצור עזרים ופענוח מודיעין חזותי. הפילוט הראשון יפתח במרס 2008.

אגף המודיעין בשיתוף הטכניון בחיפה השיק לאחרונה תכנית לימודים חדשה לתואר אקדמי בגאוגרפי אינפורמטיקה, המיועדת לקצינים ולנגדים העומדים בפני כניסה לשירות קבע. התכנית תמומן על ידי צה"ל בתמורה להתחייבות בוגריה לשירות קבע של שנתיים נוספות מיום קבלת התואר. המקצוע הוא הנדסי-מדעי והוא כולל נושאי מערכות המידע

יום עיון לבכירים באמ"ן

בכירים באמ"ן שמעו הרצאות ביום עיון בנושא "משבר הלגיטימציה בחברה הישראלית"

ב-3 בדצמבר 2007 התקיים במרכז רבין יום עיון לקצינים בכירים באמ"ן ובראשות קמנ"ר, בנושא "משבר הלגיטימציה בחברה הישראלית".

אחרי רבי-שיח בהנחיית כרמית גיא ובהשתתפות ד"ר אשר כהן מאוניברסיטת בר-אילן, הגב' במבי שלג - עורכת המגזין "ארץ אחרת" והעיתונאי דניאל בן-סימון, התנהל דיון מרתק בהשתתפות הקהל שנגע בסוגיות ליבה ביחסים שבין צה"ל לציבור ומקומו במדינת ישראל. הרצאתו של העיתונאי עופר שלח בנושא "מקומו של צה"ל בחברה הישראלית" חתמה את הדיון.

טקס חלוקת מלגות קרן טכנולוגיה ע"ש דוד ברונשטיין

חיילים משוחררים ששירתו ביחידה הטכנולוגית והצטיינו בתפקידיהם קיבלו מלגות ללימודי הנדסה ומדעים בטקס השנתי בגלילות. בקבלת המלגה החיילים מתחייבים לתרום גם למען הקהילה

שנים. דוד התאפיין במסירתו ובשאיפתו לשלמות. בדרכו הייחודית מיסד את תפיסת האמינות של היחידה והנחיל לה מורשת מקצועית, מורשת שהיא נדבך מרכזי בשיטות העבודה של היחידה עד היום. במהלך שנות פעילותו ביחידה זכה דוד בורנשטיין בשלושה פרסי ביטחון ישראל.

הקרן שמה לה למטרה לעודד את החינוך הטכנולוגי, וזאת באמצעות הענקת מלגות לימודים לחיילים משוחררים ללימודי הנדסה ומדעים וששירתו ביחידה והצטיינו בתפקידיהם. מקבלי המלגות מתחייבים במהלך שנת לימודיהם הראשונה לבצע פעילות התנדבותית למען הקהילה בהיקף של 80 שעות לפחות.

הקרן נתמכת על ידי תרומות של חברות עתירות ידע מייסודם של אנשי היחידה בעבר וכן מתרומות של אנשים פרטיים, חלקם בוגרי היחידה, שנתרמו למטרה נעלה זו. כמו כן, ראוי לציין את תרומתם של אנשי היחידה, מקבלי פרס הביטחון השנה, שהחליטו לתרום חלק מסכום הפרס לטובת פעילות הקרן.

במהלך הטקס בירכו את מקבלי המלגות מפקד היחידה, יו"ר קרן הטכנולוגיה סא"ל (מיל) ירום לוקר, יו"ר עמותת ותיקי היחידה, נחום יעקובי וכן מר לובה אליאב. במהלך האירוע הוצגה מצגת מרתקת שתיארה אירוע היסטורי ממורשת היחידה. בסיום הטקס הרצה ד"ר יוסי ורדי, מחלוצי תעשיית האינטרנט בנושא "הרוטב הסודי של ההיי-טק הישראלי".

כמדי שנה בשנה, גם השנה התכנסו אנשי היחידה הטכנולוגית לטקס שנתי להענקת מלגות מקרן טכנולוגיה ע"ש דוד ברונשטיין. הטקס נערך ב-24 בדצמבר באתר ההנצחה, ונכחו בו מפקדי היחידה ואנשיה, חברי עמותת וותיקי היחידה, וכן מקבלי המלגות ובני משפחותיהם.



את קרן טכנולוגיה ע"ש דוד ברונשטיין מנהל המרכז למורשת מודיעין (מל"מ) במסגרת מפעל קרנות ההנצחה. הקרן נקראת על שם דוד ברונשטיין, שהיה מראשוני המהנדסים ביחידה הטכנולוגית ועבד בה עשרות שנים עד לפטירתו לפני כ-18

קבוצת טאקט הינה קבוצת חברות מובילה בתחום ההיי-טק המספקות פתרונות עסקיים וטכנולוגיים בתחומי התוכנה, החומרה ומיקור חוץ.

הקבוצה אשר הוקמה בשנת 1990 ע"י יוצאי יחידות תוכנה בחיל האוויר והמודיעין מצויה בצמיחה מתמדת ומונה מעל 400 מהנדסים, אנשי תוכנה ומומחים.

קבוצת טאקט מורכבת ממספר מרכזי פעילות עסקית במגוון רחב של נושאים ותחומים טכנולוגיים. המבנה הייחודי של קבוצת מרכזים מקצועיים ואוטונומיים הנהנים מתמיכה ושירותים מרכזיים מאפשר סינרגיה ומקנה מיקוד וטיפול מקצוענות. לטאקט ניסיון עשיר בביצוע פרויקטים עבור מגוון לקוחות בתחומי הביטחון, תעשייה ומסחר, בנקאות ופיננסים, טלקום והמגזר הציבורי.

TACT
GROUP

משרות פנויות

פיתוח והנדסה

אלגוריתמאים/ות / פסיקאים/ות
מהנדסיות מערכת ומנהלות פרויקטים
מהנדסיות חומרה ותוכנה
מהנדסיות מכונות
אבטחת מידע

DBA / SYSTEM ADMINISTRATOR

קב"ר / מב"ר

קו"ח ניתן לשלוח לדוא"ל:

JOBS-DEV@TACT.CO.IL

בדיקות תוכנה QA

ר"צ מהנדסיות/ות בדיקות ואינטגרציה
למערכות שו"ב / צבאיות / אוניקה

ר"צ/ מהנדסיות/ות בדיקות
למערכות RT / EMBEDDED

קב"ר / מב"ר

מהנדסיות/ות בדיקות אוטומציה בכלים:
LOADRUNNER / QTP / WINRUNNER

מנהלות/ות פרויקטים לבדיקות תוכנה

מהנדסיות/ות בדיקות תוכנה למערכות
תקשורת / טלפוניה

קו"ח ניתן לשלוח לדוא"ל:

JOBS-QA@TACT.CO.IL

למשרות נוספות נא הכנסו לאתר החברה



**טאקט. האנשים שלנו.
ההצלחה שלך**

www.tact.co.il



עושים טו"ב על הלב חנה הראל

לאירוע השנתי של עמותת דורשי טו"ב הגיעו גם חברים השוהים בחו"ל והפכו את האירוע למרגש עוד יותר. השנה גילו חברי העמותה לב רחב במיוחד, והעניקו ליותר מ-100 אנשים את מלגות היחידה

התורמת בעילום שם כבר ארבע שנים ברצף.

תמורת המלגה מעלים מקבליה תרומה לקהילה בפעילות חברתית בהיקף של שש שעות שבועיות לפחות והם מקבלים את המלגה לאחר שצברו כמות שעות שנקבעה עד מועד התשלום.

את התרומה לקהילה מעניקים מקבלי המלגות בבית ספר "מפתן" שבבית ליד, המאומץ גם על ידי היחידה הסדירה. הם עובדים עם קבוצת נערים שזו התחנה האחרונה בחייהם, ובשאיפה שיצאו בעקבותיה לאזרחות טובה שאחד מביטוייה הוא גיוס לצבא או הצטרפות למעגל העבודה במקום למעגל הפשע. שניים מבוגרי בית הספר משרתים היום ביחידה, האחד בשירות סדיר והשני סיים שירות סדיר והתגייס לשירות קבע, ואין לנו הישג וגאווה גדולים מאלה.

נוסף על כך, חלק גדול ממקבלי

מתרגשים וממתינים לטקס שיתחיל כחצי שעה לאחר סיום המקצה האחרון של הריצה.

עם סיום הריצה, התמלא האמפיתאטרון עד אפס מקום. השנה כיבדו אותנו בנוכחותם אורחים מכובדים: שר הביטחון אהוד ברק ורעייתו והשר לביטחון פנים אבי דיכטר, שהעדיף לשבת עם חבריו לצוות בקצה האמפיתאטרון.

האמפיתאטרון מלא. הילדים הקטנים רצים הלך ושוב, בין היער לקהל. הטקס מתחיל בחלוקת תעודות הצטיינות לרצי הניווט וממשיך בדקת דומייה לזכר אברהם ארנז"ל ויתר חללי היחידה שעל שמם נקראת קרן המלגות. לאורך הטקס שרים ומנגנים חיילים וחיילות של היחידה ואחר כך נישאים הנאומים הקבועים: נשיא המסדר, מפקד היחידה וכמובן אורח הכבוד שר הביטחון, הנושא נאום מרגש במיוחד.

לסיום, מקבלי המלגות נקראים לבמה לקבל את המעטפות והלב מתמלא: שורה ארוכה של חיילים עוברת בסך, מתרגשים, מחייכים. זו ההזדמנות להכיר זה את זה; עד עכשיו הכרנו דרך הטפסים, שיחות הטלפון והדואר האלקטרוני ועכשיו נפגשים פנים אל פנים.

למפעל המלגות חברו השנה כמה וכמה גופים. בוגרי היחידה מעמידים בכל שנה כחמישית

מסך המלגות המוענקות, ואליהם חברה קרן "הישג" התורמת זו השנה השלישית מלגות לימודים ומאפשרת

בחול המועד סוכות התקיים ביער היחידה האירוע השנתי של עמותת דורשי טו"ב. כבכל שנה, יש המגיעים ונוטלים חלק פעיל באירועי הספורט, ובכללם הורים שכולים ויתומים. יש המתעקשים לעשות את מסלול ריצת הניווט הארוך, כמו לוחמי היחידה, ויש המסתפקים במסלול העממי, המיועד למשפחות לבדן או בליווי אנשי הקשר, הם קציני היחידה.



מנווטים ביער. נערים מפרויקט "אחרי"



קיר הנופלים. אתנו תמיד

המלגות מתנדבים ב"בית הגלגלים" ע"ש איזי שפירא במתן סיוע לבעלי מוגבלויות פיזיות בפעילות במהלך השבוע או בפעילות חד-פעמית מחוץ ל"בית הגלגלים", וכמובן בסופי השבוע שבהם הם מבליים יחד ומשחררים את בני המשפחה לסוף שבוע אחד של רגיעה ומנוחה. מקצת מקבלי המלגות מתנדבים בעמותת "אחרי" ועוסקים בכל הקשור להכנת חברי הקבוצות לשירות בצה"ל, למבחני הבגרות. אחרים מתנדבים לסייע לילדי הפנימיות בחסות "המועצה לילד בסיכוי".

היחידה והמסדר רואים בתרומה לקהילה משימה לאומית שבה בוגרי היחידה יכולים להביא לידי ביטוי, מרבי את יכולותיהם ואת כישוריהם, להשפיע ולחולל שינוי.

כבכל שנה, המפגש מתחיל בכניסה, לאורך שביל הגישה וקיר הנופלים, המציג את תמונות הנופלים, התלויות דרך קבע בחדר הזיכרון, דרך המצגת המרכזת את האירועים המרכזיים בכל תקופת פיקוד ביחידה, ולבסוף, לפני הכניסה ליער ממש - מפגש בינינו, אנשי המסדר הוותיקים, ובין בני המשפחות השכולות.

גם השנה היו הפתעות, וחברים השוהים בחו"ל כיוונו את ביקורם בארץ במיוחד לאירוע שהפך למסורת, ובאו גם חברים שאינם מגיעים באופן קבוע והמפגשים היו מרגשים עד מאוד.

השנה השתתפו באירוע ביער היחידה חברי קבוצת "אחרי" מאזור הצפון, שנטלו חלק פעיל באירוע ובריצת הניווט.

במקביל, החל הניווט המיועד למשפחות השכולות. בני המשפחות שאינם מנווטים ביער התיישבו במרכז החורשה ונהנו מהמפגשים המרגשים, בשעה שאנחנו, חברי הנשיאות, עברנו ממשפחה למשפחה, צילמנו והצטלמנו והחלפנו חוויות מהשנה שחלפה לה.

בינתיים, החלו להגיע גם מקבלי המלגות; השנה היה מספרם יותר מ-100. הם באו עם המשפחה,



המצגת. יש סיבות רבות לגאווה

לחלק ממקבלי המלגה לקבלה זו שנה שלישית ברציפות. השנה נוספו תורמי מלגות נכבדים כבנק הפועלים, בנק לאומי וקבוצת תורמים אמריקאית

האם הרוסים חוזרים למזרח התיכון?

צבי מגן*

רוסיה הייתה ונשארה אחד השחקנים המסתוריים והמסקרנים - אם לא המסוכנים - במשחק העולמי. ממעמד של מעצמה עולמית היא התפרקה לכדי מדינה ככל המדינות, אולם השאיפות שלה להחזיר עטרה ליושנה ולשקם את מעמדה מדרכנות אותה להתערב בזירה העולמית ביתר שאת

של בריתות וצירים שנועדו לקדם את המעמד הדומיננטי שהיא חותרת להשיגו, תוך ניצול הזדמנויות ויצירת מצבים נוחים לה בזירה הגלובלית.

החתימה לכוון מערכת "רב־קוטבית" מקדמת מדיניות עימותית בסוגיות בין־לאומיות החשובות לרוסיה: בלימת "התפשטות" נאטו מזרחה; מעורבות ארצות הברית במדינות חבר העמים (שבהן רוסיה רואה תחום השפעתה); סוגיות בין־לאומיות הנוגעות למאבקה של ארצות הברית ובעלות בריתה במדינות "ציר הרשע" ובטרור הבין־לאומי; פריסת מערכות הגנה נגד טילים של ארצות הברית במדינות מזרח אירופה ועוד. כל אלה מלווים ברטוריקה אנטי־אמריקאית קולנית־מבית. במקביל, רוסיה פועלת להופיע כגורם חיוני במערכת הבין־לאומית, לרבות בעולם המערבי. המגמות המתוארות לעיל אינן מובילות בהכרח למסלול התנגשות בנוסח "המלחמה הקרה", אבל הן משרתות את המאמץ הרוסי לשדרג את מעמדה בעולם.

המגרש המזרח תיכוני

המדיניות כלפי המזרח התיכון משתלבת בתפיסותיה הגלובליות של רוסיה. האזור נתפס כמרחב מוסלמי אחיד, ורוסיה חותרת להשיג בו מעמד מוביל על חשבון השחקן הדומיננטי, ארצות הברית, תוך כדי דחיקתה ממנו. ביישום תפיסה זו מנצלת רוסיה כל פלטפורמה בין־לאומית אפשרית במזרח התיכון: המגרש הישראלי-פלסטיני, המגרש האיראני, העיראקי, הסורי, הלבנוני, הסוני-שיעי. בכל אלה היא מנסה להופיע כגורם מגשר ומתאם רב־צדדי, תוך ניצול יתרונותיה היחסיים וחולשות השחקנים האחרים. מהפעילויות הרוסיות הבולטות במזרח התיכון: הספקת אמל"ח מתקדם למדינות האזור, מעורבות בפרויקט הגרעין האיראני, מאמץ להשתלב במגרש הישראלי-פלסטיני ובכל המערכות העולמיות והפנימיות. ייצוא האמל"ח לאזור אף נכלל בתחום האינטרסים הכלכליים שמוסקבה מנסה לקדם. עם זאת, לא ניתן עדיין להצביע על

אחרים, צורך בתמרון והתאמת פתרונות מגוונים. קרי, טיפול במספר גזרות וברמות שונות של עצימות בו זמנית. נראה שרוסיה גיבשה מדיניות המקנה לה, לתפיסתה, יתרונות יחסיים בפעילותה בכל אחד מהמעגלים הללו.

רוסיה והזירה הבין־לאומית

לאחרונה אנחנו עדים להתנהגות פעילה ותקיפה יותר של רוסיה בזירה הבין־לאומית, המלווה בייזום חיכוך עם המערב ובראש וראשונה עם ארצות הברית. זאת, במסגרת התפיסה הגאופוליטית שאימצה מוסקבה בשנים

רוסיה ירדה מנכסיה כמעצמה והפכה לעוד "מדינה מן המניין". ניכר, שהרוסים אינם מתייחסים בשוויון נפש לעובדה זו ואינם ממהרים להסיר מסדר יומם הלאומי את השאיפה לשוב ולשדרג את מעמדם הבין־לאומי

האחרונות, הפועלת לכינונה של מערכת "רב־קוטבית" רבת משתתפים מכל העולם במקום המערכת ה"חד־קוטבית" כפי שהיא בימינו, כאשר ארצות הברית היא המעצמה העולמית היחידה הפועלת במרחב. החתימה לעולם "רב־קוטבי" אמורה לזכות את רוסיה במעמד שווה לזה של ארצות הברית, לצד מעצמות מרחביות אחרות, קיימות או מתהוות. רוסיה רואה באירופה המאוחדת, בסין, בהודו ובמזרח התיכון המוסלמי (המרחב המוסלמי האחד אמנם עדיין איננו קיים במציאות, אבל כל הצדדים רואים אותו כך) שחקניות גלובליות. כללי המשחק החדשים שרוסיה מכתובה ביחסים הבין־לאומיים מקפלים מהלכים המכוונים להקמה, חיזוק או החלשה

בשנים האחרונות אנחנו עדים להגברת הפעילות הרוסית בזירה הבין־לאומית, לאחר תקופה שבה ניתן היה להתרשם שרוסיה אינה עוד שחקן שמתחשבים בו. מגמה זו מעוררת שאלות באשר למהות כוונותיה העתידיות של רוסיה באזורנו, והאם כתוצאה מכך תנקוט בהכרח קו לא ידידותי כלפי ישראל. לצד האינטרסים האסטרטגיים של רוסיה ניתן להצביע, כרקע לשינוי זה, על הלכי רוח בהנהגה ובציבור, המעוצבים על ידי עברה של רוסיה האימפריאלי והסובייטי והשפעת העידן הפוסט־סובייטי. רוסיה ירדה מנכסיה כמעצמה והפכה לעוד "מדינה מן המניין". ניכר, שהרוסים אינם מתייחסים בשוויון נפש לעובדה זו ואינם ממהרים להסיר מסדר יומם הלאומי את השאיפה לשוב ולשדרג את מעמדם הבין־לאומי. הציבור הרוסי ברובו דוגל היום בתפיסה ה"מעצמתית" ורואה בעין יפה את מאמצי השלטון להחזיר עטרה ליושנה. ניכרים גם הלכי הרוח בציבור המצדדים בתפיסת עולם לאומנית, המייחסת תפקיד היסטורי מיוחד לרוסיה, "ייעוד משיחי", המלווה במגמה אנטי־מערבית. לאחרונה, התגברו טונים צורמים הקוראים לפעילות יזומה ותקיפה בזירה הבין־לאומית, על רקע התעצמותה הכלכלית ושיקום ביטחונה העצמי של רוסיה.

המזרח התיכון תמיד תפס מקום מרכזי במדיניות החוץ הרוסית בתקופת ברית המועצות. גם לאחר קריסת ברית המועצות ייחסה רוסיה למזרח התיכון חשיבות, אף כי פעילותה הוגבלה להיקף מזערי. אולם, בשנים האחרונות, לצד הגברת הפעילות הרוסית בזירה הבין־לאומי, גוברת גם פעילותה במזרח התיכון.

מעקב אחר מדיניותה של רוסיה באזורנו מאפשר לאפיין פעילות משולבת במספר מעגלים בין־לאומיים המעצבים יחדיו את האינטרסים הרוסיים באזור. אלה הם: הזירה הגלובלית; המרחב המזרח תיכוני והמערכת האסלאמית הכוללת. התמודדותה של רוסיה מול מעגלים אלה בו זמנית מכתובה, לצד אילוצים

* ראש מכון אירוסיה במרכז הבינתחומי הרצליה ובעברו ראש "נתיב", שגריר ברוסיה ובאוקראינה, סא"ל (מיל') באמ"ן; zmagen@idc.ac.il

הקיצוניים שבהם ימשיכו לראות גם ברוסיה וגם בארצות הברית יריבים במאבקם לכינון שלטון עולמי.

הנקודה הישראלית

באשר לישראל, רוסיה מועידה לה תפקיד מסוים במשחק רוסי עולמי והיא נוקטת מדיניות ידידותית כלפיה. לפיתוחם של יחסים דו־צדדיים חיוביים עם ישראל חברו יחדיו שיקולים מדיניים ובינ־לאומיים, כלכליים ואף דמוגרפיים (יותר ממיליון יוצאי מדינות חבר העמים חיים בישראל ויצרו עובדה בעלת משקל). מוסקבה הייתה שמחה יותר לו נמצאה דרך מהירה ויעילה לשילובה במגרש ישראל-פלסטיני, והיא עוד תפעל להעלאת יוזמות משלה.

הכוח המוסלמי לקידום מטרותיה הגלובליות, היא נאלצת להתגונן מפני השאיפות המוסלמיות מבית. כפועל יוצא מכך, רוסיה נוקטת יד קשה נגד התופעות האלה מבית, תוך הדגשה שמדובר בענייניה הפנימיים, בעוד שפומבית אין לה דבר נגד האסלאם בכללותו.

מדיניות זו נתמכת על ידי גורמים לא מעטים ברוסיה: לאומנים, קומוניסטים ושאר משקמי האימפריה (ולא חסרים ביניהם האנטישמים). אלה רואים במוסלמים פרטנר חשוב לקידום מעמדה של רוסיה ולפגיעה במערב. אליהם נלווים גורמים אינטרסנטיים מקרב מנגנוני החוץ והביטחון והתעשיות, בעיקר הביטחוניות, המעודדים

הישגים רוסיים ממשיים באיכות הקשרים עם מדינות האזור. רוסיה לא השכילה להשתלב באורח ממשי במגרש ישראל-פלסטיני, לא הצליחה להשפיע על מדיניות הגרעין האיראנית ולא לרסן את חיזבאללה בלבנון. כמו כן, גם קשרי המסחר הרוסיים עם המדינות המוסלמיות לא הניבו תוצאות מרשימות. הפעילות שנועדה לפגוע באינטרסים האמריקנים במזרח התיכון, כמו גם במקומות אחרים, היא אפוא בעלת האפקט העיקרי.

המגרש המוסלמי

הגורם האסלאמי החותר לכונן שלטון עולמי והקורא תגר על המערב, נתפס בימינו במערכת הבינ־לאומית כגורם



בין מוסקבה למכה (תג הצי הרוסי)

בסך הכול, מקפידה רוסיה בשלב זה לקיים הפרדה בין סדר היום הגלובלי והמרחבי שלה לבין הקשרים הטובים עם ישראל. לא נראה שבכוונת רוסיה לשנות את המגמה האוהדת כלפי ישראל, אולם כדאי להפנים העובדה שרוסיה מחזיקה בסדר יום משלה, גם באזורנו.

לסיכום, בשנים האחרונות חלו שינויים במעורבות הרוסית בזירה העולמית. רוסיה טרם הצליחה לקצור הישגים ממשיים, אך צפוי ששחקנים גלובליים אחרים יאפשרו לה להגדיל את השפעתה ולתפוס מקום משמעותי יותר במערכת "הרב־קוטבית" שהיא פועלת לכונן.

קשרים כלכליים וביטחוניים עם המדינות המוסלמיות כדי לשווק את מוצריהם. אם כן, אנחנו עדים למשחק בין־לאומי עצמאי של רוסיה המשלב רטוריקה אנטי־אמריקאית ופרו־מוסלמית עם פעילות רב־תחומית חיובית מול המערכת המוסלמית.

מדיניות רוסית זו טרם הניבה פירות ממשיים ויחסם של המוסלמים עדיין חשדני. נותרה בעינה התחושה שרוסיה הייתה ונשארה גורם זר ובלתי אמין בעיניהם של המוסלמים. אלה מעדיפים לראות רוסיה חזקה הניצבת מול המערב, אולם בסופו של דבר לא נראה שיבחרו בה כשותף של ממש.

דומיננטי ב"מלחמת הציביליזציות". רוסיה מצדה מעדיפה לראות בו בעל ברית פוטנציאלי, שניתן במסגרת ההתמודדות הגלובלית לנצלו בעימות נגד המערב. אולם, האסלאם הוא גורם חשוב בשטחה של רוסיה: כ־25 מיליוני מוסלמים מתגוררים באזורים נרחבים במרכזה ובדרומה. אלה מהווים יעד לפעילות ההשפעה של המערכת המוסלמית מחוץ. במכלול זה מדובר בחינוך מוסלמי, בגיוס תמיכה ציבורית ובהרחבת ההשפעה, בעידוד ובקידום של מגמות בדלניות ובקידום פעולות טרור. לכן, לצד שאיפתה של רוסיה לנצל את



יענקלה מן*

היסטוריה ממוחשבת בתמונות ומסמכים של קהילת המודיעין במל"מ

במסגרת הנחלת המורשת, הקמנו בשנת 1999 פרויקט ייחודי שבו קלטנו תמונות ומסמכים מחברי העמותה וממוסדות הקהילה. כיום במאגר המל"מ יותר מ-4000 תמונות ומסמכים ייחודיים (במרכז המידע מסך גדול לצפייה בתוכני הפרויקט). בקרוב אנחנו מסיימים עוד פרויקט, "קירות מספרים" שמו: הפרויקט סוקר את מבני הקהילה השונים בשנותיהם הראשונות. כמו כן, בפרויקט זה מתועדים ראשי הקהילה לדורותיהם בתמונות ובנקודות דרך בחייהם. זאת ועוד, באלבום מיוחד אגדנו מסמכים ראשוניים על אודות הקמת מוסדות הקהילה. האלבום יוצב באולם הכניסה של המל"מ. לצורך הביצוע הקמנו צוות מיוחד בהשראתו של רמי שבילי ז"ל, בכיר בשב"כ, המורכב מנציגי הקהילה השונים. צוות זה כולל את החברים: שמעון (שימל'ה) אביבי, יוכי וינטרויב, יהודה שפה, נמרוד (חייל מאמ"ן), שני נציגים נוספים וכן ראש הפרויקט במל"מ, יעקב (יענקלה) מן.

פעילות המוסד בכורדיסטאן

ראש שלוחת המוסד בטהרן דאז, מקי (עבר) עברון, בפגישת עבודה עם מנהיג הכורדים מולא מוסטפה ברזאני.



אנשי מודיעין צפון בעבודה



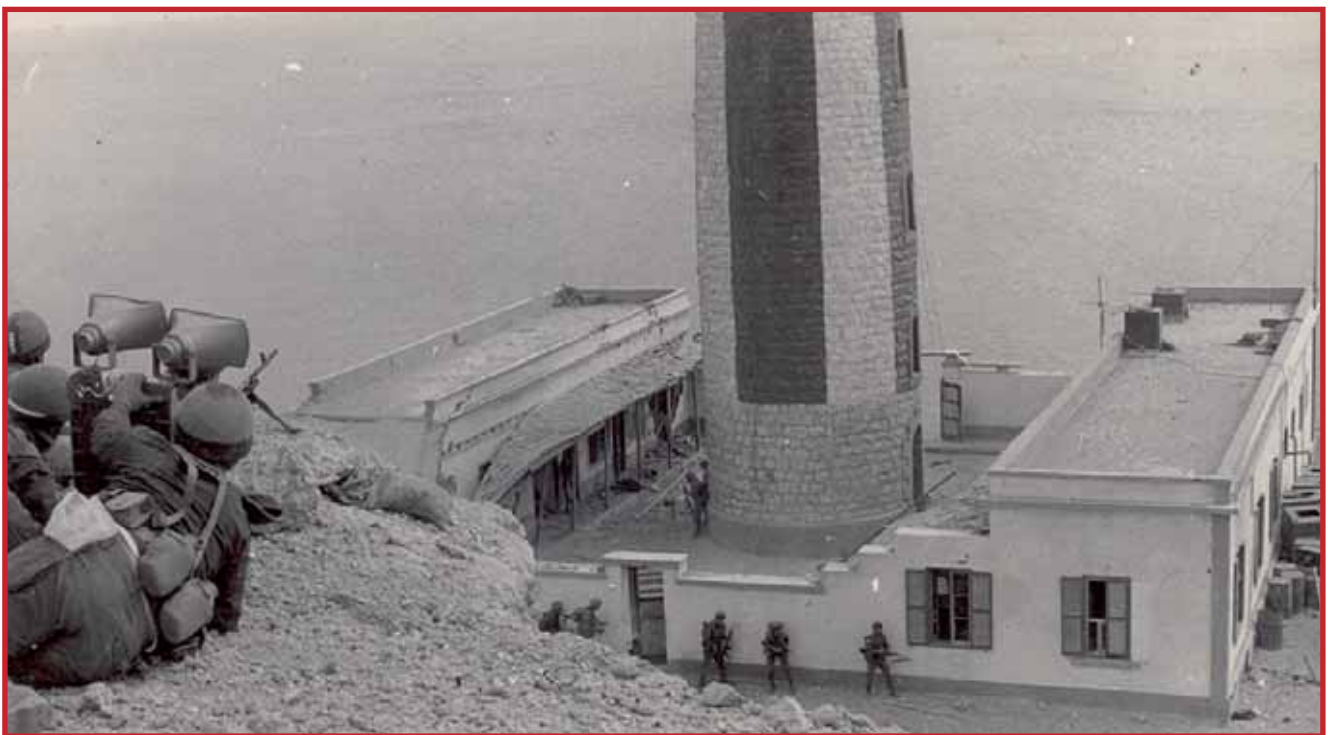
קציני מודיעין פיקוד צפון מוזנקים בחצות לילה בקיץ 1965 לפענוח דחוף של תצלומי אוויר ממעברות הירדן. מימין לשמאל: קמ"ן הפיקוד ז'מקה גנדלה, ק' השטח משה שחם, ק' המערך מוטק'ה צור, קמ"ן דורון זרעאלי ומש"ק פענוח בכיר צביקה הורוביץ.

עלייה ב' - "הגדעונים" (1946-1947)

שליחי המוסד לעלייה ב' בנמל מרסיי. מימין, אורי גורן: אלחוטן, גדעוני, מנהל מחנות מעפילים, מפקד אניית מעפילים ולימים אל"מ בחיל המודיעין. לצדו פעיל נוסף שאינו מזוהה (החברים מוזמנים לזהותו ולעדכן את המל"מ) ומיקו בכר: אלחוטן, גדעוני, אחראי לקשר אלחוט עם צפון אפריקה (מושב בארץ אירופית), לימים בכיר במוסד. לצדו דן בן-אמוץ, האמוץ, אשר התנדב לסייע לתקופה קצרה.



הפשיטה על האי שדואן (למטרת חילופי שבויים), 21-22 בינואר 1970



במלחמת ההתשה נפלו שבויים ישראלים בידי המצרים, וביניהם טייסים. הוחלט לשבות חיילים מצריים ולהביא לחילופי שבויים. היעד שנבחר הוא מוצב פלוגתי באי שדואן, בלב מפרץ סואץ. המבצע: עם אור ראשון, הופצץ המתקן על ידי חיל האוויר. בחסות התקיפה הנחיתו מסוקים כח צנחנים מחטיבה 35 (קמ"ן החטיבה היה אמנון בירן, שאף השתתף במבצע). בקרבות נהרגו שלושה לוחמים. כ-70 חיילים מצריים נשבו במבצע. כמו כן, חיל האוויר הטביע שני סטי"לים מצריים ליד נמל ע'רדקה.

למי צלצלו הפעמונים?

המודיעין והאינתיפאדה הראשונה - 1987

יוכי ארליך*

האם ניתן לחזות התקוממות ספונטנית?

האינתיפאדה מתפרצת

ב-8 בדצמבר 1987, בתאונת דרכים ליד מחנה הפליטים ג'באליה הסמוך לעזה, נהרגו ארבעה פועלים פלסטינים שמכוניותיהם נפגעו ממשאית שנהגה

בעשר השנים האחרונות. אם הלך הרוחות הציבורי לא ישתנה, קבע רבין, לא זו בלבד שיהיה על ישראל להתייצב בפני דילמה ביטחונית אלא גם בפני דילמה מדינית רצינית. חודש אחר כך העריך דני רוטשילד, ראש חטיבת המחקר באמ"ן, בדיון המטכ"ל השבועי (ואחר כך בפני הממשלה) שהפתרון הכולל למצב בשטחים אינו מצוי בתחום הצבאי לבדו, אלא גם בתחום המדיני. הוא כמעט הודח מתפקידו על עמדתו שהודלפה ונחשבה במושגי אותם ימים רדיקלית, כך הוא משחזר.

ב"על המשמר" כתב אבי בניהו, הכתב הצבאי, כחודש לאחר פרוץ האירועים (ינואר 1988): "שאלה נוספת שחייבת להישאל היא כיצד הצליחו תושבי השטחים, ובעיקר מנהיגיהם החדשים, להפתיע את מערכת הביטחון וצה"ל... ישנו כאן מחדל מודיעיני קטן". דברים אלה שיקפו הלכי רוח בעיתונות ובדעת הקהל בישראל שהנה שוב שכחו לצלצל בפעמוני האזהרה. המערכת המודיעינית נמצאה אשמה: היא מעלה בתפקידה ולא התריעה בזמן אמת.

הפעמונים לא צלצלו בשב"כ, במנהל האזרחי ובאמ"ן

ערב האינתיפאדה הראשונה, שני גופים היו אחראים באופן רשמי בפני מקבלי ההחלטות בישראל על המודיעין (איסוף והערכת מצב מודיעינית) בשטחים: השב"כ היה אחראי על סיכול פח"ע וחתרנות מדינית (חת"ם), ולאמ"ן הייתה אחריות כוללת על גיבוש הערכת המצב הלאומית. אף שלא הוגדרו אחראים לעניין, גם גופי המחקר במוסד ובשב"כ עסקו בהערכת מצב של הזירה הפלסטינית כולה (בעקבות אגרנט). בתחום הפח"ע התמקדה עבודתו של אמ"ן בפח"ע חו"ל. לצד זה, פעלו מטעם המודיעין הצבאי קמ"נים פיקודיים וקמ"נים שהוצבו בנפות הצבאיות הכפופות לחטיבת איו"ש המרחבית תחת פיקוד אלוף פיקוד המרכז. עיקר עבודתם היה לספק מודיעין לכוחות צה"ל שפעלו בשטח.

בציבור הישראלי היו מי שהאשימו גם את אנשי המנהל האזרחי כי "נרדמו בשמירה". לביסוס עמדתם נעשה שימוש באלבום מהודר, פרסום

המגנות שניצתות בו זמנית בעשרות מוקדים ובהיקפי ענק בכל מוקד", אומר לפיד. ואכן, המהומות התרחבו בימים שלאחר מכן לערים נוספות ברצועת עזה ובהמשך גם ליהודה ושומרון.



חקירת שבוי באינתיפאדה הראשונה

במערכת הביטחון לא העריכו בימים הראשונים של המאורעות את מלוא עוצמתם ואת משמעותם האסטרטגית. שר הביטחון אז, יצחק רבין, שיצא לארצות הברית אך מעט לפני פרוץ המאורעות, אפילו לא מצא לנכון לקטוע את ביקורו בארצות הברית ולשוב לארץ (והיו שביקרוהו על כך מאוחר יותר).

ככל שנקפו הימים והתחזור היקף המאורעות, התמשכותם, עוצמתם ואופיים האלים, נאלצה קהילת המודיעין לעדכן את הערכותיה למול המציאות המשתנה. שמואל גורן, מתאם הפעולות בשטחים באותה עת, גם הוא כבר כיהן שלוש שנים בתפקידו והיה שועל ותיק בהיכרות עם הערבים משנים של עיסוק ביומינט באמ"ן ובמוסד. גורן זוכר שהצהיר בפני פורום נרחב שכינס הרמטכ"ל כבר ב-18 בדצמבר 1987 ש"אנחנו עומדים היום בפני מצב חדש, בוודאי שונה ממה שהכרנו עד עכשיו". לקראת סוף דצמבר 1987, בהערכת מצב שבועית, סיכם שר הביטחון שהפרות הסדר שהיו בהתחלה ספונטניות הפכו אחר כך מאורגנות ולא היו כדוגמתן "לפחות

ישראלי. השמועה שפשטה כאש בשדה קוצים הייתה כי זה היה מעשה זדון של ישראלי שביקש לנקום דם קרובו שנרצח על ידי מחבלים. בעקבות זאת פרצו מהומות קשות למחרת המאורע. ב-9 בדצמבר 1987, 20 שנים אחרי התחלת השלטון הישראלי בעזה, פרצה באופן ספונטני האינתיפאדה הפלסטינית הראשונה. גם ממשלת ישראל, גם הנהגת אש"ף בתוניס, וגם ההנהגה המקומית של המפגינים לא העריכו אז שמדובר בהתקוממות עממית מקיפה ולא בגל נוסף של הפרות סדר אלימות.

אפרים לפיד היה באותה עת דובר צה"ל מנוסה, שלוש שנים בתפקיד. היום הוא אומר שהביטחון השוטף בעזה הופקד באותם ימים בידי מפקדת חטיבת מרחבית סדירה שהיו לה גם כוחות סדירים וגם כוחות מילואים, אבל כוחות המילואים היו חסרי כל ניסיון בפיזור הפגנות גדולות והפרות סדר המוניות. חיילי המילואים נקלעו למצוקה בעומדם מול צעירים מתפרעים, והם חשו סכנת חיים ופתחו באש חיה. "לא ידענו אז לפזר

תדמית, שהפיץ המנהל ערב פרוץ האינתיפאדה, אשר הדגיש 20 שנים של עשייה חיובית בפיתוח המערכות האזרחיות בשטחים ושל שיפור יחסי שחל לכאורה בתחום הכלכלי (שיעור הפועלים הפלסטינים שעבדו בישראל באמצע 1987 הגיע לכדי 40 אחוזים מכוח העבודה הפלסטיני). מול טענות אלה, מדגיש שלום הררי, שכיחן בתפקיד יועץ לענייני ערבים במתאם הפעולות בשטחים בשנים 1984-1996, שמתאם הפעולות בשטחים לא היה מעולם אחראי על איסוף מידע מודיעיני ולא על גיבוש הערכת מצב כוללת לגבי המצב בשטחים. השב"כ היה הכתובת הבלעדית והברורה לכך. המתאם לא הוגדר בתור גוף מודיעיני, הוא לא קיבל מידע מודיעיני גולמי מסוג באופן רציף ולא היה בידי מנדט שקבע את גבולות תפקידו על תחום זה.

**המעקב והטיפול
בחתרנות המדינית נתפס
בשב"כ כתחום אזרחי
שהסיכונים המקופלים
בו אינם מיידיים, ולכן הוא
נפל בסדר הקדימויות
של הארגון**

אומר שמואל גורן: "מאז מוניתי לתפקיד מתאם הפעולות בשטחים, ב-1984, לא ראיתי אפילו נייר מודיעיני גולמי אחד של שירות הביטחון. גם אמ"ן התעסק מעט מאוד בסוגיה הזו". לדברי גורן, לא הייתה שום אי-בהירות לגבי תחומי האחריות, משום שאת אלה הגדיר בכתב שר הביטחון ארנס ב-1983 ואחר כך במסמך בנטוב. המסמך הראשון, יובהר, קבע שהשב"כ יהיה אחראי גם על המודיעין להפרת סדר וזריקות אבנים. בעקבותיו, הקים פיקוד מרכז בצה"ל ובאחריות מקצועית של השב"כ, מתקן לתחקור מפרי סדר מאוחר יותר, קבע מסמך בנטוב את הגדרת תחומי האחריות בעקבות "פרשת ההרעלות", ששלום הררי מתייחס אליה כאילו הייתה הסוגיית שבישרה את בוא האינתיפאדה הראשונה. הררי קובע, שהשב"כ היה אחראי גם על חתרנות מדינית ובכלל זה על הפגנות והפרות סדר. במקביל לכל אלה, ביוזמתו ולצרכיו, פיתח מתאם הפעולה בשטחים במשך שנות עבודתו דפוסי עבודה שאפשרו לו לאסוף מידע שהופק מתרגום עיתונות מקומית וממגעיו וקשריו עם

האוכלוסייה הפלסטינית בשטחים. התהליכים המרכזיים שאיתר סוכמו בסקירות שהופצו לשאר הגופים שעסקו בנושא השטחים.

פורמלית, אם כן, ערב פרוץ האינתיפאדה נשא השב"כ באחריות למתן התרעה מודיעינית לגבי הנעשה בשטחים. אבל, למרות ההגדרות שררה אי-בהירות. אבי בניהו ב"על המשמר" ציטט שאלות נוקבות שהציב שר הביטחון: מי הגורם במערכת שאשם בהפתעה? מי האחראי לחקר השטחים, להערכת המצב ולהצגת המודיעין מהשטח? השב"כ מקדיש את מרבית זמנו ומרצו למעקב ולחשיפה של חוליות חבלה בשטחים ולמשימות נוספות. אולם, הוא לא סיפק כל התראה על ההתקוממות העממית הצפויה שפרצה בדצמבר.

מגלגלים אחריות

השב"כ מעצם אופיו מיקד את מרב המשאבים והתשומות עד פרוץ האינתיפאדה בתחום הפח"ע: איסוף מודיעין וסיכול. המעקב והטיפול בחתרנות המדינית נתפס בשב"כ כתחום אזרחי שהסיכונים המקופלים בו אינם מיידיים, ולכן הוא נפל בסדר הקדימויות של הארגון. בשב"כ פעלה יחידת מחקר קטנה שעסקה במעקב ובליווי התהליכים, ובזה התמצתה עיקר ההשקעה בתחום.

משטרת ביטחון". עוד טל מספר, כי התפרצות האינתיפאדה הייתה ללא ספק הפתעה מוחלטת. לדבריו, ההערכה הייתה שהעימות העתידי עם הערבים או עם הפלסטינים בשטחים צפוי להיות בשתי דרכים אפשריות: עימות צבאי (קונבנציונלי) עם הערבים בכלל או טרור, כי "לא חשבנו במונחים של התקוממות עממית". התאונה בסמוך לעזה הייתה להערכת טל, רק ניצוץ שהבעיר את האש. היא התלקחה בעיקר בגלל תחושות הייאוש וההשפלה שחוו תושבי השטחים תחת השלטון הישראלי. הצעירים שהתחנכו וגדלו תחת הכיבוש, בני ה-18 וה-19, הם שהובילו את האינתיפאדה והם שהרכיבו את "ועדות ההלם" והוועדות האחרות. חברי "ועדות ההלם" היו בני הדור שלא היה יכול לסבול עוד את ההשפלה.

טל מאשר ש"הייתה אצלנו תחושה של אובדן ההרתעה, שהתעצמה אחרי מלחמת לבנון". חיש מהר איבד צה"ל את השליטה בשטח מול עוצמת המהומות ומחולליהן.

דרוש שינוי מיידי

נחמן טל אומר, שכחודש לאחר פרוץ האינתיפאדה היה ברור שהמצב החדש בשטחים מחייב שינוי במאפייני הפעולה של קהילת המודיעין. נדרשו הגדרה



הבערת צמיגים במהלך הפרות סדר

מחדש של תחומי האחריות והגדלה משמעותית במשאבים ובתשומות. בפגישה מצומצמת של ועדת ראשי השירותים (ור"ש) ב-14 בינואר 1988 בהשתתפות ראש השב"כ יעקב פרי, ראש אמ"ן אמנון ליפקין-שחק, וראש המוסד שבתי שביט נקבע (ואושר אחר כך על ידי שר הביטחון רבין):

1. השב"כ נושא באחריות הכוללת להערכת המודיעינית.

נחמן טל היה ראש האגף לעניינים ערביים בשב"כ (אחרי שירות של 12 שנים בתור מפקד רצועת עזה וסיני בשב"כ) ולטענתו, בכל שנות שירותו לא ידע על המסמכים שעליהם מספר גורן (מסמך ארנס מ-1983 ומסמך בנטוב מ-1985) ולא על אחריותו של השב"כ לתחום הפעילות הפוליטית האזרחית בשטחים: "עסקנו בסיכול ולא עסקנו בהלכי רוח... אמרנו שאנחנו לא נהיה

לעשות בארגון

20 שנה
לאינתיפאדה
הראשונה

בשנת 1991 נחתתי לתפקיד ראש המנהל האזרחי ביהודה ושומרון לאחר שלוש שנים בתפקיד נציג אמ"ן בנספחות הצבאית בושינגטון. זה היה בשלהי האינתיפאדה הראשונה, לאחר מלחמת המפרץ וערב ועידת מדריד, הסכם אוסלו והסכם "עזה ויריחו תחילה".

מצאתי ארגון ייחודי, שונה מכל מה שהכרתי, חבוט ומותש לאחר שלוש שנות אינתיפאדה שאחד ממסריה היה המרד בשלטון המרכזי שיוצג על ידי המנהל האזרחי. אך מובן מאליו שחיפשתי את המודיעין. מצאתי מחלקת יע"ע (יועץ לענייני ערבים), שעסקה במה שהוגדר למחלקה מאז ומתמיד: הכנת דוחות "הלכי רוח" על בסיס שיחות עם "האוכלוסייה", כמודיעין לצריכה פנימית, בעיקר לסיוע בתהליך קבלת ההחלטות הממשל. דוחות אלה הופצו אמנם גם למערכת של הפיקוד, האוגדה והחטיבות, אבל מעמד המחלקה היה כמובן נחות לעומת 'אחיה' המודיעיניים האמיתיים: השב"כ, אמ"ן ומודיעין הפיקוד.

הצלחתי לחזק את המחלקה והבאנו קצינים נוספים מאמ"ן, אחד מהם הוא כתב המאמר המצורף (ב"מודיעין" עמ' 36) אפרים לביא, לימים ראש המחלקה ואולי הראשון שעשה דרכו מ-8200 אל המנהל האזרחי ומשם לחטיבת המחקר. למרות הכול, נשארנו גוף איסופי ומחקרי שלא נחשב חלק מן "הקהילה" וכמובן לא ראינו ידיעות או מודיעין מעל רמת "שמור".

בשנת 1992 זימנו תהליך של בחירות ללשכות המסחר ביהודה ושומרון, כחלק מהניסיון להרגיע את השטח לאחר האינתיפאדה ולתת תקווה לתושבים הפלסטינים. שלא באופן רשמי, חשבתי שזו הזדמנות לבנות הנהגה באופן דמוקרטי וללא התערבותנו. בחברון נבחרה הנהגה אסלאמית "רכה" נוסח חברון המסורתית. ברמאללה

מרי אזרחי? האם ניתן לחזות התפרצות שגם מחולליה לא תכננו אותה? שהיא עצמה הייתה ספונטנית ותוצאה של הצטברות לחצים מתחת לפני הדברים? ההיסטוריה רצופה כשלים מודיעיניים לא רק של גופי הערכה חיצוניים אלא גם של מנהיגי החברות הנדונות עצמם. לאחר המהפכה האסלאמית באיראן, שגם אותה לא צפו לא מנגנוני ביטחון הפנים של השאה, לא שירותי המודיעין המערביים ולא אמ"ן מחקר, נעשה ניסיון לטפל במתודולוגיה של הערכה בסוגיות של יציבות משטרים במזרח התיכון ואיתנותם.



סיור בקסבה של שכם

ע' ראמ"ן להערכה באמ"ן מחקר באותם ימים (תא"ל מיל) עמוס גלבוץ הוביל ניסיון לשאול מושגים מעולם המחקר הצבאי ולהגדיר "סימנים מעידים" (אינדיקטורים, בלקסיקון של 1979) העשויים להצביע על התערערות יציבות פנימית של משטרים במזרח התיכון. מעבר לאתגר החשיבות, נראה שנותרנו תועים באפילה. התחזיות שמשטרו של הנשיא אסד (האב) יקרוס כמו משטר צ'אוצ'סקו, והקביעה ש"ימיו של המשטר ההאשמי ספורים" נוכח "מהומות המזון" בירדן (1989) נחשפו כפרכה. בעיצומם של מאורעות האינתיפאדה, לקראת סוף 1988, התגבשה ההערכה שבאה לידי ביטוי, לדברי נחמן טל, בהערכה שניתנה בדיון מטכ"ל בהשתתפות שר הביטחון, רבין: לא ניתן לזכא במדינה דמוקרטית חברה המתקוממת על רקע לאומי. נראה גם שאין דרך לחזות התפרצות של מרי באופן מדויק דיו, כדי שיהיה כלי עבודה אפקטיבי לדרג המדיני והצבאי, ולדעת מתי יבשילו תהליכים תת-קרקעיים לכדי רעידת אדמה.

2. השב"כ יתארגן לבניית יכולת מחקרית לצורך ההערכה המודיעינית כהשלמה למחקר המבצעי המבוצע כל יום בשטח.

3. השב"כ ירכז מפגשים דו-יומיים בהשתתפות נציגי שב"כ, מוסד ואמ"ן שיעסקו בעדכון מודיעיני הדדי.

4. השב"כ ייזום הקמת צוות עבודה קבוע שיכלול את נציגי שב"כ, מוסד, ואמ"ן וירכו את הכוונת האיסוף המודיעיני והמבצעי בכל הקשור לשטחים.

האחריות הכוללת לגיבוש הערכת המצב הלאומית ביחס לנעשה בשטחים הוטלה רשמית וחד-משמעית על השב"כ, והוא

אכן ממלא מאז את תפקיד המעריך הלאומי בכל הקשור להתפתחויות, גם הפוליטיות, בשטחים. יחידת המחקר של השב"כ שודרגה וחוזקה באופן משמעותי בתוך זמן קצר. לצד זאת, עברו המודיעין הצבאי וגוף מתאם הפעולות בשטחים התאמה לשינויים שחלו, תוך שיפור שיתוף הפעולה בין גופי המודיעין והביטחון השונים.

נחמן טל מסכם את התייחסותו לאירועים הדרמטיים שהחלו בסוף 1987 במונחים כלליים, ובעיקר השפעת האינתיפאדה על קיומם של מהלכים פוליטיים חשובים, הקמת תנועת חמאס בדצמבר 1987 (מיד לאחר פרוץ האינתיפאדה), התנתקות השלום עם מדינות ערב - ואש"ף בהמשך - שהחל בוועידת מדריד ונמשך בשיחות הבילטרליות עם הפלסטינים ועם ירדן.

האם ניתן להתריע על מרי אזרחי ספונטני?

האם בכלל ניתן להתריע מראש על

מודיעין לא מודיעיני

גדי זוהר*

גבות רכות הורמו בארגוני המודיעין "האמיתיים" - שב"כ, מוסד והמודיעין - כשגם המנהל האזרחי ביהודה ושומרון החל לאסוף ולעבד מודיעין מן השטח, מודיעין שאינו מוגבל ל"הלכי רוח האוכלוסייה". אולם, כשהתוצאות בשטח דיברו בעד עצמן, הפעילות המודיעינית של המנהל האזרחי רתמה את קהילת המודיעין כולה לעסוק בתשתית האזרחית האסלאמית ב"שטחים"

חמאס בכל יתר התחומים. הצגנו את הממצאים בפורומים השונים: בדיון השטחים המסורתי אצל שר הביטחון, לפיקוד המרכז ויחידותיו, לגורמי האיסוף, המחקר והמבצעים בשב"כ, באמ"ן ובמוסד, וכן לגורמי הסברה ולמשרד החוץ. בתחילה הורמו גבות: מה לכם ולעיסוק מודיעיני שאינו "הלכי רוח". אולם, הממצאים דיברו בעד עצמם והיו מפתיעים. כפי שמתאר אפרים לביא, קהילת המודיעין נתפסה שוב כשחלוקת האחריות האיסופית

האסלאמיים, ובכללם אגודות הצדקה, שירותי הרווחה והחינוך, בתי החולים והמרפאות שסיפקו לאוכלוסייה שירותים מקבילים ללא תשלום ומשכו אותם אל "האסלאם הוא הפתרון!". גולת הכותרת של פעילות זו הייתה השחזור הראשון והבלעדי של נתיבי העברות הכספים מבנקים וקרנות אסלאמיות ברחבי העולם אל האזור. מידע זה הועמד לרשות קהילת המודיעין והיה הבסיס למבצעי איסוף ומחקר שהחלו אז ונמשכים עד היום.

החילונית נבחרה להפתעתנו גם כן הנהגה אסלאמית מאורגנת אף שלא הוגדרה כחמאסית.

מצאתי ארגון ייחודי, שונה מכל מה שהכרתי, חבוט ומותש לאחר שלוש שנות אינתיפאדה, שאחד ממסריה היה המרד בשלטון המרכזי שיוצג על ידי המנהל האזרחי



קהילת המנהל האזרחי משרתת תושב "השטחים"

המחקרית אינה ברורה וכל הנושא של התפתחות ההתארגנות האסלאמית האזרחית נפל בין הכיסאות. הודות ליוזמה שלנו נוצרה מודעות לאיום המתפתח ובהמשך נרתמה גם קהילת המודיעין לעיסוק באספקטים השונים של התשתית האזרחית האסלאמית ושוב לא היינו לבד במערכה. מבצע "ביעור חמץ" הוכיח שניתן ונדרש לעשות מודיעין, לאסוף ולחקור, בכל ארגון באשר הוא. לא "צבעוניות" המקורות קובעת את טיב המוצר אלא המקצועיות והנחישות, הם שעושים את ההבדל.

בהיות המנהל האזרחי גם גוף ביצוע רב-עוצמה, יכולנו לתרגם את המודיעין לפעולות במישור האזרחי במעגל קצר: הפעלנו לחץ, בצורה מושכלת, על מרכיבי התשתית והשתמשנו במה שמכונה "כלים ממשליים" במלחמה בחמאס. הפעלת הלחץ כוונה לפגיעה בשתי המערכות התומכות של חמאס: המערכת הפיננסית ומערכת התעמולה וההסברה. בין היתר שיבשנו זרימה של כספים וסגרנו בתי דפוס, ספריות ורשת משרדי עיתונות של חמאס ("קדס-פרס") בערי הגדה המערבית. הדבר נועד להשפיע על פרופיל הפעילות של

פנינו ימינה ושמאלה וגילינו שאין גוף מודיעיני שמכסה את התשתית האסלאמית האזרחית, שהיא המצע לפעילות הפוליטית ויותר מכך הטרוריסטית של חמאס. גילינו את ה"אל-דעוה", שנועדה לאפשר לתנועת חמאס הצעירה להשתלט על חיי הדת של האוכלוסייה ולרכוש עמדות השפעה ובסיסי כוח בחברה ובפוליטיקה הפלסטינית, כדי לבנות עצמה כאלטרנטיבה אסלאמית-דתית לזרם הלאומי-חילוני המונהג על ידי אש"ף.

קראנו למבצע "ביעור חמץ" והתחלנו להפעיל באופן שיטתי את מכלול הכלים של המנהל האזרחי, שהרי היינו הממשלה שידה בכול: אגודות הצדקה, בתי הספר, המסגדים, מערכת הבריאות המקבילה ובעיקר, נתיב הכסף מכל העולם אל התשתית האסלאמית שצמחה בשטח. התוצאות לא איחרו לבוא. במחיר של מבצע אחד בארגוני מודיעין אחרים, כיסינו את כל הגדה המערבית בפעילות ואספנו מסמכים ועדויות בכתב ובע"פ שהתחילו להתגבש לכלל פסיפס מודיעיני מקצועי ומאיים. מיפינו את הפעילים, המטיפים, הבלדרים וחלפני הכספים, וכן המוסדות והארגונים

המתיחות נמשכת: בשכם נכצע מכיגין, בבלאטה הוטל עוצר



החפ"ק של אל"מ יהודה מאיר על גג הג'יפ, באמצע הפגנה במחנה הפליטים בלטה. "מעריב", 18 בדצמבר, 1987

עדות מן השטח

אל"ים (לשעבר) יהודה מאיר רוט היה מפקד מרחב השומרון בחודשים הראשונים לפרוץ האינתיפאדה הראשונה. עדות זו נלקחה מהספר "עקדה" שכתב ואשר יצא לאור לאחרונה

פקודות כסת"ח

כמפקד בגזרה בעייתית כמו שכם והשומרון בתחילת האינתיפאדה, נאלצתי בין השאר לתמודד עם כמה אתגרים בריזמנית, בעיקר מכל המתחייב מקיום חיי שגרה של כלל האוכלוסיות, והדגש בביטחון היישובים הישראליים ובתנועה בצירים הראשיים. פעילות יחידות הצבא שהייתי מופקד עליהן הייתה צריכה להיות מתואמת עם גורמי הביטחון האחרים שפעלו באזור.

את המסגרת שבה אני פועל ולהיות ער למותר ולאסור, שחלילה לא אתן הוראה בלתי-חוקית לחיילי.

איגרת הרמטכ"ל - פורסמה ב־23 בפברואר 1988 (מובא בספר "עקדה", עמ' 120)

איגרת למפקד

1. אנו ניצבים בשבועות האחרונים בפני גל נרחב של החפרעות, אלימות והפרות סדר באזור יהודה ושומרון ובחבל עזה.
2. צה"ל ניצב בפני אחת המשימות המורכבות והרגישות, שכמותן טרם הכיר בעבר - השלטת החוק והסדר הציבורי ומניעת ההישגים מגילויי האלימות בשטח.
3. בביצוע משימה זו נדרש שימוש בכוח. על חיילי צה"ל לנהוג בחקיפות ובהחלטיות, בצד שליטה עצמית, איפוק ורגישות, התואמים את נורמות ההתנהגות הגבוהות, המחייבות את חיילי צה"ל ומפקדיו.
4. הנבי מבקש להבהיר ולהדגיש, כי השימוש בכוח נועד לצורך השגת המשימה על-פי החוק ופקודות הצבא, שמהם אין לטעות. בשום אופן אין להשתמש בכוח כאמצעי ענישה.
5. מותר להשתמש בכוח בעת אירוע אליט, ככל הנדרש, לצורך פיזור החפרעות אלימה או כדי להתגבר על התנגדות למעצר חוקי, גם תוך כדי מרדף אחרי מחפרעים וחשודים, וכל זאת בתחום הזמן והמקום, שבו מחרש אירוע כזה.
6. אין להשתמש בכוח לאחר שהמשימה כבר הושגה, לדוגמה, לאחר שהחפרעות פוזרה, או לאחר שאדם נמצא בידי כוחותינו ואינו מגלה התנגדות.
7. בכל מקרה של שימוש בכוח יש להקפיד ולהפעיל כוח סביר, ויש להימנע, ככל הניתן, מלהכות אדם על ראשו או באיברי-גוף רגישים אחרים.
8. אין לנקוט כלפי האוכלוסייה המקומית צעדים, שיש בהם התעללות, השפלה, ביזוי או גרימה מכוונת של נזק לרכוש.
9. במשיך ונמלא את משימותינו ונתגבר על האלימות המכוונת כלפינו - חוך שמירה - גם מול קשיים - על עקרונות החוק, המוסר והמשמעת, שעליהם חונכנו כולנו

דן שומרון, רב-אלוף
ראש המטה הכללי



יהודה מאיר בסיור בקסבה של שכם עם הרמטכ"ל דן שומרון

לחיילים, המתמודדים עם הקשיים הבלתי-רגילים וכמעט הבלתי-אפשריים בשל המתפרעים וגורמי הפח"ע, המצפים לקבל ממני פתרונות ותמיכה, נדרשתי לתת הנחיות והוראות ברורות ככל האפשר וכמובן גיבוי מלא למה שהם עושים, גם ובעיקר כשמישהו טועה. בד בבד עם המטרות הללו, אני כמו מפקדי השדה האחרים, הייתי חשוף מדי יום ביומו ולפעמים מדי שעה בשעה להוראות משתנות מגורמי הפיקוד שמעליי.

בצד הפקודות הכתובות ולהנחיות שניתנו לנו בעל-פה, קראנו את העיתונים היומיים, שהיו מלאים בהתבטאויות של שר הביטחון (יצחק רבין ז"ל), הרמטכ"ל (דן שומרון), אלוף הפיקוד (עמרם מצנע) והאחרים, וגם האזנו וצפינו בתקשורת האלקטרונית כמובן. מכל האינפורמציה שזרמה אליי בקצב מסחרר, ונוכח הצורך להתמודד עם השטח הבווער, נאלצתי לבנות לעצמי



הפוליטיקה של השקט

חיים מינא (מנור) *

במאמר נחרץ קובע חיים מינא (מנור) כי השב"כ לא היה אלא כלי שרת ביד פוליטיקאים, שרתמו את השקט שהשיג השב"כ במאמצים עילאיים ובמחיר דמים למטרותיהם ולא השכילו למנפו כדי לפתור את הבעיה הפוליטית שנוצרה עם השתלטות צה"ל על שטחי יהודה, שומרון ועזה

אלימות המוניות ואירועים רבים של זריקות אבנים ובקבוקי תבערה הציפו את השטחים והיה קושי רב לעקוב, לעצור ולסכל. השב"כ הקים מחנות מעצר לטיפול בפרות סדר וגייס חוקרים. במסגרת הטיפול בהפרטה הורחב כוח האדם של עובדי השטח - הרכזים והחוקרים, הוגדלו מתקני חקירות ונבנו מתקנים חדשים.

עברו שנים אחדות והשטח נרגע משהו, אך במחיר כבד. כוחות הצבא הוכפלו ושולשו וצה"ל הכביד ידו. החיכוך בין גורמי הביטחון לאוכלוסייה יצר תסכולים רבים והרחיב את מעגל המוכנים לפעול נגד כל מה שנתפס כ"ישראלי". המחיר הכבד ביותר היה המהפך במאזן האימה של תושבי השטחים. לא עוד חשש אולטימטיבי מן השלטון הישראלי ומן השב"כ אלא חשש מהכנופיות שהשתלטו על השטח ואיימו לחסל את משתפי הפעולה. גיוס מקורות והשגת המידע נעשו קשים יותר. ה"שטח" למד את שיטות העבודה של השב"כ והיה צורך להשתכלל ולהמציא שיטות וכלים חדשים. גם בתחום החקירות נוצרו קשיים, אם בגלל הגבלות שהוטלו על החוקרים ואם משום שעצורים למדו את שיטות החקירה.

האינתיפאדה הזו הכריחה את הפוליטיקאים הישראלים לקבל החלטות מדיניות. הסכם אוסלו הוא תוצר של הבנה זו, אבל בבחינת מעט מדי ומאוחר מדי. העובדות שנקבעו בשטח במשך 20 שנים לא מאפשרות להגיע להסכם סופי שיביא לסיום הסכסוך. השב"כ שימש כלי שרת לצורך קביעת עובדות אלה, שברובן בלתי הפיכות.

תהליך ההפרטה של ההתנגדות הואץ עוד יותר באינתיפאדה השנייה בשנת 2000. כמות האנשים שהיו מוכנים להחזיק בידם נשק, לבצע פיגועים ולהתאבד גדלה באופן ניכר. לא עוד זריקות אבנים ובקבוקי תבערה אלא נשק חם ומטעני חבלה אנושיים.

אבל, מה היה קורה אלמלא נשמר השקט? אלמלא נעשתה עבודת הקודש של סיכול הטרור ב-20 השנים הראשונות מאז 1967? מה היה קורה אילו האינתיפאדה הייתה פורצת בכל עוזה כבר ב-1968? יש לנו ניסיון במענה על שאלות כאלה. מלבנון הסתלקנו באופן חד-צדדי בגלל לחץ הטרור בלי לקבוע שום עובדה בשטח; גם מעזה יצאנו מפני שמחיר הביטחון היה בלתי נסבל ואת העובדות שכבר קבענו בשטח סילקנו. אנחנו "עם עיקש ופתלתול" ונדרש לחץ של כוח כדי לשכנע אותנו לפעול.

הסותרות את עקרונות היסוד שהובאו לעיל. הסיסמאות היו: "לא מדברים עם טרור", "הטרור לא יכתוב לנו את המדיניות", "צריך לקבוע עובדות בשטח", "צריך ואפשר לנצח את הטרור". הממשלות "וכנעו" ללחצים או יזמו בעצמן הקמה של יישובים בתוך השטחים בהשקט ובבטחה. השב"כ נתן מטרריה של שקט ואפשר לפוליטיקאים לעשות בשטחים ככל העולה על רוחם - להפקיע אדמות, לבנות, לפרוץ דרכים, לסגור שטחים וכו'.

הרעיון של בידוד המחבלים מן האוכלוסייה קרס לחלוטין

עד 1987 פעל הטרור בעיקר ממטות של ארגוני חבלה ממוסדים בירדן, סוריה, לבנון ועיראק. תושבי שטחים גויסו במטות אלה ונדרשו לגייס נוספים ולבצע פעולות חבלה. אמצעי לחימה הוחדרו דרך הגשרים או דרך ים המלח ונהר הירדן וההפעלה של הטרור התנהלה ממטות "הגזרה המערבית" של ארגוני הטרור. חוליות אלה מומנו על ידי הארגונים האלה וקיבלו מהם הוראות באמצעי תקשורת שנקבעו ביניהם ובין מפעיליהם.

מתחילת שנות ה-80 החלה פעילות ההתנגדות והטרור לעבור תהליך של הפרטה. בצד פעילות נמשכת של הארגונים הממוסדים החלו התארגנויות מקומיות שפעלו באופן עצמאי: צעירים בני 16-20 התארגנו ביוזמות מקומיות והחלו בפעילות טרור. הם הפרו את הסדר, כתבו ססמאות, זרקו בקבוקי תבערה, איימו ופגעו במשתפי פעולה, ובמקרים חמורים יותר אף עשו שימוש במטעני צינור שלמדו להרכיב מראשי גפרורים. הם לא הזדקקו לקשר ממוסד עם ארגון טרור כלשהו להתארגנות מסודרת; הפער בין החלטה רגעית וספורדית לביצוע היה אפס.

בכל שנה התווספו למעגל ההתנגדות עוד בני 16 והיה ברור שהעניין אינו בר-חיסול. במקביל החלו לקום תנועות נוער (שביבה) לארגוני הממוסדים השונים והיו מוקד משיכה לצעירים רבים. הם הוקמו על ידי כלואים לשעבר שהשתחררו לשטח וידעו להנחות ולכוון את הפעילות. הפעילות הייתה לכאורה אזרחית-התנדבותית, אבל היה ברור כי זו התשתית הפוליטית העתידית של הפלסטינים, ובבוא היום הם ייקראו לדגל.

הקריאה יצאה עד מהרה בדמות האינתיפאדה הראשונה ב-1987 הפגנות

"הנחת היסוד הראשונה והמרכזית של המלחמה בתופעת הטרור הייתה שאין סיכוי לזכות בניצחון מוחלט על הטרור, ושאין סיכוי להמשיך ולקיים ממשל צבאי בשטחים לאורך זמן ניסיונות התנגדות מצד האוכלוסייה. מן הניסיון הבין-לאומי נלמד שכל עוד לא נפתרה הבעיה הפוליטית הרי אף אמצעי ענישה ודיכוי, כואבים ככל שיהיו, אין בהם כדי להוות גורם מרתיע אבסולוטי [...]. המטרה המרכזית של הלחימה בפח"ע הייתה להביא לבידודו של המחבל מן האוכלוסייה, שזו תמנע ממנו מסתור וסיוע".

ציטטה זו, המובאת מספרו של אלוף (מיל) שלמה גזית "המקל והגזר - הממשל הישראלי ביהודה ושומרון", היוותה את הבסיס העקרוני-אידיאולוגי לעבודת השב"כ בשטחים אחרי 1967. זו הנחת העבודה שעמדה לפני מקבלי ההחלטות בדרג המדיני כבר מראשית השתלטותו של צה"ל על שטחי יהודה שומרון וחבל עזה. מדיניות זו הובהרה חזר ובהרה לכל עובדי השטח בשירות על ידי אברהם אחיטוב, ששימש ראש השב"כ מ-1971 עד 1981, והיא שימשה בסיס מוצק לאידיאולוגיה שהנחתה אותם. המסר המרכזי היה: "אסור שהטרור יהווה מרכיב בקבלת ההחלטות של המדינאים (או שמא פוליטיקאים) ולצורך זה יש לדאוג לכך שהשטח יהיה רגוע ושקט ככל שניתן.

20 שנים (1967-1987) עמד השב"כ במשימתו זו בהצלחה רבה - גם אם הרמטית. היו אמנם פיגועים אבל השטח גדול לא הכתיב קבלת החלטות עקרוניות ומרכזיות. לצורך זה פעלו עובדי השטח והמשרד של השב"כ ללא ליאות ועשו לילות כימים: גייסו והפעילו מקורות מידע, ביצעו מעצרים וחקירות, סיכלו פיגועים רבים, חשפו מבצעי פיגועים, תפסו אמצעי לחימה, מנעו הברחת אמצעי לחימה דרך הגשרים והגבולות ולכדו רשתות מחבלים של תושבי שטחים או חוליות חודרות. השב"כ "סיפק את הסחורה" והצליח ליישם את דבריו של שלמה גזית - לבודד את המחבלים מן האוכלוסייה ולשמור את פעילות הטרור על אש קטנה. הוא לא הצליח לבלום את תופעת הטרור באופן מוחלט. גם לא היה סיכוי לכך.

הפוליטיקאים באותה תקופה חגגו. השקט הביטחוני שהשב"כ היה שותף מרכזי ביצירתו שימש כלי שרת בידי הפוליטיקאים לא רק כדי לא להחליט אלא בעיקר לקבוע עובדות בשטח

מדור "מודיעין" נועד לשמש במה למחשבת המודיעין ולדיסציפלינה של עשיית המודיעין בהקשרי הביטחון הלאומי, על מגוון הדעות הרווחות בארץ ופעמים גם בעולם. העשרת מרכיבים אלו ב"במה לוויכוח" תתרום ותסייע לביטחון הלאומי. בכל גיליון יהיו שני מאמרים, כל אחד בן כ־2,400 מילים. המאמרים יהיו בנושא אחד והדעות שיציגו שונות זו מזו, או כל מאמר ידון בנושא אחר.

הנחיות לכתיבת מאמר

החומר שייכלל במאמרים יקיף את כל תחומי המודיעין ואתגריו (תורת המודיעין על כל רבדיה, הערכה ומחקר, איסוף על כלל סוגיו, טכנולוגיה, מודיעין מסכל, ארגון ושיטות, הדרכה והכשרה, כוח אדם, יחסי גומלין עם קברניטים, מודיעין קרבי, השוואה עם שירותים אחרים וכיוצא באלו). המאמרים יכולים לעסוק בעבר, בהווה ובעתיד (עם הרלוונטיות המתבקשת); אופיים יכול להיות הגותי-תאורטי, כמו אופי מעשי השאוב מהמציאות היום-יומית. לא תוטל שום צנזורה על האוריינטציה של המאמר. הקריטריון המרכזי בפרסום מאמר יהיה איכותו. כל המעוניינים בפרסום מאמר יפנו לעמוס גלבוע. פקס 03-5341743; דוא"ל: amos39@012.net.il

בגיליון זה שני מאמרים העוסקים בסוגיות היסטוריות של קהילת המודיעין הישראלית. האחד, פרי עטו של ד"ר אפרים לביא, מי שהיה יועץ לעניינים ערביים במנהל האזרחי וראש הזירה הפלסטינית באמ"ן מחקר, והיום מנהל מרכז שטייניץ למחקרי שלום. מאמרו עוסק בטיפול המודיעיני (איסופי ומחקרי) בשנות ה־80 ותחילת ה־90 בהתפתחות האיום האסלאמי הפלסטיני הקיצוני בשטחים ובחו"ל. המאמר השני, פרי עטו של ההיסטוריון ד"ר שמעון אביבי, עוסק בשאלה מתי באמת הוקם "המוסד". התשובה מפתיעה.

מודיעין מודיעין מודיעין מודיעין מודיעין מודיעין

התפתחות האיום האסלאמי הפלסטיני

עיון בהיבט האחריות המודיעינית והממשלית

אפרים לביא **

השב"כ וגורמי הממשל בשטחים לא מילאו באופן יסודי וברמה הנדרשת את משימות האיסוף והמחקר הקשורות להתפתחות הקבוצות האסלאמיות. כל זרועות הביטחון עד אחת נרדמו בשמירה כאשר הקבוצות האסלאמיות הקיצוניות, ובעיקר האחים המוסלמים והג'יהאד האסלאמי, הכינו את התשתית החברתית, הכלכלית והאידיאולוגית בשטחים במהלך שנות ה־80. להתעוררות של מערכת הביטחון לזרועותיה במסגרת פרויקט "ביעור חמץ" חשיבות מכרעת בהתמודדות הישירה והעקיפה עם האסלאם הקיצוני בשטחים

כללי

מאז שלהי שנות ה־70 התפתחה בחבל עזה ובשטחי הגדה המערבית תשתית ארגונית ומוסדית רחבה של קבוצות אסלאמיות קיצוניות. תופעה זו הייתה ביטוי מעשי להתעוררות דתית בחברה הפלסטינית באותה תקופה, שהייתה חלק מגל שפקד את המזרח התיכון לאחר המהפכה האסלאמית באיראן (1979), אך היו לה גם מאיצים פוליטיים, כלכליים וחברתיים מקומיים¹.

הקבוצות האסלאמיות הפלסטיניות, ובראשן האחים המוסלמים והג'יהאד האסלאמי, אימצו גישות אידיאולוגיות-רדיקליות לפתרון מצוקתן של השכבות החברתיות הנמוכות תחת השלטון הישראלי, ולפתרון הבעיה הפלסטינית בכללה: הקמת מדינת הלכה אסלאמית תחת מדינת ישראל על אדמת "פלסטין". למימוש רעיונותיהן פעלו הקבוצות, ובעיקר האחים המוסלמים, להקמת תשתית חברתית-כלכלית שנועדה להגיש סיוע לאוכלוסייה, ובתוך כך להרחיב את

אחיזתן בקרבה ולגייס כח אדם מתוכה לשורותיהן. תשתית זו כללה מערכת פיננסית, מוסדות צדקה וסעד ומערכות חינוך ובריאות עצמאיות, שהקיפו מאות אנשי דת, מורים, רופאים, אנשי עסקים ופעילי שטח. מבחינה ארגונית פעלו הקבוצות האסלאמיות במסגרות חשאיות, מטעמי ביטחון וזהירות מפני השלטונות.

כבר באמצע שנות ה־80 (1985-1986) הייתה בידי השב"כ והיחידה לתיאום פעולות הממשלה בשטחים (תפ"ש) תמונה ברורה על הקבוצות האסלאמיות בשטחים. הרקע והסיבות החברתיות והפוליטיות להתחזקות כוחן וכן ההקצנה שחלה בעמדותיהן ביחס לפתרון הבעיה הפלסטינית, נחקרו והובנו. ההערכה שיעברו לפעילות טרור נגד ישראל בתוך זמן לא רב נראתה אז מוחשית והובעה בהערכות השב"כ והמנהל האזרחי. למרות התרעות אלה, לא ננקטו צעדים משמעותיים לבלימת התפתחות התשתית האזרחית של הקבוצות האסלאמיות, והיא הוסיפה

¹מאמר זה נשען על עבודותיו של המחבר במסגרת לימודיו במב"ל: א. "הרדיקליזם האסלאמי באזור ובעולם והשלכותיו על הביטחון הלאומי של ישראל עיונים בעבודת קהילת המודיעין" (יולי 1997, עבודה שנתית בהנחיית ד"ר ראובן פז וד"ר יצחק קציר). ב. "התפתחות גורמי האסלאם הפלסטיניים הפונדמנטליסטיים בהנחיית פרופ' אסא כשר". ניתן לעיין בעבודות אלו בספריית מב"ל.

* תא"ל (מיל'), לשעבר ראש חטיבת המחקר באמ"ן; amos39@012.net.il

** מנהל מרכז תמי שטייניץ למחקרי שלום ועמית מחקר במרכז דיין באוניברסיטת ת"א. לאחרונה השלים דוקטוראט בנושא החברה הפלסטינית. שירת בעבר ביחידה 8200, היה יועץ לעניינים ערביים במנהל האזרחי, וכראש הזירה הפלסטינית ב-אמ"ן מחקר

להתפתח גם במחצית השנייה של שנות ה-80, וביתר שאת בשנות האינתיפאדה הראשונה. הג'יהאד האסלאמי, שהוקם ב-1981 ברצועת עזה והקים שלוחות בגדה המערבית, ביצע במחצית הראשונה של שנות ה-80 כמה פעולות צבאיות והחריף את פעילותו ערב האינתיפאדה הראשונה ובמהלכה. חמאס הוקמה בראשית 1987 על בסיס אגודת אל-מג'מע אל-אסלאמי של האחים המוסלמים, שפעלה כחוק בעזה מאז 1978, ופנתה לביצוע פעילות צבאית נגד ישראל. מעת לעת נערכו גלי מעצרים של פעילים מקרב הקבוצות האסלאמיות, פעילים שהיו שותפים לפעילות טרור או עסקו בהסתה לפעילות אלימה, ומעצרים אלה שיבשו את המערך הארגוני החשאי של אותן קבוצות, אך לא את תשתיתן האזרחית. תשתית זו הייתה מקור כוחן של הקבוצות האסלאמיות וסייעה לשיקום עוצמתן הצבאית, עד אשר יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל, הגדיר את הטרור האסלאמי עצמו ב-1995 כ"איום אסטרטגי" המעמיד בסכנה את התהליך המדיני עם הפלסטינים. בשלהי 1992 יזמו גורמי המנהל האזרחי בגדה המערבית צעדים מעשיים ראשוניים לבלימת המשך התפתחות התשתית האזרחית ומערכת התעמולה וההטפה, אל-דעוה². הם גיבשו תכנית פעולה כוללת ("ביעור חמץ"), שתואמה עם היועץ המשפטי באיו"ש ועם השב"כ וצה"ל. בתוך זמן קצר חשפה פעילות זו פער איסופי ומחקרי עמוק בקהילת המודיעין בכיסוי איום ביטחוני חמור שצמח בשטחים. מטרת מאמר זה כפולה ומשולבת: לתאר ברמה העובדתית את עבודת המודיעין בתחומי האיסוף והמחקר בשנות ה-80 ועד מחצית שנות ה-90 לגבי התפתחות איום האסלאם הפלסטיני ותשתיתו בשטחים ובחול; במקביל, לעמוד על הנסיבות שהובילו את המנהל האזרחי, שאינו חלק אורגני מקהילת המודיעין, לפעול במאפיינים של גוף מודיעיני ולהעלות תרומה מכרעת להבנת האיום האסלאמי ולרתימת קהילת המודיעין, צה"ל והדרג המדיני לטיפול מערכתי בו.

שירות הביטחון הכללי (השב"כ)

בהיבטי האיסוף, המחקר והסיכול, הייתה האחריות הכוללת והבלעדית על השטחים בידי השב"כ. גורמי המחקר בשב"כ הבחינו מבעוד מועד, במהלך שנות ה-80, בגידול שחל בכוחן של הקבוצות האסלאמיות הקיצוניות. מידע רבי-ערך נאגר ממגוון מקורות (סוכנים, האזנות, המנהל האזרחי) בכל הנוגע להלכי הרוח באוכלוסייה ותחושות הייאוש והתסכול שפשו בה ונוצלו על ידי הקבוצות האסלאמיות. צמרת השב"כ נמנעה מלהורות על פעילות אפקטיבית נגד התשתית הארגונית והמוסדית של הקבוצות האסלאמיות. הסיבה העיקרית לכך בתחילת שנות ה-80 הייתה החשש שמא תצטייר ישראל כמנהלת מלחמה בדת האסלאם, והרצון למקד את פעילות הסיכול נגד פעילות חבלנית (פח"ע) בלבד. במחצית שנות ה-80 נוספה לכך עוד סיבה: הרצון לחזק את הגורם הדתי כמשקל-נגד למחנה הלאומי המתחזק של תומכי אש"ף בשטחים.

בדוחות שבהם נסקרה פעילותן של הקבוצות האסלאמיות הקיצוניות ותוארו המגמות המיליטנטיות המתפתחות בהן, לא נכללה המלצה אופרטיבית לבלימת התפשטותן ולשיבוש פעילותן החברתית-כלכלית והתעמולתית. השב"כ מיקד את מאמציו לסיכול הפעילות החבלנית של הקבוצות האסלאמיות, אבל התעלם מהסכנות ארוכות הטווח הנובעות מהתבססות התשתית הארגונית והמוסדית באוכלוסייה, ולא התריע על כך בפני הדרגים הביטחוניים, המודיעיניים והמדיניים. גם במחצית השנייה של שנות ה-80 ובראשית שנות ה-90, כאשר הקבוצות האסלאמיות העיקריות עברו לפעילות

צבאית נגד ישראל והובררה חומרת האיום כלפי מדינת ישראל, לא נרתם השב"כ למחקר בסיסי של התשתית החברתית-כלכלית של הקבוצות האסלאמיות, וממילא לא הציע תכנית אופרטיבית בראייה מערכתית כוללת לשיבוש. גלי המעצרים הנרחבים שנעשו מעת לעת הסתיימו, לרוב, בכך שאותן קבוצות התעשתו ומילאו מחדש את שורותיהן, תוך שהן מתחזקות ומגבירות את פעילותן הצבאית. רק ביולי 1993, בעקבות יישומה של תכנית המנהל האזרחי נגד התשתית האזרחית של הקבוצות האסלאמיות ("ביעור חמץ") מראשית אותה שנה, חברו גורמי המחקר של השב"כ לגורמי המחקר של 'המוסד' ואמ"ן כדי לנסח פרוגרמה להתמודדות עם האיום האסלאמי הקיצוני בשטחים. מכאן ואילך, הגביר השב"כ את מאמציו לחקירת התשתית האזרחית והחברתית-כלכלית של חמאס, תוך הסתייעות קרובה בגורמי המנהל האזרחי ברצועת עזה ובגדה המערבית. גם אז פעילות השב"כ בתחום זה התאפיינה בהיעדר נחישות ובדפוס פעולה של תגובה ולא יוזמה. באיחור רב נכתבו ואושרו בשב"כ חוות דעת מומחה לגבי הרשימות האסלאמיות במועצות הסטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות, שאחדים מחבריהן נמנו עם הזרוע הצבאית של חמאס והג'יהאד

בדוחות שבהם נסקרה פעילותן של הקבוצות האסלאמיות הקיצוניות ותוארו המגמות המיליטנטיות המתפתחות בהן, לא נכללה המלצה אופרטיבית לבלימת התפשטותן ולשיבוש פעילותן החברתית-כלכלית והתעמולתית

האסלאמי, כדי שניתן יהיה להוציאן מחוץ לחוק ולטפל בפעיליהן בדרכים משפטיות. הנימוקים, לרוב, היו החשש מדימוי של מלחמה בדת האסלאם והקושי, לכאורה, שנבע מהיעדר מידע ישיר וחד-ערכי שיוכיח את הקשר בין גופים אלה לבין גורמי הפח"ע.

המנהל האזרחי ברצועת עזה ובגדה המערבית

מחלקת היועץ לענייני ערבים במנהל האזרחי ברצועת עזה עקבה אחר התפתחותן של הקבוצות האסלאמיות הקיצוניות מראשית שנות ה-80, ולמעשה הצביעה בצורה ברורה על פעילותן, נטיותיהן המיליטנטיות, תשתיתן החברתית, הכלכלית והפוליטית ומקורות הכוח שלהן. כבר באוגוסט 1995 התריעה המחלקה מפני הסיכונים הכרוכים בהמשך התפתחותן של הקבוצות הדתיות, והציעה שורה של דרכי פעולה לבלימת הסכנה. בינואר 1987 שבה המחלקה והתריעה במסמך נוסף על הסכנה הביטחונית החמורה מצד הקבוצות האסלאמיות בטווח הזמן הבינוני והרחוק. היא פירטה את צעדי המנע שנקטו על ידי המנהל האזרחי לבלימת פעילותן של קבוצות אלה כדי לעצור את תהליכי התפשטות השפעתן בציבור וכדי לשבש שיתוף פעולה אפשרי בינו ובין הפת"ח וארגוני השמאל.

מסמכים אלה ואחרים הועברו למכותבים רבים, ובהם מתאם פעולות הממשלה בשטחים, אלוף הפיקוד, גורמי השב"כ, משרד החוץ ואמ"ן מחקר. ראש המנהל האזרחי ברצועת עזה ויועצו לענייני ערבים הציגו את הדברים בפורומים

²מנגנון אל-דעוה ("הקריאה" לחזרה לאסלאם במשמעות מילולית) של חמאס הופקד על תחומים אלה. המונח אל-דעוה משמש גם לציון כללי של התשתית האזרחית של התנועה. על מבצע "ביעור חמץ" ראה מאמרו של גדי זוהר בעמוד 33 בגיליון זה.

האזרחית הנרחבת של הקבוצות האסלאמיות בגדה המערבית, התריעה מחלקת היועץ לענייני ערבים בבית אל על היקף התופעה והסכנות הכרוכות בה. המחלקה יזמה תכנית מבצעית ארוכת טווח ("ביעור חמץ") לשיבוש התשתית באמצעים ממשליים ומשפטיים, שכללה פעילות מערכתית מקיפה בהשתתפות השב"כ, אמ"ן, צה"ל והמנהל האזרחי.

אגף המודיעין (אמ"ן)

אמ"ן לא עסק עד פרוץ האינתיפאדה הראשונה בחברה הפלסטינית בשטחים. בשנות ה-80 עסק הארגון בהיבטים אחרים של התופעה האסלאמית שהיו בתחום אחריותו: איראן וחזבאללה. בסוף שנות ה-80 ובראשית שנות ה-90, כאשר בלטה תופעת התנועות האסלאמיות במדינות ערב (בירדן ובאלג'יריה מ-1989 ובמצרים מ-1992), עסקו הזירות השונות בחטיבת המחקר בנפרד בכל מדינה שבה התגבשה תנועה אסלאמית שאימה על יציבות המשטר.

במחצית שנות ה-80 השתתפו נציגי אמ"ן מחקר בפורומים של השב"כ והתפ"ש שבהם תוארה התפתחותן של הקבוצות האסלאמיות בשטחים על המגמות המבשילות בתוכן למעבר למאבק מזוין. הם גם קיבלו לידיהם סקירות מקיפות ויסודיות אשר תיארו את התהליכים הנזכרים והצביעו על קשרי זיקה עם קבוצות אסלאמיות מחוץ לאזור, ובעיקר בירדן, באירופה ובארצות הברית. יש מקום אפוא לטעון כי בהיות אמ"ן מופקד על איומים חיצוניים, היה עליו לגלות יתר ערנות לפחות להיבטים האזוריים של האיום האסלאמי המתפתח בשטחים. נראה ששילוב סיבות הביא לידי כך שאמ"ן לא עסק בנושא: ראשית, הבנה לפיה השב"כ חוקר את הקבוצות האסלאמיות ועוקב אחר פעילותן; שנית, המעטה בערך האיום האסלאמי במזרח התיכון עד שלהי שנות ה-80, לאור ההערכה שאיראן עסוקה במלחמתה בעיראק ואינה פועלת במאפיינים של חתרנות וטרור להפצת המהפכה האסלאמית ולערעור יציבות המשטרים הערביים.

כשהחלה פעילות הפיגועים של חמאס והג'יהאד האסלאמי במהלך האינתיפאדה הראשונה, החל אמ"ן לכסות את פעילות גורמי ה"חויץ" שלהם, מפקדותיהם ומשרדיהם. בכיסוי הושם דגש על שחזור המערך ה"צבאי" של הארגונים ובמעקב אחר כוונות פח"ע, ולא על מחקר בסיסי של תשתית הארגונים ורשת הקשרים הענפה שקיימו עם מוסדות וארגונים אסלאמיים בעולם. עבודת מחקר ראשונה של אמ"ן בנושא האיום האסלאמי הפונדמנטליסטי, ובכללו האסלאמי הפלסטיני, נעשתה בשיתוף גורמי המחקר של השב"כ ו'המוסד'. סיכום מקיף ראשון לגבי המערכת הפיננסית של חמאס בחו"ל ובשטחים הוכן רק ב-1995 על ידי ענף כלכלי באמ"ן מחקר. המחקר התבסס על עבודת מחקר מקיפה וראשונית שנכתבה במחלקת היועץ לענייני ערבים במנהל האזרחי בבית אל ופורסמה בינואר 1994. נושאים אחרים הקשורים לתשתית החברתית-כלכלית של הקבוצות האסלאמיות לא נחקרו באותה עת על ידי חטיבת המחקר באמ"ן.

המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים ('המוסד')

'המוסד', כגוף אחראי לאיסוף ידיעות בנושאים מדיניים, צבאיים וביטחוניים מחוץ לגבולות המדינה, ולמעקב אחר איומים מתפתחים על ביטחונה, לא הציב בשנות ה-80 את האיום האסלאמי כיעד לכיסוי. גורמי האיסוף והמחקר במוסד טיפלו אז באיומים שהיו קשורים לנוכחות הישראלית בדרום לבנון, למלחמת איראן-עיראק, לסכנת התלקחות מלחמה עם סוריה, לפיתוח היכולות הבלתי-קונבנציונליות

בכירים במערכת הביטחון ובקהילת המודיעין, התריעו על הסכנות וקראו להיערך לטיפול באיום האסלאמי. לעומת זאת, המתאם ויועצו לענייני ערבים במפקדת התפ"ש התנגדו לכל ניסיון להכביד את יד הממשל על הקבוצות האסלאמיות ולא המליצו בפני הדרג המדיני (שר הביטחון) או השב"כ על דרכים לטפל בתופעה.

רק בנובמבר 1987, ערב האינתיפאדה, בעקבות מסמך שנשלח על ידי רמ"ח מחקר לענייני ערבים במטה השב"כ בעניין פעילות הקבוצות האסלאמיות בשטחים, גיבש היועץ לענייני ערבים בתפ"ש מספר הצעות לטיפול בפעילות האסלאמית בשטחים ובמזרח ירושלים. ההצעות כללו צעדים מינוריים בלבד, ובכללם צעדי הרתעה נגד מסיתים דתיים, הפעלת לחץ על ירדן ומצרים לפעול נגד גורמים מוסלמים קיצוניים, והשפעה על מינויים במוסדות ההקדשים. בצעדים אלה לא היה כדי לנטרל או לצמצם את האיום. בהיעדר הכרה מצד גורמי המטה בתפ"ש בצורך לטפל בדרכים ממשליות לבלימת התשתית החברתית והכלכלית של הקבוצות האסלאמיות, לא גיבשו גורמי המנהל האזרחי בשני האזורים תכניות עבודה מפורטות ולא היקצו משאבים מתאימים למטרה זו.

עד 1993-1994 לא היה המוסד מצויד במידע בסיסי לגבי הגופים האסלאמיים הרבים שפעלו במערב ובמדינות ערב, אשר הזרימו סיוע חומרי נרחב לקבוצות האסלאמיות בשטחים. המוסד היה חסר גם מידע חיוני לגבי פריסתן של ההנהגות הצבאיות-פוליטיות של חמאס והג'יהאד האסלאמי בארצות הברית, בריטניה, סודאן, איראן ומדינות ערביות שכנות

בנובמבר 1988, בעיצומה של האינתיפאדה, וכמענה לדרישת אלוף פיקוד מרכז לערוך דיון על פעילות חמאס בגדה המערבית והדרכים למניעתה, פרסמה מחלקת היועץ לענייני ערבים במנהל האזרחי בגדה המערבית מצע לדיון ובו המלצות לפעולה נגד חמאס. במסמך הוצע לפעול לסיכול פעילותה של התנועה באזור, אבל "לאפשר פעילות מצומצמת ומבוקרת שיהיה בה כדי להמשיך ולערער את מעמדו של אש"ף באזור". הצעדים שהומלץ עליהם היו מצומצמים וטכניים באופיים: הפעלת מחסומים למניעת העברתו של חומר הסתה מרצועת עזה לגדה המערבית, פיקוח על מסגדים, קיום שיחות אזהרה עם דרשנים מסיתים, מעצרים סלקטיביים לצורכי הרתעה ומניעת הגעתם של סטודנטים מרצועת עזה לגדה המערבית.

ניתן לקבוע, כי המנהל האזרחי והגורמים הממונים עליו תרמו תרומה משמעותית לכך שלא נמנעה התפתחות התשתית האזרחית והחברתית-כלכלית של גורמי האסלאם הקיצוני בשטחים במהלך שנות ה-80 ובראשית שנות ה-90. הם לא הפעילו בצורה אפקטיבית את סמכויותיהם החוקיות כשלטון, ולא נקטו פעולות ממשליות הכרחיות ומתחייבות בתחום הפיקוח על פעילותם של גופים אזרחיים חוקיים שחרגו ממטרותיהם, ולא מנעו את פעילותם של גופים בלתי חוקיים שקמו ללא אישור המנהל האזרחי. רק ביולי 1992, כאשר החלה להתברר היקפה של התשתית

והמנהל האזרחי. בפועל, טיפלו גורמי השב"כ בפן אחד של הבעיה: ההתארגנות החשאית הקשורה לפח"ע. המעט שנעשה על ידי גורמי המנהל האזרחי נגד התשתית האזרחית, לא מנע את התופעה ואת המשך התפתחותן של הקבוצות האסלאמיות הקיצוניות.

תשומת לב הוקדשה כבר בשלב מוקדם לאידיאולוגיה המניעה את הקבוצות האסלאמיות. ההבנה שבאה לביטוי במסמכי השב"כ והמנהל האזרחי בעניין ההקצנה האידיאולוגיה ויכולתה לגייס צעירים רבים ולהכריע בעד מעבר לפעילות צבאית, בנסיבות המשך מצב הכיבוש, הייתה חייבת להשפיע על תפיסת האיום המתפתח ועל הערכות מודיעינית וצבאית לקראתו. היה הכרח בהעמקת שיתוף הפעולה בין קהילת המודיעין לבין המנהל האזרחי, כדי לחשוף את התשתית הארגונית של הקבוצות האסלאמיות ולבלום את התפתחותה.

השב"כ וגורמי הממשל בשטחים לא מילאו באופן יסודי וברמה הנדרשת את משימות האיסוף והמחקר הקשורות להתפתחות הקבוצות האסלאמיות. העובדה שמסיבות אלו או אחרות לא טופלה התופעה בשלבים הראשונים של התפתחותה, בצד הצגת הערכה לפיה התופעה נמשכת ואף עלולה להוסיף ולהתפתח, חייבה את ראש השב"כ ומתאם פעולות הממשלה בשטחים לנקוט פעולה: להגדיר

של עיראק ואיראן ולמלחמת המפרץ. המחקר בנושא התפתחות האסלאם הפונדמנטליסטי במדינות ערב ובקרב הפלסטינים התמקד בדרך כלל בהיבטים האידיאולוגיים והחברתיים הפנימיים של התופעה.

התייחסות 'המוסד' להתפתחות האיום האסלאמי מחוץ לגבולות ישראל, במחצית השנייה של שנות ה-80, הייתה דומה לזו של אמ"ן. המידע שהיה קיים במוסד, ומידע נוסף שהתקבל ממקורות השב"כ והמנהל האזרחי בתקופה זו, לא היה בו להאיץ את המשך העבודה המחקרית בתחום זה. חשיבותו של האסלאם הפונדמנטליסטי בצי"ח 'המוסד' עלתה רק כאשר הסתמנה האפשרות של שילוב נשק בלתי קונבנציונלי עם פונדמנטליזם אסלאמי, היינו, האיום הטמון באיראן כמדינה אסלאמית קיצונית עם יכולת בלתי-קונבנציונלית-גרעינית. התפתחות האיום האסלאמי הפלסטיני לא אובחנה באותה עת במוסד, בעיקר משום שלא זוהה הקשר בין הקבוצות האסלאמיות הפלסטיניות בשטחים לבין הגורמים המסייעים להן מחוץ לאזור.

כך אירע, שעד 1993-1994 לא היה 'המוסד' מצויד במידע בסיסי לגבי הגופים האסלאמיים הרבים שפעלו במערב ובמדינות ערב, אשר הזרימו סיוע חומרי נרחב לקבוצות האסלאמיות בשטחים. 'המוסד' היה חסר גם מידע חיוני לגבי פריסתן של ההנהגות הצבאיות-פוליטיות של חמאס והג'יהאד האסלאמי בארצות הברית, בריטניה, סודאן, איראן ומדינות ערביות שכנות. תוצאת הדברים הייתה, שגורמי 'המוסד' לא יכלו לסייע בראשית שנות ה-90 באורח אפקטיבי לבלמת התופעה של התרחבות התשתית האזרחית של הקבוצות האסלאמיות הפלסטיניות, ובסיכול פעולתם של גורמי הנהגה צבאיים בחו"ל שכוונו את הפיגועים בשטחים ובישראל.

הגברת פיגועי הטרור של האסלאם הקיצוני מ-1993 (לאחר גירוש 415 פעילי חמאס וג'יהאד אסלאמי לדרום לבנון), והכרזת הדרג המדיני על מלחמת חורמה נגדם, הביאו להעמקת שיתוף הפעולה בין שירותי המודיעין ולתאום עבודת האיסוף והמחקר בנושא האסלאמי. בהתאם להחלטת ועדת ראשי השירותים (ור"ש), נרתמו גורמי המחקר של 'המוסד', אמ"ן והשב"כ למאמץ מחקרי ופרסומו מסמך משותף במחצית 1993, שכלל מחקר מקיף בנושא הפונדמנטליזם האסלאמי במדינות ערב, באיראן, בשטחים ובישראל. במסמך

נותחו הקבוצות האסלאמיות, גורמי צמיחתן, אסטרטגיית הפעולה שלהן והתמודדות המשטרים עמן. בפרק נפרד הובאו מסקנות אופרטיביות להתמודדות ישראל עם תופעות האסלאם הרדיקלי.

במסמך המשותף של קהילת המודיעין לא נסקרו פרטים על הימצאות הנהגות פוליטיות וצבאיות של חמאס והג'יהאד האסלאמי מחוץ לאזור, או על מוסדות וארגונים אסלאמיים זרים שהגישו סיוע לקבוצות האסלאמיות הפלסטיניות. רק במחצית שנות ה-90, בעקבות פעילות איסוף ומחקר מעמיקים של המנהל האזרחי, כשהתברר כי איום הטרור האסלאמי הפלסטיני חוצה גבולות, הוחל בקהילת המודיעין במאמץ איסופי על הנהגות חמאס והג'יהאד האסלאמי מחוץ לשטחים, ועל מוסדות בעולם שסייעו להתפתחותם.

סיכום ומסקנות

התפתחות הקבוצות האסלאמיות בשטחים נמשכה בהתמדה מאז ראשית שנות ה-80, הן במישור החברתי (דת, רווחה, כלכלה, בריאות, חינוך), והן במישור ההקצנה האידיאולוגית, עד למדיניות מוצהרת של מאבק מזוין בישראל. התופעה בכללותה, סיבותיה וסכנותיה, הובחנו לאורך השנים על ידי גורמי האיסוף והמחקר של השב"כ



פיגוע התאבדות בחיפה, 5 במרס 2003

את טיבה של הסכנה הנשקפת, בפועל ובכוח, ולהמריץ את הדרג המדיני והצבאי לעבד אסטרטגיית פעולה הולמת. צעדים מסוג זה לא ננקטו. עד ראשית 1993 הוצגה הסכנה כחמורה פחות מכפי שהיא ולא ננקטו צעדים מתאימים למניעת האיום או צמצומו המשמעותי.

חרף חשיבותה של הפעילות הסיכולית למניעת פעולות טרור מצד הקבוצות האסלאמיות, הרי הקדשת מאמצי האיסוף והמחקר לפעולה בתחום זה בלבד הייתה מוטעית. הרעיון לראות בהתעצמות האזרחית של הזרם האסלאמי משקל נגד להתחזקות המחנה הלאומי הפלסטיני וכלי להחלשת, התגלה כחרב פיפיות. ההתעלמות מהתשתית האזרחית כמזינה את הטרור בכוח אדם ובמשאבים חומריים ומורליים, יצרה עם השנים קושי להתמודד באופן אפקטיבי עם איום האסלאם הקיצוני בשטחים ומחוצה להם. באור זה יש לראות את חשיבותו של פרויקט "ביעור חמץ" שיזמה מחלקת היועץ לענייני ערבים במנהל האזרחי: העלאת מודעות קהילת המודיעין והדרג הצבאי והמדיני, כי התמודדות עם האיום האסלאמי מחייבת טיפול בהיבטיו השונים, בין שיש להם חשיבות מבצעית ישירה (מפקדות, מנהיגים, שיטות פעולה) ובין שאלה פרטי רקע ומודיעין בסיסי (אידיאולוגיה, אסטרטגיה כוללת, תשתית אזרחית, סיוע חיצוני).

מתי הוקם 'המוסד'?

שמעון אביבי *

ב־13 בדצמבר 1949 קיבל בן־גוריון את עיקרי הצעתו של שילוח והטיל עליו להקים "מוסד לריכוז ותיאום פעולות שירותי המודיעין והביטחון של המדינה". תאריך זה נקבע ליום הולדתו של 'המוסד'. אבל, מאמר זה טוען כי נכון לתאריך זה לא היה 'המוסד' אלא גוף מטה מתאם בין שירותי המודיעין והביטחון של המדינה, בלי סמכויות פיקודיות או אחריות וסמכות לאיסוף מודיעין בחוץ לארץ, ואילו היום שבו החל 'המוסד' לתפקד כ'מוסד' הוא ה־8 בפברואר 1951

כללי

'המוסד' קבע שיום הקמתו הוא 13 בדצמבר 1949, המועד שבו הורה בן־גוריון על הקמת "מוסד לריכוז ותיאום פעולות שירותי המודיעין והביטחון של המדינה (מחלקת מודיעין של הצבא, המחלקה המדינית של משרד החוץ, שירות הביטחון הכללי ועוד)".

מטרת מאמר זה היא להראות שהתאריך הזה שנקבע ליום הקמת 'המוסד', טעות ביסודו ולהציע תאריך מתאים אחר ליום הקמתו. במסגרת זאת יציג המאמר את תהליך הקמתם של גופי המודיעין של המדינה בראשית דרכה, בדגש על האיסוף בחו"ל. בנספח המובא בסיומו של המאמר מרוכזות בטבלה כל התמורות שעברו על הקמת הגוף האחראי על פעילות המודיעין בין מאי 1948 ל־1951.

פירוק הש"י של ה'הגנה' והקמתם של גופי המודיעין

ערב מלחמת העצמאות פעלו ביישוב גופים שונים שעסקו בנושאי מודיעין: המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית הפעילה שלוחות איסוף מודיעין באירופה ובארצות הברית, היו לה שליחים וסוכנים בארצות השכנות, מודיעים פלסטינים, אגף ערבי ומדור מחקר בארץ. שירות הידיעות של ה"הגנה" (הש"י) כלל מחלקות וסניפים עירוניים ומחוזיים בארץ, ובמאי 1947 הקים שלוחה בפריז. המוסד לעלייה ב' הפעיל שירות ידיעות באירופה ובארצות ערב. קציני סיוור של ה"הגנה" אספו מידע על כפרים ערביים. מסתערבים של הפלמ"ח אספו ידיעות על הנעשה בקרב הערבים בארץ ובמדינות השכנות.

ריבוי גורמי המודיעין שפעלו במקביל בתקופת המנדט,

וחוסר שביעות הרצון בצה"ל מתפוקות המודיעין בשלבים הראשונים של מלחמת העצמאות, הניעו את ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן־גוריון לארגן מחדש את מוסדות המודיעין של המדינה שזה עתה נולדה.

ב־30 במאי 1948, בעיצומם של הקרבות לבלימת הפלישה של צבאות ערב, הודיע בן־גוריון למטה הכללי על מינוי חדש: "ראובן שילוח" נתמנה על ידי שר החוץ למנהל אגף הש"י הצבאי והמדיני במשרד החוץ. במשך ימי המלחמה יהיה ראובן שילוח כפוף למשרד הביטחון. אגף זה יעבוד מתוך מגע הדוק עם שירותי המודיעין במטה [במטכ"ל] ועם מטות כל החילות". משמעות המינוי הייתה באותה עת אישית בלבד, כי משרד הביטחון טרם הוקם ובמשרד החוץ לא היה אגף ש"י.

שבוע לאחר מכן, בשבעה ביוני, קיים בן־גוריון התייעצות עם ראובן שילוח ואיסר בארי² בעניין מבנה מערך המודיעין. בסיכום התייעצות נקבע שיש להקים מבנה חדש למערך זה שיהיה מבוסס על שלושה גופים: "יש להקים שירות ידיעות צבאי על ידי המטה [המטכ"ל] תחת ראשות איסר [בארי] וויזיאן [חיים הרצוג]³. הש"י הצבאי במטה יהיה אחראי גם לביטחון [זהירות] [ביטחון שדה], צנזורה ואנטי-ריגול [סיכול ריגול]; שירות ידיעות פנימי תחת איסר (הקטן) [איסר הראל (הלפרין)]⁴ ויוסף י' [יזרעאלי]⁵; שירות ידיעות מדיני חיצוני - ראובן שילוח יעמוד בראשו, יהיה כפוף עד תום המלחמה למשרד הביטחון, אח"כ אולי למשרד החוץ".

בו ביום נצטווה גזבר מערכת הביטחון להעמיד לרשות ראובן שילוח 2,500 לא"י על חשבון תקציב הש"י.

לאחר התייעצויות נוספות בין בן־גוריון, הרמטכ"ל יעקב דורי⁶ ושילוח, הורה ב־30 ביוני סגן הרמטכ"ל צבי איילון⁷

¹ראובן שילוח (זסלני) (1909-1959). מ־1936 שימש מקשר בין הסוכנות היהודית לשלטונות המנדט הבריטי. היה מראשי הפעילים החשאיים של ה"הגנה" והמחלקה המדינית של הסוכנות, מראשוני המודיעין הישראלי, ויועץ שר החוץ. היה ראש המוסד הראשון (1951-1952), ציר בשגרירות ישראל בווישינגטון (1953-1956) ויועץ מדיני של משרד החוץ (1956-1959).

²איסר בארי (בירנצוויג) (1901-1958). ב־1947 צורף למטה שירות הידיעות של ה"הגנה" (ש"י). ב־1948 מונה לראש הש"י בפועל ואחר כך לראש שירות הידיעות הצבאי במטכ"ל בדרגת סא"ל. הסתבך בפרשיות שונות, ולפי הוראת בן־גוריון הופסק שירותו של בארי והוא הועמד לדין על הריגה וחריגה מסמכות. הוא הורשע בדין, דרגתו נשללה והוא סולק מהצבא בדרגת טוראי בינואר 1949.

³חיים (וויזיאן) הרצוג (1918-1997). ב־1948 שימש סגנו של איסר בארי בשירות הידיעות הצבאי. מסוף 1948 עמד בראש מחלקת המודיעין באג"מ. שירת בתפקיד נספח צבאי בווישינגטון (1950-1954), מפקד מחוז ירושלים וחיטבת ירושלים (1954-1957), ראש מטה פיקוד דרום ומ"מ אלוף הפיקוד (1957-1959), ראש אגף המודיעין (1959-1962), מושל ירושלים והגדה המערבית (1967), שגריר ישראל באו"ם (1975-1978), חבר כנסת מטעם מפלגת העבודה (1981-1983), נשיא מדינת ישראל (1983-1993).

⁴איסר הראל (הלפרין) (1912-2003). ב־1947 היה ראש הש"י במחוז ת"א וחבר מפקדת ה"הגנה" בת"א. שקם צה"ל הוענקה לו דרגת סא"ל והוא עמד בראש שירות הביטחון. מילא תפקיד ראש המוסד וממונה על שירותי הביטחון (1952-1963). ב־1965 מונה לתפקיד יועץ לענייני מודיעין לראש הממשלה ושר הביטחון לוי אשכול, אך פרש מתפקיד זה כעבור זמן קצר. כיהן בתפקיד חבר כנסת מטעם הרשימה הממלכתית (1969-1973).

⁵יוסף יזרעאלי (1906-1973). חבר המזכירות והלשכה של מפא"י, חבר הוועד הפועל של ההסתדרות והוועד הפועל הציוני. חבר המפקדה הארצית של ה"הגנה" (1946-1948). עם הקמת המדינה מונה למזכ"ל משרד הביטחון.

⁶יעקב דורי (דוסטרובסקי) (1899-1973). היה ראש המטה הכללי של ה"הגנה" (1939-1946). מונה לרמטכ"ל הראשון של צה"ל (1949-1948). היה ראש המועצה המדעית במשרד ראש הממשלה (1950-1952) ונשיא הטכניון בחיפה (1952-1965).

⁷צבי איילון (לשצ'ינר) (1911-1997). מילא תפקידי הדרכה ופיקוד ב"הגנה". עם הקמת צה"ל מונה לסגן הרמטכ"ל ומאוגוסט 1948 פיקד על חזית המרכז. היה ראש אגף אפסנאות במטכ"ל (1952-1954), אלוף פיקוד המרכז (1954-1956), ראש אגף בינוי ומשק במשרד הביטחון (1957), סמנכ"ל משרד הביטחון (1958), שגריר ישראל ברומניה (1964).

על פירוק הש"י ועל הקמת שירות מודיעין חדש שיהיה כפוף לאג"ם ותפקידי יכללו "מודיעין קרבי, ביטחון מבצעים וריגול נגד, צנזורה והאזנה". בארי כינס באותו יום את צמרת הש"י ובישר על סופו של שירות הידיעות ועל המבנה החדש, שלפיו יעמוד הוא בראש המודיעין הצבאי, בוריס גוריאל⁸ - בכפיפות לשילוח - ינהל את פעולות המודיעין בחו"ל, ואיסר הראל יעמוד בראש שירות הביטחון הפנימי ויהיה כפוף במישרין לראש הממשלה ושר הביטחון.

המחלקה המדינית במשרד החוץ

במהלך חודש יולי 1948, עם פירוק הש"י של ה'הגנה', הוקמה המחלקה המדינית במשרד החוץ, שנודעה גם בשמות 'דעת' ו'אגף החקר'. מחלקה זו הייתה הגוף המרכזי של קהילת המודיעין, אשר נועד לאסוף מידע מודיעיני מדיני, צבאי וכלכלי בחוץ לארץ. המחלקה המדינית במשרד החוץ ירשה את תפקידי המודיעין של המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית באירופה ובארצות הברית, של שלוחת הש"י באירופה ושל הש"י בארץ במעקב אחר גורמים זרים. בתחום הערבי היא המשיכה את פעילותו החשאית של האגף הערבי של הסוכנות בארצות ערב ובקרב ערביי ארץ ישראל. בראש המחלקה עמד בוריס גוריאל (גורביץ) והיא הייתה כפופה לראובן שילוח 'היועץ לעניינים מיוחדים במשרד החוץ' ומתאם שירותי המודיעין ליד ראש הממשלה ושר הביטחון.

המחלקה המדינית קיבלה אחריות לאיסוף, עיבוד, מחקר והערכה של מידע מדיני מכל המקורות בארץ ומחוצה לה, לניהול מדיניות כלפי מדינות ערב ולכל פעולות המודיעין של מדינת ישראל בחו"ל, לרבות מבצעים נגד הרכש הערבי. גוף המטה של המחלקה המדינית, שעסק בעיבוד המידע, מחקר והערכה, נקרא 'אגף החקר', ואילו הגוף המבצעי שלה, שעסק באיסוף המידע, נקרא 'דעת'. רוב סניפי 'דעת' בחו"ל שולבו בנציגויות הדיפלומטיות הישראליות. הם העבירו את דיווחיהם למחלקה המדינית בתל אביב. סניפי 'דעת' בארץ, אשר עקבו אחרי גורמים זרים וגורמים יהודיים בעייתיים, הועברו ב-1 ביולי 1950 לשב"כ.

ועדת תיאום עליונה

מספר תחומי פעולה בארץ ובחו"ל של המודיעין הצבאי, המחלקה המדינית של משרד החוץ ושירותי ביטחון כללי חפפו זה את זה. כולם הפעילו סוכנים ושליחים בארצות ערב ובאירופה בלי תיאום או חלוקת עבודה. מצב זה גרם לחיכוכים ביניהם וחייב תיאום והגדרות של אחריות וסמכות. נדרשה אפוא הקמת ועדה עליונה שתורכב מסמכות חיצונית ומראשי השירותים לצורך תיאום והכוונת פעולות הקהילה. במאי 1949 הוקמה ועדת תיאום עליונה, בראשה עמד ראובן שילוח והשתתפו בה ראשי ממ"ן (מחלקת המודיעין הצבאי), המחלקה המדינית, שב"כ ומפכ"ל המשטרה. לצדה הוקמה ועדת תיאום משנית, ובה השתתפו סגני ראשי השירותים. הוועדה המשנית טיפלה בעניינים הנוגעים לערביי ישראל, לביטחון פנים במגזר הערבי ולהסתננות לארץ. סמכויות הוועדות המשותפות כלפי השירותים המיוצגים בהן לא היו ברורות.

ב-20 בספטמבר דן בן-גוריון עם שר החוץ משה שרת⁹, שאול אביגור¹⁰ ושילוח על מבנה קהילת המודיעין, על דרכי עבודתה של ועדת התיאום ועל סמכויותיו ומעמדו של העומד בראשה. התברר כי שליחויותיו הממושכות של שילוח בחו"ל מקשות על ביסוס מעמדה של הוועדה כגוף העליון המפקח על הקהילה. שרת הסכים ששילוח יישאר בארץ תקופה רצופה של שישה חודשים לפחות ויעמוד בראש הוועדה, אבל עמד על כך שלא ייגרע ממצבת משרד החוץ. שילוח חזר לעסוק בענייני קהילת המודיעין, אך תבע לעצמו סמכויות שעל פיהן יוכל להעביר פעולות משירות אחד למשנהו. בן-גוריון הטיל עליו לבחון את חלוקת הסמכויות הקיימת ולהציע הצעה לתיקונה.

המוסד לתיאום

ב-13 בדצמבר 1949 קיבל בן-גוריון את עיקרי הצעתו של שילוח והטיל עליו להקים "מוסד לריכוז ותיאום פעולות שירותי המודיעין והביטחון של המדינה (מחלקת המודיעין של

רבי גורמי המודיעין שפעלו במקביל בתקופת המנדט, וחוסר שביעות הרצון בצה"ל מתפקוד המודיעין בשלבים הראשונים של מלחמת העצמאות, הניעו את ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן-גוריון לארגן מחדש את מוסדות המודיעין של המדינה שזה עתה נולדה

הצבא, המחלקה המדינית של משרד החוץ, שירותי הביטחון הכללי ועוד)". מעבר להיותו יועץ לתפקידים מיוחדים במשרד החוץ הועמד שילוח גם בראש 'המוסד לתיאום'. בתפקידו זה הוכפף במישרין לבן-גוריון, אם כי המוסד עצמו השתייך מבחינה מנהלית למשרד החוץ.

בעקבות הקמת המוסד לתיאום הוקמו בדצמבר 1949 ועדות תיאום מרחביות. בראש כל ועדה עמד מפקד המשטרה במחוז, והשתתפו בה קמ"ן הפיקוד, קצין המודיעין המרחבי (קת"ם)¹¹, נציג המרחב של שב"כ ונציג הסניף הקרוב של 'דעת'. הוועדות המרחביות החלו להתכנס בינואר 1950 ותפקידן היה למסד דרכי תיאום ועדכון הדדיים בין השירותים ברמה המקומית. המשטרה הובילה את דיוני הוועדות והנושאים שנדונו ונגעו בעיקר לבעיות ביטחון פנים ולא עניינו במיוחד את הקמ"נים הפיקודיים. עם צירוף סניפי 'דעת' בארץ לשב"כ הפכו הוועדות לעניין שבין המשטרה ובין שירותי הביטחון הכללי. גופים אלה מצאו דרכים אחרות, מסורבלות פחות, למסד את שיתוף הפעולה ביניהם, והוועדות חדלו מפעילותן.

בעקבות הקמת המוסד לתיאום הנהיג שילוח בתחילת 1950

⁸ בוריס גוריאל (גורביץ). במלחמת העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי ונפל בשבי הגרמנים. חזר ארצה ב-1945 וגויס לש"י. היה מנהל מחלקה מ' של הש"י בירושלים, שכיסתה את גורמי השלטון הבריטי. ב-1947 עבר לתל אביב ומילא תפקיד זהה בש"י הארצי. מנהל המחלקה המדינית במשרד החוץ (1948-1951).

⁹ משה שרת (שרתוק) (1894-1965). היה מזכיר המחלקה המדינית של הסוכנות (1931-1933), ראש המחלקה המדינית של הסוכנות (1933-1948), שר החוץ (1948-1956), ראש הממשלה (1954-1955), יו"ר ההנהלה הציונית והסוכנות היהודית (1960-1965).

¹⁰ שאול אביגור (מאירוב) (1899-1978). חבר מרכז ה"הגנה" מ-1922. ממניחי היסוד לש"י, לתע"ש ולרכש. ראש המוסד לעלייה ב' (1939-1948). במלחמת העצמאות מונה לסגן שר הביטחון ועמד בראש משרד הביטחון. אחרי המלחמה עסק בעידוד העלייה היהודית מארצות מצוקה ובמיוחד מברית המועצות. הקים את ארגון "נתיב" (1952) ועמד בראשו.

¹¹ השתייך ליחידת מודיעין צבאית שנקראה "המחלקה המיוחדת (מודיעים)" ובראשה עמד דוד קרון. קציני היחידה קיבלו סמכות בלעדית להפעלת מודיעים ערבים. קצין היחידה נקרא קת"ם (קצין לתפקידים מיוחדים). לימים נקראה היחידה בשם מודיעין 10 ויחידה 154.

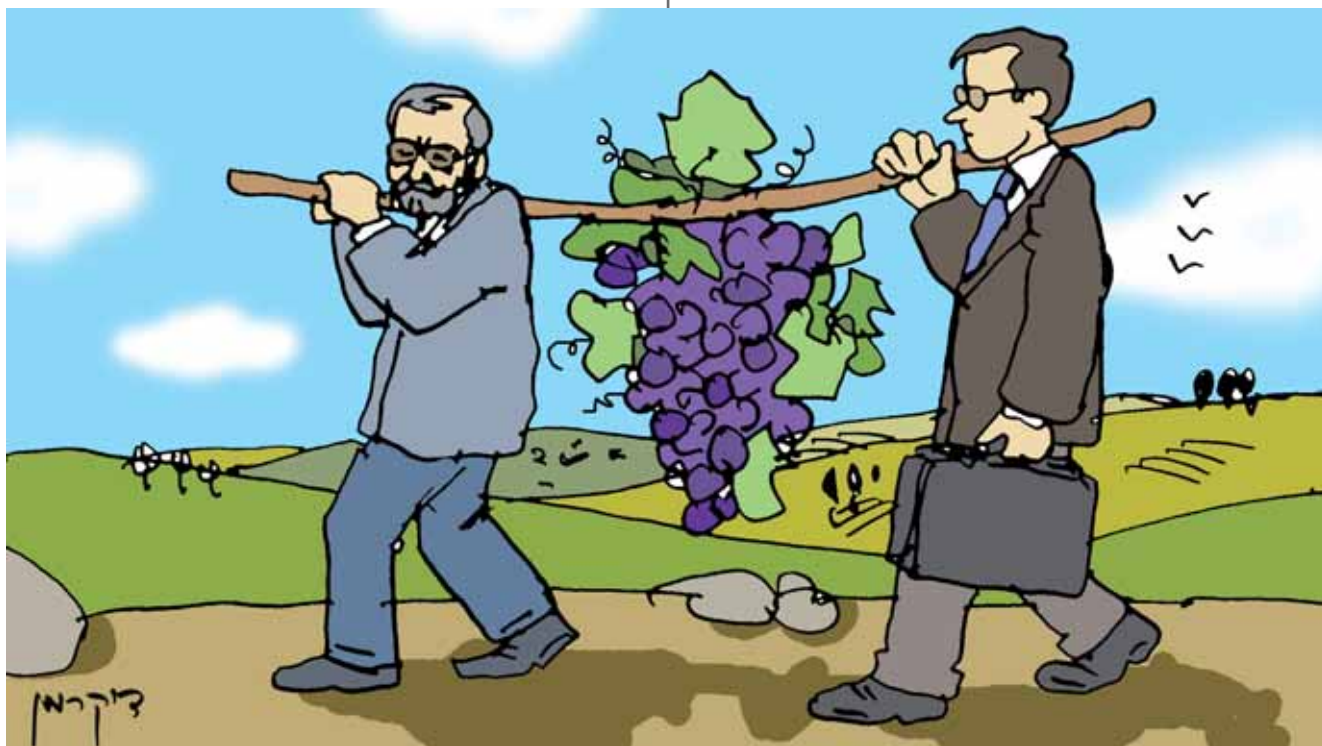
המודיעין ובתיפקודה. בן-גוריון החליט להפריד את מחלקת המבצעים מן המחלקה המדינית ומשרד החוץ בכלל, ולהפכה לרשות עצמאית לביון, או כלשונה של ועדת התיאום "רשות מרכזית למודיעין בחוץ לארץ". המחלקה המדינית בוטלה ולראש הרשות החדשה לביון מונה חיים יערי (ולדנר)¹³, לשעבר ראש מודיעין/8 (המחלקה הטכנית) ומודיעין/13 (מחלקת מבצעים מיוחדים) בממ"ן. הרשות לביון עוגנה במשרד ראש הממשלה ונקבע כי יהיה לה מונופול על פעולות המודיעין בחו"ל והיא תדאג לסיפוק צרכיהם [בקשות האיסוף] של כל רכיבי הקהילה.

מסכת אירועים זו חוללה תסיסה בסניפים בחו"ל, שזכתה לכינוי 'מרד השפיונים'. ב-2 במרס 1951 הוגשה התפטרות קולקטיבית ובין המתפטרים היו בן-נתן, עובדים במחלקה המדינית ושבעה ראשי סניפים. שילוח ראה בכך מעשה חמור, לא רק נגדו אישית, אלא בעיקר נגד מרות המדינה, והחליט לנקוט אמצעי ענישה נגד ה"מורדים". כמה מהם נפסלו על ידו לעבודה במשרד החוץ, אחרים נפסלו לכל תפקיד בשירות המדינה והיו כאלה שזכו למחילה.

שינויים אחדים במבנה קהילת המודיעין ובדרכי עבודתה בארץ ובחו"ל. הפעילות המבצעית בתוך גבולות המדינה למטרות מודיעיניות הועברה מ'דעת' (המחלקה המדינית של משרד החוץ) לשב"כ. המחלקה המדינית הופקדה על הפעילות המודיעינית והמודיעינית-מבצעית בחוץ לארץ. שילוח היה אמנם מעודכן בעבודה השוטפת של השירותים, אך מיעט להתערב בה. בדרך כלל הסתדרו השירותים ביניהם בענייני יום-יום בלי להזדקק לנהלים או לתיווך של 'המוסד לתיאום' ושילוח עמד על כך באיחור.

רשות עצמאית לביון רשות מרכזית למודיעין בחו"ל

היחסים בתוך המחלקה המדינית הדרדרו ב-1950 בגין חילוקי דעות בין שילוח, גוריאל וארתור בן-נתן¹², שעמד בראש המרכז המבצעי של המחלקה המדינית באירופה. המחלוקת הייתה על חלוקת הסמכויות ביניהם, על דרכי העבודה בחו"ל ועל הזיקה בין הסניפים בחו"ל למחלקה בארץ. על רקע ביקורת גוברת על תפקודה של המחלקה המדינית



ועל שליטתו הרופפת של שילוח על הנעשה בה ובסניפים, החליט בן-גוריון בתחילת 1951 להיכנס בעצמו לבדוק את הנושא. בתום הברור שערך עם ראשי השירותים קבע בן-גוריון שבחוץ לארץ יפעל שירות מודיעין אחד תחת סמכות אחת. החלטתו של בן-גוריון הייתה תוצאה של מערכת יחסים עכורים שנוצרו לא רק בתוך המחלקה המדינית, אלא גם בינה ובין משרד החוץ ובינה ובין ממ"ן.

ב-8 בפברואר 1951 התחיל שינוי יסודי במבנה קהילת

¹² אשר (ארתור) בן-נתן. ב-1944 הצטרף למדור לחקירות של המוסד לעלייה ב' ועסק באיסוף מידע על המצב בארצות שנכבשו ע"י הגרמנים. ב-1945 נשלח ע"י המוסד לעלייה ב' לאירופה ומונה למפקד "הבריחה" באוסטריה. ב-1947 נקרא לעבוד בלשכתו של בן-גוריון. ב-1948 הצטרף למשרד החוץ ושירת בתפקיד ראש המרכז המבצעי של המחלקה המדינית באירופה עד 1951. ב-1956 היה נציג משרד הביטחון באירופה ובשנים 1960-1965 היה מנכ"ל משרד הביטחון, ואח"כ מונה לשגריר ישראל בגרמניה (1965-1970) ולשגריר בצרפת (1970-1975).

¹³ חיים יערי (ולדנר) (1915-1974). עמד בראש המחלקה הטכנית של הש"י (1945-1948) ובראש המחלקה הטכנית של שירות המודיעין הצבאי (1950-1951). עמד בראש מחלקת המבצעים המיוחדים של שירות המודיעין הצבאי (1950-1951), ובראש הרשות לביון (1951-1952). שירת עד יום מותו בתפקידים דיפלומטיים שונים במשרד החוץ.

¹⁴ איזי דורות (רוט) (1916-1980). גויס לש"י ב-1946 וב-1948 עבר למחץ (שירות הביטחון הפנימי) וממנו בתחילת 1949 לשב"כ. ב-1951 הושאל למוסד ושימש סגנו של ראובן שילוח. כיהן בתפקיד ראש השב"כ (1952-1953) וסגן ראש המוסד (1953-1963) לצידו של איסר הראל. לאחר פרישתו מן המוסד פנה לעסקים.

¹⁵ אברהם קדרון: היה ראש הש"י של ה"הגנה" בחיפה עד מלחמת העצמאות. שרת כראש שמ/3 (ביטחון שדה) בשירות המודיעין הצבאי (1948-1949). מונה לראש הרשות לביון ב-1952. היה מנכ"ל משרד החוץ (1973-1976). כיהן כשגריר ישראל בלונדון (1976-1979).

שונה והוא נקרא מעתה המוסד המרכזי לביון. בסוף יולי 1951 דנה ועדת התיאום במיקומו של 'המוסד' במנגנון המדינה ונקבע שהוא ישתייך באופן פורמלי למשרד ראש הממשלה. בתחילת 1952 הפכה "ועדת התיאום העליונה" ל"ועדת ראשי השירותים" (ור"ש). בקיץ 1952 פרש שילוח מראשות המוסד המרכזי לביון ובמקומו בא איסר הראל, שנשאר גם ממונה על השב"כ וכיהן בתפקיד יו"ר ועדת ראשי השירותים. חיים יערי סיים את תפקידו בתור ראש הרשות ובמקומו בא אברהם קדרון.¹⁵

סיכום

המוסד לתיאום שירותי המודיעין והביטחון היה גוף מטה מתאם בין שירותי המודיעין והביטחון של המדינה. לא היו לגוף זה סמכויות פיקודיות והוא לא נשא באחריות ובסמכות

לאיסוף מודיעין בחוץ לארץ. לפיכך, אין לראות במועד הקמתו את תאריך הקמת 'המוסד'. תאריך הקמת 'המוסד' צריך להיות המועד בו הוחלט על הקמת גוף מבצעי עצמאי, שנושא באחריות לפעולות המודיעין בחו"ל. תאריך זה הוא שמונה בפברואר 1951, המועד שבו החליט בן-גוריון על הקמת רשות עצמאית לביון, היא הרשות המרכזית למודיעין בחו"ל. רשות זו הוכפפה לראובן שילוח, שהיה ראש 'המוסד לתיאום שירותי המודיעין והביטחון'. לכששינה מוסד זה את ייעודו מגוף מתאם לגוף מבצע הוחלף גם שמו והוא נקרא 'המוסד המרכזי לביון'.

בחלוף הזמן שונה שם המוסד והוא נקרא 'המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים'. תפקידי התיאום הוטלו על 'ועדת התיאום העליונה', ששינתה את שמה ל'ועדת ראשי השירותים'.

נספח

טבלה מסכמת:
תמורות בקביעת הגוף האחראי לפעולות המודיעין בחו"ל (1948-1951)

תאריך	הגוף האחראי	מנהל הגוף	כפוף ל...	שיוך ארגוני	הערות
30.5.1948	אגף הש"י הצבאי והמדיני במשה"ח	ראובן שילוח		משרד הביטחון	לא הוקם
7.6.1948	שירות ידיעות מדיני חיצוני	ראובן שילוח		משרד הביטחון	לא הוקם
30.6.1948	המחלקה המדינית במשה"ח	בוריס גוריאל	ראובן שילוח	משרד החוץ	בחו"ל פועלים גם גופים אחרים
תחילת 1950	המחלקה המדינית במשה"ח	בוריס גוריאל	ראובן שילוח	משרד החוץ	ניסיון לכפות מרות על הגופים האחרים
8.2.1951	רשות מרכזית למודיעין בחו"ל (רשות עצמאית לביון)	חיים יערי	ראובן שילוח	המוסד המרכזי לביון, בכפיפות לראש הממשלה	לימים המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים

מקורות

- חגי אשד, **מוסד של איש אחד**, תל-אביב: עידנים/ידיעות אחרונות, 1988.
- חגי אשד, "בן-גוריון הורה להקים את המוסד וגרם למרד מרגלים", **ידיעות אחרונות**, 8 ביולי 1988.
- מיכאל בריזוהר, **הממונה: איסר הראל ועלילות שירותי הביטחון**, ירושלים: ויידנפלד וניקולסון, 1970
- יואב גלבר, **ניצני החבצלת**, תל אביב: משרד הביטחון, 2000.
- יואב גלבר, **צמיחת החבצלת** - המודיעין בשנות המדינה הראשונות (1949-1953), הוצאת מקמנ"ר 225 - מח' תוה"ד.
- איתן הבר, "אלמוני בחייו ובמותו", **ידיעות אחרונות**, 17 באפריל 1991.
- איתן הבר וזאב שוף, **לקסיקון לביטחון ישראל**, זמורה-ביתן-מודן, 1976.
- שמואל כהן-שני, **מבצע פריס**, תל אביב: רמות - אוניברסיטת תל אביב, 1994.
- בני מיכלסון, "המודיעין הישראלי - תחילת הדרך", אורי נאמן (עורך), **ידיעון מל"מ** - המרכז למורשת המודיעין, גיליון 19, יולי 1998.

שלמה נקדימון, "חג המוסד", **במחנה**, 12 באפריל 2006

אתר האינטרנט של המוסד <http://www.mossad.gov.il/About/History.aspx>

הקמת קהילת המודיעין, אוסף מסמכים במרכז המידע, מל"מ - המרכז למורשת המודיעין.



אורי יגיל

2007-1924



"יקי" אופייני, רחב אופקים ותרבותי, אדם מעניין, שידע לשמור על קשר עם חבריו הטובים ממש עד ימיו האחרונים. הוא היה איש משפחה אוהב ומסור ולא היה

מאושר וגאה ממנו כאשר צאצאיו זכו להצלחות מקצועיות או בראותו איך הם ממשיכים במשפחותיהם את המסורת המשפחתית החמה והמיוחדת שהכירו בבית הוריהם. בדרכו האחרונה ליוו אותו אורה, רעייתו שהייתה לצדו 60 שנים, בניו ונכדיו האוהבים, אחיו ובני משפחתו, וכל חבריו.

יוכי וינטרויב

את הרוב המכריע של שנות עבודתו במוסד עשה אורי באגף לקשרים מיוחדים. שליטתו בשפות שונות, היכרותו עם תרבויות מגוונות, וכישרונו ליצור קשר עם אנשים, כל אלה היו נכסים שאורי ידע לנצל למיולו משימותיו על הצד הטוב ביותר.

הוא מילא שורת תפקידים מרכזיים במטה המוסד בארץ, וגם שהה שנים רבות בשליחויות בחו"ל.

אורי, שבלט בנאמנותו ובמסירותו הבלתי-נלאית למוסד ולמדינה, פרש לגמלאות באמצע שנות ה-80, אך המשיך לעבוד בהתנדבות בעבודת מחקר ותיעוד.

בעבודתו זו באו לידי ביטוי הידע הרב שרכש במשך שנות עבודתו ושאיפתו המתמדת למצוינות ולדיקו מרבי. אורי היה אדם מסוגר, אבל לאלה שהכירוהו מקרוב התגלה איש חם, עם חוש הומור

אורי נולד ב-1924 בברלין שבגרמניה. ב-1934 עלתה משפחתו ארצה והתיישבה בחיפה.

אורי, נער חסון ויפה תואר וגם שובב לא קטן, השתלב במהירות בחברה החדשה. הוא עסק בספורט, היה פעיל ב"צופים", והאגדות מספרות שהיה מחוזר על ידי בנות הכרמל.

בגיל צעיר גויס ל"הגנה" ובהמשך היה נוטר במשמר החופים, ואחר כך שוטר בבולשת הבריטית.

במלחמת העולם השנייה התגייס לצי הבריטי ושירת על מספר ספינות במלטה ובאלכסנדריה.

במלחמת השחרור הצטרף לחיל הים, שם סיים את מחזור א' של קורס חובלים ושירת בתור קצין במודיעין הימי. בתחילת שנות ה-50 הושאל מהצבא למוסד ויצא לשליחות ראשונה באירופה.

רמי שבילי

2007-1939



רמי היה שותפי לדרך ולאורח החיים המיוחד שאימצו אנשי השירות, במיוחד אלה שפעלו במגזר הערבי בשטחים, שותפות שנמשכה בכל 30 שנות שירותו של רמי בשירות. אני זוכר את הימים והלילות שעשינו בגליל ובגבול לבנון, רמי כחוקר ואנוכי כרכז, במאמץ לסכל את חזירות הצד האחר, הלבנוני והסורי, לשטחנו, לצורך איסוף מידע וגיוס סוכנים.

אני זוכר את מאבקנו המשותף בטרור הפלסטיני הקשה לאחר מלחמת ששת הימים ברצועה עזה, ובמיוחד את מבצע "אינסטרומנט" בדצמבר 1968 בעזה, שבמסגרתו עצרנו כ-150 מחבלים בעלי רמה, בוגרי צבא השחרור הפלסטיני. רמי, בסיועם של שני חוקרים בלבד, חקרו את כולם במשך שלושה ימים ולילות, ללא שינה וכמעט ללא מזון. זה היה מבצע חקירות ללא תקדים. לימים, ביוזמתו של רמי, כתבנו ביחד תרגיל על בסיס המבצע, תרגיל שנוהל בקורסים שעברו בני דור ההמשך שלנו. לרמי היה כישרון להפיק לקחים ממבצעים בשטח ולהפכם לתורת עבודה.

בסיבוב שני ברצועה, בשנים 1978-1980, שבהן שימש סגן ראש המרחב, עסק רמי בהכוננת הרכים והחוקרים במרחב ובתכנון ובהדרכה של הדור הצעיר. רמי הגיע למרחב לאחר שליחות בשגרירות ישראל בלונדון, היה מנוסה מאוד ובעל ידע רב שאותו הנחיל לדור הצעיר.

רמי שימש גם ראש אגף החקירות בשירות ולפני פרישתו לגמלאות חזר לצפון, אל כור מחצבתו, שם היה ראש מרחב צפון.

הנדהים והמעבר ממקום למקום עם בני משפחה, היו מנת חלקם של רבים מאתנו ובמיוחד של עובדי השטח - רכזים וחוקרים. ואולם, אצל רמי החלו הנדחים עוד בינקותו, בעקבות תפקידו של אביו, איש המשטרה הסרג'נט יצחק שבילי ז"ל, במקומות שונים בארץ.

רמי נולד בשנת 1939 בהרצליה וכבר בהיותו בן מספר חודשים עברה המשפחה לנהלל, שם שירת האב כמפקד. בנהלל שהתה משפחתו עשר שנים עד שנת 1949, אז עברה לתחנת המשטרה בעכו.

נסיבות חייו המיוחדות של רמי כבן לאיש משטרה עברי בתקופת המנדט ובתקופה שלאחר הקמת מדינת ישראל; ילדותו בנהלל (שהייתה מרכיב חשוב במיתוס של עמק זרעאל), ולאחר מכן בעכו, המאכלסת יהודים וערבים; החיכוך שלו עם שוטרים, חיילים ואנשי מודיעין ועם אוכלוסייה ערבית מגוונת - כל אלה הטביעו את

חותמם על רמי. רמי למד והכיר היטב את תרבות הערבים, ידע על בוריה את שפתם, מנהגיהם ואורחות חייהם. הוא רכש את כל אלה לא רק במגע הבלתי-אמצעי עם הערבים בישראל, אלא גם בהיותו סקרן ובעל רצון עז ללמוד ולדעת. מאביו ירש רמי את ההתייחסות לאוכלוסייה הערבית, לפיה יש להתייחס בכבוד ובהגינות לציבור הערבי בכללו, אולם כלפי מסיתים ופורעים יש לגלות תקיפות ללא פשרות. כמאמר המשורר שאול טשרניחובסקי, "האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו", ורמי אכן היה כזה - תבנית נוף מולדתו.

פעילות ייחודית של רמי הייתה התעסקותו והתמסרותו למורשת והנצחה של אירועי העבר ושל זכרם של חברינו שנפלו והלכו. גולת הכותרת בפעילותו זו, הייתה מפעל ההנצחה של חברנו ברוך כהן ז"ל, שנפל בספרד 1973, ונושאו המרכזי של המפעל היה: "מחויבותה של מדינת ישראל לשלומם של יהודי התפוצות". על נושא זה כתבים מדי שנה בשנה תלמידי הכיתות הגבוהות בבית הספר "הריאלי" בחיפה. רמי גם ניהל את יום הזיכרון השנתי לברוך.

לפני מותו טלפן אלי רמי ומסר לי שהטיל על שני חברים, איש מוסד ואיש שב"כ לשעבר, לנהל במקומו את מפעל ההנצחה לברוך כהן. עוד נושא שהקדיש לו זמן רב ומחשבה היה שיקום ושימור משטרת נהלל ההיסטורית, שבה כאמור שירת אביו עשר שנים, והפיקתה ל"אתר הנוטר והשוטר העברי".

רמי חבר למועצה לשימור אתרים, למועצה האזורית עמק זרעאל ולעמדות הנוטר העברי בארץ ישראל, עסק באיסוף חומר ונתונים על עברה של תחנת המשטרה בנהלל ואף יצא לבריטניה לאתר מסמכים ואנשים שפעלו עם אביו בימי המנדט. מרכז המבקרים שהוקם ב"אתר הנוטר והשוטר העברי" בתחנת המשטרה בנהלל נחנך בתום השבעה למותו של רמי. את הנאום שהכין רמי לאירוע זה, קרא במקומו הבן רון.

מרים, אלן, רון וטלי, מזכור את רמי כשותף וחבר, מזכור את פעולתו ותורמתו ב-30 שנות עבודתו בשירות ומזכור את פעילותו המיוחדת בתחום ההנצחה והמורשת גם לאחר שיצא לגמלאות.

מזכור את דבקתו במיולו המשימות, את הידע והגישה המקצועית ואת החתירה ללא לאות לשלמות ולקידום של נושאים למען ביטחון ישראל.

ולבסוף למשפחה ובמיוחד למרים, קטע משירה של רחל - מתי?

הם בלבד נותרו לי, רק בהם בלבד

לא ינעץ המוות סכיני החד.

במפנה הדרך, בערוב היום

יקיפוני חרש ילווני דום.

ברית אמת היא לנו, קשר לא נפרד

רק אשר אבד לי - קנייני לעד.

יהי זכרו של רמי ברוך

נחמן טל

מתוך דברים שנשא על קברו של רמי שבילי ז"ל ביום השלושים

חיים (הייני) זמיר

2007-1924



בתפקיד מאבטחו האישי של ארתור בן-נתן, שגרירה הראשון של ישראל בגרמניה, ולאחר מכן בתפקיד קב"ט שגרירות ישראל בבון. אחרי ששב ארצה (1969) המשיך

הייני לאבטח אישים מצמרת המדינה. בתקופה זו כבר היה העובד הוותיק והמבוגר ביחידה לאבטחת אישים. תמיד היה קפדן, מסור, אחראי ונוח לבריות. על ייחודו יכולה להעיד ממצעית, תמיד נתן כאשר נהג בנהיגה ממצעית, תמיד נתן זכות קדימה להולכי רגל.

בשנת 1982 נפטרה בטרם עת רעייתו שפרה, שותפה אמיתית לחיים.

הייני פרש לגמלאות בשנת 1983 והוא בן 59, אך מאז ועד שנת 2007 המשיך "היקה המנומס" לעבוד ולהתנדב בשירות בתחומי סיוע ממצעי עד שכוחו לא עמד לו עוד.

וכך ספד לו בהלוויה ראש היחידה לאבטחת אישים: "הייני - תמיד היית בעבורנו דמות המייצגת יותר מכול את ההיסטוריה המפוארת של היחידה ואת אנשי העבודה של פעם. אנשים כמוך הייני הם מזן נדיר ביותר, אם בכלל קיימים עוד. הצניעות, התמימות והיושרה היו מנת חייך ואנחנו הייני, ותיקים יותר וותיקים פחות, זכינו להימנות על חברך - זכות גדולה! ...תמונתך הייני תמשיך להיות תלויה בכניסה לחדרו של ראש היחידה לאבטחת אישים. יש אנשים כמו 'האיש ההוא' שיש להם זכויות מיוחדות ואתה ראש ראשון להם".

הייני נפטר ב-23 ביוני 2007 (ז' בתמוז תשס"ז). הוא הותיר אחריו בן - אייל, כלה - טלי, ושני נכדים - עידן ועמית.

ליקטה וערכה יוכי וינטרויב

הממשלה ושר הביטחון, דוד בן-גוריון. הייני, נרגש מן הכבוד שנפל בחלקו, פנה לבן-גוריון בתואר "כבוד" ואז אמר 'הזקן': "אתה בוודאי יקה. אני צריך עוד שני מיליון יהודים כמוך!"

ובן-גוריון לא היה בודד בהערכתו את הייני. כל מי שראה את האיש המיוחד הזה, על חיוכו הזורח, הבין שלפניו אדם מסוג אחר: איש של כבוד, איש של ערכים, איש של אהבת הארץ, איש אוהב ואהוב, שידע בעיקר לתת.

אחרי שחרורו מצה"ל בשנת 1950 עבד הייני בקידוחי נפט, ובשנת 1953 גויס ליחידת המבצעים של השב"כ, בשיטת "חבר מביא חבר".

בתוקף תפקידו ביחידה, שהייתה באותה עת גם מעורבת באבטחת ראש הממשלה, חזר הייני להיות מאבטחו של בן-גוריון, תפקיד שמילא לסירוגין עד יומו האחרון של "הזקן". כאשר הוקמה (1958) היחידה לאבטחת אישים, היה הייני בין מגויסייה הראשונים.

במהלך שנות שירותו ביחידה היה הייני בין מאבטחיהם של אישים רבים וביניהם, נוסף על בן-גוריון: לוי אשכול, אפרים קציר, גולדה מאיר, יצחק נבון, מנחם בגין, יצחק רבין, שמעון פרס, עזר וייצמן, ומשה דיין. בזכות אישיותו הנעימה והצנועה יצר קשר מיוחד עם "הזקן" ועם גולדה מאיר.

ב-1961 פנו אליו מפקדיו בבקשה שיאות לאבטח "אורח" יוצא דופן - סרווצוס, סניגורו הגרמני של אייכמן. זו לא הייתה פקודה. כולם הבינו עד כמה קשה הדבר להייני. אך הייני לא היסס, קיבל עליו את המלאכה, וכדרכו, עשה אותה נאמנה. אין כמו משימה זו של ניצול שואה כדי להבין כמה גדול היה האיש, וכמה היה חשוב לו ערך הממלכתיות שהיה ונשאר חרוט על דגלה של היחידה לאבטחת אישים.

בשנת 1965, אחרי לבטים לא קלים, סגר הייני מעגל כאשר שב לגרמניה כשליח רשמי של מדינת ישראל. תחילה

חיים-הייני נולד ב-16 בנובמבר 1924 ("ט בחשוון תרפ"ה) בעיר לייפציג בגרמניה, לגיזלה ונתן זיסקינד. משפחת זיסקינד נמנתה על האוסט-יודן, "יהודי המזרח" שהיגרו מפולין לגרמניה. בעת שהייני נולד היה אביו בעל עסק לשיווק מוצרי מזון. ילדותו הייתה ילדות שלווה ושמחה.

פני הדברים השתנו באחת כאשר המשטר הנאצי החליט (אוקטובר 1938) לגרש לפולין את היהודים. עם כיבוש פולין על ידי הגרמנים (ספטמבר 1939) החלה דרך הייסורים של הנער הייני: עבודות כפייה, גטאות, והפרדה מהוריו ומאחיו הקטן. הוא לא שב לראותם עוד. אהרל'ה אלדן, עמיתו, מפקדו, ורעו סיפר: "בשלהי המלחמה, כשהחזית מתקרבת, מתחיל תהליך מואץ של השמדה. הייני, בקרב קבוצה של אנשים, מובל לתאי הגזים ולאחר 'ההכנות' הם מוכנסים לתא. הדלתות ננעלות מאחוריהם והם ממתנים בחרדה לקצם הקרב. ואז נפתחות הדלתות והם מוצאים החוצה. נס! הגז אזל..."

הייני שוחרר על ידי הצבא האמריקני ממחנה מטהאוזן באוסטריה ב-6 במאי 1945. חודש לאחר מכן העביר אותו "המוסד לעלייה ב" למחנה עקורים באיטליה. שם פגש במקרה את אחיו הבכור - דוד, ששירת ביחידה הבריטית 468 - יחידת תובלה של חיילים ארץ-ישראליים, והצטרף אליו.

בינואר 1946 עלה ארצה באוניית המעפילים "אנצו סירני". הבריטים כלאו אותו במחנה המעפילים בעתלית למשך חודש וחצי, ומשם יצא לירושלים להצטרף לאחותו דבורה, שעלתה ארצה לפני המלחמה. לאחר חודשים אחדים החל לעבוד במפעל האשלג בסדום. שם גויס ל"הגנה", עבר קורס מ"כים, ושובץ לחולית האבטחה של סדום.

ב-1948 התגייס הייני לצה"ל ולחם בקרבות מלחמת השחרור. כחייל ביחידת הצלפים מונה למאבטח של ראש

סא"ל נפתלי רבין (רבינוביץ')

2007-1927



נפתלי נולד בתל אביב וילדותו עברה עליו בתל אביב ובחולון, בלימודים ובתנועת הצופים. בגיל 17 התגייס ל"הגנה" ובמסגרתה עבר קורס מ"כים וקורס קצינים.

במלחמת העצמאות היה מפקד מחלקה בחי"ש תל אביב וסגן מפקד פלוגה בגבעתי. בתום המלחמה עבד כשנתיים בתור מזכיר המרכז החקלאי.

בשנת 1953 התגייס לצה"ל ושירת במגוון תפקידים: עבר קורס מפקדי פלוגות, היה

מפקד פלוגה בגבעתי, עבר קורס קציני מודיעין ושירת בתפקיד קצין המודיעין של חטיבה 7 ובמלחמת קדש בתפקיד קמ"ן החטיבה, שימש ראש הלשכה של מפקד גייסות השיריון בראשות האלוף חיים ברלך והיה ראש מדור בענף מודיעין קרבי במטכ"ל-אמ"ן.

נפתלי רבין שימש קמ"ן גייסות השיריון, קמ"ן אוגדה 252, שירת בבית הספר לפיקוד ולמטה במלחמת סיני והיה קמ"ן גייסות השיריון במבצע "רביב". הוא היה גם מודרך בבית הספר למודיעין (15), בקורס קמ"נים, בקורס קמ"נים מתקדם ובקורס חילי מתקדם של חיל המודיעין.

נפתלי השתחרר מצה"ל בשנת 1971 ובמלחמת יום הכיפורים (1973) שימש קמ"ן בסיס חיל האוויר בחצור.

בשנים 1972-1991 היה מנכ"ל פיתוח קריית נרדאו ולאחר מכן עסק עד שנת 2000 בייבוא ציוד מכני כבד.

נפתלי ניהן בחוש צדק מפותח, ביושר, בחוכמת חיים ובכושר אבחנה מפותח. את כל תפקידיו ביצע במסירות ובמצוינות.

בן 80 היה במותו. על מצבתו נחרט: "מבניה ובוניה הנאמנים של ארץ ישראל" ואכן כזה היה.

השאר אחריו אישה - חנה, שני ילדים - נעם ויועד, וחמישה נכדים.



היי דרומה לחמ"ן

בשלב השלישי של העתקת הבסיסים המרכזיים מלב הארץ אל הנגב צפויות לעבור גם היחידות הטכנולוגיות של אגף התקשוב ואגף המודיעין

במחנה

מנתונים שנאספו במחקר של אמ"ש, עולה ש-84 אחוזים מאנשי הקבע שיעברו משרתים באגפי התקשוב והמודיעין. מקרב כלל הקצינים והנגדים שיחידותיהם יועתקו לדרום, 56 אחוזים מחזיקים בתארים במקצועות ההנדסה, הרפואה והמדעים, וליותר משני שלישים השכלה על-תיכונית או אקדמית.

תא"ל אבי זמיר, רמ"ט אמ"ש, מספר כי "בשנה וחצי האחרונות קיימנו חשיבה עמוקה על מנת שנוכל להציע לאנשי הקבע חבילת הטבות, המתחילה בתוך הבסיס ונוגעת גם בתחומים אזרחיים כמו חינוך, תעסוקה לבני הזוג ותגמולים כספיים של ממש". לדעת רמ"ט אמ"ש, מדובר במהלך לאומי, "ולכן למוסדות המדינה יש תפקיד חשוב בהצלחתו. אנחנו מקפידים שלא להבטיח לפרט הטבה שלא נוכל להיות ערבים לקיומה".

תישאר רק משימה אחת: לעסוק בהדרכה, סא"ל אלפסי אומר. בשלב השלישי והאחרון של מעבר צה"ל דרומה, הצפוי להתחיל בשנת 2013, יחלו היחידות הטכנולוגיות של



אגף התקשוב ואגף המודיעין להעתיק את מושבן ממרכז הארץ לאזורי תעשייה מרכזיים בדרום. עם זאת, גורמים בצה"ל סבורים שיהיה קושי לשמר את איכות אנשי הקבע המתרכז בעיקר באגפים האלה.

כידוע, בצה"ל מתכננים להעתיק את הבסיסים המרכזיים שבמרכז הארץ אל הנגב. היתרונות בכך כפולים ומכופלים: העצמת הנגב וחיזוקו חברתית וכלכלית על ידי הבאת משאבים אנושיים איכותיים ומבוססים - חובה וקבע כאחד - שיוכלו לפתח עוד יותר את התשתיות הקיימות, שחרור עומסי תנועה כבדים במרכז הארץ מדי בוקר וערב ופינוי שטחי הנדל"ן היקרים שעליהם בנויים הבסיסים היום לטובת יזמות עסקית. הקמתה של קריית ההדרכה תקרב את הפריפריה למרכז הארץ, אומר סא"ל שלום אלפסי, ראש מנהלת קריית ההדרכה הצפויה לקום בנגב, "כל השירותים השונים בעיר, הניתנים היום על ידי מערכים צה"ליים, יבוצעו בידי גורמי חוץ. זה יבוא לידי ביטוי במטבחים, באבטחת המחנה, בניקיונות ואפילו באחזקה של החדרים. לחילות

מכוונות ויורות במודיעין שדה

לראשונה, תצפיתניות ילמדו לירות במחבלים: הן יעברו השתלמות במערכת "רואה-יורה" ולא יסתפקו עוד בהזקקת הכוחות בלבד

במחנה



תצפיתניות צפויות לעבור השתלמות במערכת החדשה "רואה-יורה" ועם זיהוי המטרה החשודה וקבלת האישור המתאים, תוכל התצפיתנית לירות אש חיה לכיוונה. התצפיתניות יעברו הכשרה של שמונה ימים בבית הספר למ"כים ולמקצועות חי"ר (ביסלמ"ח) ובבית הספר למודיעין שדה (ביסלמ"ש) ובמהלכה ילמדו לתפעל את המערכת וישננו חומר עיוני על אופן הפעלתה ומאפייניה. הרחבת תפקידן של התצפיתניות תיעל את מערך התגובה שפעל עד היום, לפיו הן יכלו רק להזעיק כוחות חי"ר או אוויר במטרה ללכוד את המחבל ברגע שזוהה בצגי מערכות התצפית. בצה"ל מאמינים ביכולותיהן של הבנות, שיוכלו "לעשות את הפעילות הזו טוב יותר מגל אחד אחר".

מתכוננים ל-60

בחמ"ן החלה ההיערכות לציון אירועי שנת ה-60 למדינת ישראל ולחיל

אוניברסיטת חיפה על סוגיות במודיעין; תערוכה ותחרות כרזות וצילומים. במסגרת הפעילות ביחידות ניתן לציון את 8,200, שנערכה בין הראשונות לפעילות לשנת ה-60 ואת יחידת המיפוי, המקיימת ב-28 ינואר ערב לכלל יוצאי היחידה (ואף הכינה תערוכה מרשימה ואנציקלופדיה של המיפוי הצבאי בארץ ישראל). המעוניינים להירתם לעשייה בשנת ה-60 ובכלל (ברעיונות, בפרויקטים ספציפיים, בהכנת תחקיר או מחקר או באיסוף חומר לאחד הפרויקטים ובעבודה בגנזך) מוזמן לפנות אל

הפעילות תבצע מול מספר קהלי יעד, הן במסגרת היחידות והן ברמה החילונית והיא מתקיימת בשיתוף רע"ן פרט, רמ"ד חינוך בחמ"ן ורמ"ד תקשורת והסברה בחמ"ן. הנושאים המרכזיים שאושרו לביצוע: א. אירוע מרכזי בהשתתפות משרתי הסדר והוותיקים בלטרון בספטמבר 2008. ב. חידון מורשת חילי (לאחר שורת חידונים במערכים וביחידות) שיתקיים ביולי 2008. ג. תערוכה פתוחה לקהל הרחב ביום העצמאות. ד. סרט "חמ"ן לדורותיו". ה. ביטאון חגיגי לציון 60 שנות חמ"ן. רעיונות נוספים נמצאים בבדיקה, דוגמת כנס ספ"כ מיל; יום עיון בשיתוף

חמ"ן נערך לציון אירועי שנת ה-60 למדינת ישראל במעורבות אישית של קמ"ר ועדת היגוי לארועי שנת ה-60 בחמ"ן הוקמה ובראשותה תא"ל (מיל) אפרים לפיד. מרכז הפרויקט בחיל הוא רע"ן היסטוריה ומורשת, סא"ל גדעון מיטשניק. בדיונים ובהיערכות משתתפים נציגי היחידות וותיקי חמ"ן, ובכללם: תא"לים (מיל) יוסי בן-ארי, רון כתר, אל"מים (מיל) ז'מקה גנדל, חגי מן, אמנון בירן, עודד מרגלית, יורם סנדר, יואב דיגן, נעם שפירא, שלמה קשי, וכן יוכי ארליך ואחרים. ד"ר יגאל שפי, נאמן חמ"ן בארכיון צה"ל, מסייע ברעיונות ובייעוץ. לשילוב הוותיקים בחשיבה ובעיצוב התכנים וכווני העשייה יש חשיבות רבה לדור המשרת כיום.

גדעון מיטשניק: טלפון 057-8126402 או דוא"ל: gidim2007@gmail.com

60 שנות מודיעין - גם ברדיו

ביום א', 17 בפברואר 2008, בשעות 19:00-21:00 ברשת ב' של קול ישראל, תשודר תכנית על המודיעין הישראלי במסגרת תכניות הרדיו על "ישראל בת 60". רבים מוותיקי קהילת המודיעין משתתפים בתכנית. עורכים: אברהם בן-מלך ואפרים לפיד.



כל הכבוד לארנולד וקרולין סימון

באוניברסיטת בן-גוריון נחנך אגף חדש על שם קרולין וארנולד סימון. ארנולד (ארני) סימון היה ראש הענף הכלכלי באמ"ן מחקר. קרולין רעייתו הייתה מנהלת הספרייה של אמ"ן במשך שנים רבות. לאחר פרישתם עברו בני הזוג לדרום, והם עובדים עד היום באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. בני הזוג תרמו להקמת אגף חדש באוניברסיטה והוא נחנך לאחרונה בנוכחותם.

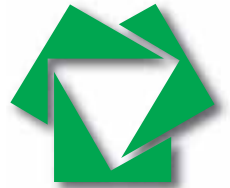


"אות יקיר העלייה" לשבתי שביט

המרכז האקדמי רופין העניק לשבתי שביט, ראש המוסד לשעבר, את "אות יקיר העלייה" על פועלו רב השנים למען מדינת ישראל, על עשייתו למען עליית יהודי אתיופיה לישראל ומאמצות מצוקה אחרות במהלך עשרות שנות שרות במסגרת הממלכתית של המוסד למודיעין ותפקידים מיוחדים, וכן לטובת קידום של חיילים בודדים, וסטודנטים צעירים, רבים מהם עולים ממקומות שונים בעולם, הזוכים בהובלתו כיושב ראש קרן "הישג", לתמיכה בהשכלה הגבוהה ולהזדמנות שווה בחיים.

כל הכבוד למרכז המידע למודיעין ולטרור

אתר "מרכז המידע למודיעין ולטרור" צוין לשבח בדוח שהוציאה בדצמבר 2007 ועדת המשנה ליחסי חוץ והסברה של ועדת חוץ וביטחון בנושא "מערכת ההסברה של ישראל במלחמת לבנון השנייה", צוין: "ראוי לציון במיוחד אתר 'מרכז המידע למודיעין ולטרור' הפועל במסגרת המל"מ. המרכז מבצע פעולות מחקר והפצת חומרים באיכות ובאמינות גבוהה, בתדירות ובמגוון מרשים. האתר, הפועל במספר שפות, זוכה לחשיפה ועניין רבים בכל העולם (לרבות העולם הערבי) ונהנה מרשימת תפוצה רחבה".



עיטור מסדר "המלכה איזבל הקתולית" לאבנר אזולאי



שגריר ספרד בישראל העניק למר אבנר אזולאי בשם מלך ספרד וממשלתו את עיטור מסדר "המלכה איזבל הקתולית". זאת, על פועלו לקידום יחסי המודיעין והביטחון בין שתי המדינות בשנים 1978-1973 כאשר לא התקיימו ביניהן יחסים דיפלומטיים ותרומתו מאוחר יותר בשנים 1984-1994 כמנהל הקרן על שם מרק ריץ' העוסקת בפעילויות שונות, בעיקר תרבותיות וחינוכיות, וקידום פרויקטים משותפים התורמים להידוק מרקם היחסים בין שתי המדינות. אבנר אזולאי היה בכיר במוסד ובעבר סא"ל ביחידת היומינט של אמ"ן, היום חבר בוועד הציבורי של חיד"ה (חוג יידי המל"מ).

פרס רויזמן לחקר המודיעין לשנת 2007 לד"ר יגאל שפי ולד"ר ברק בן-צור

המכון למחקרי ביטחון לאומי העניק את פרס רויזמן לחקר המודיעין לשנת 2007 לד"ר יגאל שפי ולד"ר ברק בן-צור. ד"ר שפי קיבל את הפרס על "עבודתו העומדת להתפרסם כספר, 'הרתעה במבחן', על 'פרשת רותם': כניסת כוחות חי"ר ושריון גדולים של צבא מצרים במפתיע לעומק חצי האי סיני, בפברואר-מרס 1960, בלי שהמודיעין הישראלי התריע על כך. המחקר מאפשר הבנה טובה יותר של התחרשויות קריטיות שאירעו לאחר מכן ביחסיה של ישראל עם שכנותיה, ובעיקר עם מצרים, והוא מסייע להיכרות טובה יותר של מושג ההרתעה למלחמה". ד"ר בן-צור קיבל את הפרס על עבודת הדוקטורט שלו, הבודח את מערכת היחסים בין הקברניט למודיעין בשנים 1945-1973. בנימוק כי העבודה "העלתה תרומה חשובה להבנת הזיקה בין הקברניטים למודיעין, לא רק ברמה של קבלת החלטות - כפי שעושות רוב העבודות בתחום זה - אלא גם ברמה של עיצוב קהילת המודיעין". סא"ל (מיל) יגאל שפי הוא חבר הוועד המנהל של המל"מ ולשעבר קצין בכיר באמ"ן, ואל"מ ברק בן-צור היה קצין בכיר בחמ"ן ואחר כך בשב"כ.



סאדאת רצה שלום

ברכות מקרב לב על גיליון 50 של "מבט מל"מ". אני מאחל לכם המשך הצלחה בגליונות הבאים. באותה הזדמנות אבקש להעיר על תוכן המאמרים העוסקים במלחמת יום הכיפורים: המאמרים חוזרים על שגיאה נפוצה עד היום, כאילו מלחמת יום הכיפורים היא שהביאה לתפנית אצל הנשיא סאדאת באשר לנכונות לעשות שלום עם ישראל. האמת ההיסטורית היא שסאדאת, עוד מסוף 1970, היה מוכן לשלום עם ישראל תמורת החזרת סיני, ושלח על כך איתותים לישראל בצינורות שונים.

זכור לי כי בדצמבר 1970 הראה לי חנן בראון, אז רל"ש מנכ"ל משרד החוץ, מברק מושינגטון המודיע על נכונותו זו של סאדאת. חנן הניע בידו בביטול לעבר משרד ראש הממשלה ואמר: "הם יהרגו את זה". ואכן, עמדת ממשלת ישראל עד מלחמת יום הכיפורים התמצתה בביטוי של משה דיין: "טוב שארם א-שיח' בלי שלום משלום בלי שארם א-שיח'".

איתותים נוספים התקבלו גם בשנים הבאות וממשלת ישראל המשיכה להתעלם. זו הייתה הסיבה להחלטת סאדאת לצאת למלחמה: הרצון לשבור את הקיפאון המדיני. על הסירוב לברר ולמצות את פיותיו של סאדאת שילמנו במלחמה בחייהם של 2,600 לוחמים.

אלוף הר־אבן
ירושלים

דמוגרפיה פוליטית

"מבט מל"מ" אינו המקום לדעתי לפרסום מאמר או מחקר על הדמוגרפיה דוגמת זו שהופיע בגיליון 50. הרי ברור לכול שהנושא עומד בלב הדיון הפוליטי במדינה. שכן, הוויכוח על הדמוגרפיה הוא בעצם דיון על מהותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. אין זה רצוי ש"מבט מל"מ" ייגרר לוויכוח הפוליטי במדינה. ובאשר למחקר המקוצר כפי שפורסם בביטאון, אני מקווה שבמחקר המורחב הסבירו החוקרים המכובדים למשל שעליית מספר הלידות השנתיות היהודיות מ-80,400 בשנת 1995 ל-109,188 בשנת 2006 הייתה יכולה להיגרם בין היתר גם מעלייתם לארץ של כמיליון יהודים בשנות ה-90.

אני מקווה גם שבמסגרת הדיון האקדמי בדמוגרפיה דאגו החוקרים להפחית מהמאזן ומחישובו העתידי את שיעור הריבוי הטבעי הגבוה של היהודים שאינם מכירים במדינה, אבל מקבלים ממנה את תמיכות הביטוח הלאומי לפי מספר ילדיהם, ואשר אינם מסתערים אלא לעבר כוחות שמירת החוק והסדר של המדינה עצמה.

אהוד רמות

רצה ללמוד ערבית

מל"מ שלום! אני בוגר חיל המודיעין, לאחר גיל המילואים, שמתעניין במזרח התיכון בכלל ובשפה הערבית בפרט. ברצוני לחזור וללמוד ערבית (מדוברת פלסטינאית). האם תוכלו להמליץ לי על אפשרות כזו - לימוד בשיעורים, או מערכת לימוד.

דרך אגב, אני קורא את העיתון שלכם באתר - והוא מרתק, בברכה,

יהודה לרנר, גבעתיים

yrlerner@gmail.com

המערכת: המקום המתאים הוא אולפן עקיבא, טלפון: 09-8350119

שוב נשכח

ברצוני להגיב לכתבה תרומת ה"ייקים" - יוצאי מרכז אירופה - להקמת קהילת המודיעין הישראלית" מאת פרופ' יואב

גלבר (בתמצות דוד נוימן, "מבט מל"מ" גיליון 50). האם מתעלמים שוב מתרומתו של מאיר מקס בינט? האם שוב מדלגים עליו? התפלאתי מאוד שקפצתם שמונה שנים קדימה ללוח ושכחתם את הראשון שיצא בכיסוי גרמני למצרים, מאיר מקס בינט, שפעל בשליחות המודיעין במצרים כבר משנת 1952 ועד סוף 1954. מאיר מקס בינט עלה ארצה מקלן בעלייה בלתי לגלית ב-1935, והיה הראשון (מידע - מירון בכר) שנשלח לאסוף מידע מודיעיני בארץ ערבית בכיסוי של איש עסקים גרמני. הרקע והאזרחות הגרמנית שלו אפשרו לבינט ליצור קשרים עם הקצינים הגרמניים, פליטי מלחמה השנייה שהובאו למצרים ונקלטו בה בתור יועצים ומומחים לעניינים צבאיים וטכנולוגים. זאת, לצורך איסוף מידע מודיעיני חשוב ורלבנטי. יש מעט הזדמנויות לאזכור של מאיר ודווקא כתבה זו הייתה הזדמנות מצוינת. פרופ' יואב גלבר הוא מהאנשים היודעים מי היה מאיר בינט ואף הרצה בערב הקרנת הבכורה לסרט "מצבה במעלה ההר" על מאיר בינט שהתקיים במל"מ בנובמבר 2004, ולכן מפליא ביותר שהשמיט את בינט מהכתבה.

מישל בינט-דגן

גם הוא כ"ייקים"

לרשימה המעניינת והמכובדת של "ייקים" אשר היו בין מייסדי המודיעין אני מבקשת לצרף את אחי, אל"מ זאב בר-לביא (לוינסקי) ז"ל, אשר כולם הכירוהו בשם "ביבר". ביבר עלה לארץ מגרמניה בהיותו בן שש, שירת בפלמ"ח ואחר כך בצה"ל. היה ראש הענף הירדני באמ"ן מחקר שנים רבות.

סוזן וולף

פרנקפורט, גרמניה

יישר כוח

למערכת מבט מל"מ שלום, אני מבקש להביע גם בכתב את התרשמותי מגיליון 50 של ביטאונו ובכלל, ניכר שיפור קבוע בטיב המאמרים ובגיוון הנושאים. יישר כוחכם.

צבי זמיר

לשעבר ראש המוסד

מבקש סליחה

תגובה ל"מודיעין" גיליון 49

יצחק ידידי, לא התכוונתי לפגוע בדור המייסדים ובטח לא בך. השירות היה אז אחר ובחלק מהתקופה היה ממשל צבאי. מנגד, כנראה זיכרוןך בגד בך, שכן לפני מלחמת ששת הימים היה אולפן צה"לי במחנה אלנבי בירושלים. באולפן זה הכשיר צה"ל דוברי ערבית בעיקר בשביל יחידה 154 דאז. באולפן אכן למדו במחצית שנות ה-60 גם יעקב פרי וגדעון עזרא (פרי אף למד אתי באוניברסיטה תרבות האסלאם), אולם הם שייכים לדור של ערב מלחמת ששת הימים ולא לדור ולתקופה שעליהם דיברתי. אשר לאבי דיכטר ידידי, הוא אכן למד באולפן של השירות בראשית שנות ה-70, אולם בתקופה שעליה הערת אפשר שטרם נולד. בידידות רבה,

ג'יימס שליט

עשינו כותרות

בימים אלה הגיע לידיי מגזין מעניין במיוחד של מל"מ, כתב עת לענייני מודיעין של המרכז למורשת המודיעין. יש להם גם אתר www.intelligence.org.il החומר כאן סופר מעניין, ובגיליון האחרון - בעיקר החומר על איראן והנושא הגרעיני. מומלץ מאוד.

יונתן שלונסקי

(הופיע בבלוג ב-TheMarker Café)



לוחמה פסיכולוגית במלחמת העצמאות*

קמ"ן חטיבה 2
בחדרי חש'ס
באוקטובר 1948

סודי

מפקד חזית א' (3)
מח'ס
מפקדי חזית א'

א. בהתאם לשיחה אהך ביום 21.10.1948, הנני מפרט להלן הצעה לפעולה
העמולתית המכוונת בעקרה כנגד הצבא הסורי, ומבקש בזה אח אשרך
להוציאה לפעל.

- ב. הנחיה 1. המערכה העמולתית הזו צריכה להיות משולבת ומותאמת
עם העמולה הכללית של מדינת ישראל ועם העמולה
המובבלת יותר אשר אולי מנהלה ע"י חזית א'.
- 2. מערכה זו חרוש מאמצים ארגוניים, כספיים ואחרים
אשר צריך לצפותם מראש ואשר בלעדיהם לא כדאי להכנס
בה. כ"כ צריך סאמך זה להיות סחמיד, עד חם המערכה.

ג. המטרה מטרה מערכה זו הן:-

- 1. לגבש אח החשדות וההרהורים של החייל הסורי וביחוד
של החיילים שמוצאם ממיעוטים שבסוריה ולעדער ע"י
כך אח רווח הקרביה, ע"י הדגשה הפירודים והחוככים
הקיימים בין המיעוטים בסוריה, בין המנהיגים שה,
ובין ממלכות ערב בכלל.
- 2. להכחיש ולסחר שמועות שוא המוטצוח ע"י מפקדה
וממשלה האויב, (כגון:- היהודים מחזירים לסורים
אח העריקים שערקו מהצבא הסורי).
- 3. לגרום לעריקה בקנה מדה גדול ככל האפשר.

ד. השגה

להשגה המטרה הנ"ל יש להשתמש בכלים הרגילים למלחמה
הפסיכולוגית בכלל ובדרכים המפורטות להלן בפרט:-

- 1. עלונים אח העלונים יש להפיץ מהאזיר ע"י מסוטים
למקומות רכוזי האויב, באם הדבר אינו נתן
להעשות מסבה ההפוגה יש להשתמש באמצעים
פחות רועטים, כגון - בלונים המוטסחים עם
חרוה והמחפוזבים לאחר שהיה מחושבת מראש,
סוירים שקטים בלילה לחוך קוי האויב
והדבקת העלונים במקומות כולטים וכו'.
- 2. שדורים א. ידוע לנו שהאויב מאזין לשדורינו. יש
לשדר על אותו גל, בערביה אחה אח שעות
השדורים שלנו לחייל הסורי ולאחר הכנה
מתאימה ע"י שדורי חקליטים וכו', כמסן
כמה ימים, להחל בשדורים העמולתיים,
בין חקלים לחקלים.
- ב. לשם זאה יש להרכיב חנה סדור חזקה ככל
האפשר, אשר חקלם בכל רחבי החזית ולפתוח
עד ומטק.
- ג. ברור שהשדורים יהיו מכוונים יותר לחייל
שבערך ולערך הכלהי צבאי אשר אמטרויותיו
להאזין לשדור הן גדולות יותר מאשר אלו
של החייל בחזית.
- ד. כ"כ ברור שהשדורים צריכים להיות
משולבים עם העלונים ועם המערכה העמולתית
כלה. יש גם להשתמש בעלונים לשם חודעה
לאויב על שעות השדורים, הכנס וכו'.
- 3. יש להשתמש בכל טעטי הערתה הבדוקים של המלחמה
הפסיכולוגית, וביחוד הנני מדיע כדלקמן:-
לפי הסכם עם עריק סורי נצדי, שהבטיח לחזור לקן
הסורי ולשלח משה מספר עריקים גדול, נקבעה המלה
"מרים" (ערביה קרי "מאריאס") כמלה הכר לעריקים
אשר ישלחו על ידו.
- אח מלה הכר זו יש לשלב עם העלונים והשדורים שלנו
עד אשר חחיה ידועה בכל רחבי סוריה כמלה התקשרות
אלינו וסמל המאמך המלחמתי הישראלי, חלה זו עלולה
להיות לדועה לערבים כמה טענות והסמל V היו ידועים
לאויבי בנות הבריה. השדורים והעלונים יחחמו במלה
"מאריאס". העריקים ימטרו אח עצמם בצעקט אח השם
הזה. בדוחבות ומשך חחיה המלה שגורה בפני כל. כל כמה
שיחזרו יותר על מלה זו, חחיה חוצאתה הפסיכולוגית
יותר חשובה.
- 5. אח המערכה הנ"ל אפשר לנתל בכל קנה מדה שהוא,
חטיבתי, חזיתי או אפילו ארצי. אח מה שאינני
יכול להביע באפן יבש ככתב אוכל להביע ביהר
פרטורה בעל פה באם חנחן לי האפשרוה לעשות כך.

[Handwritten signature]
קמ"ן חטיבה 2



שישה ימים של מלחמה

המערכה ששינתה את פני המזרח התיכון

מאת מיכאל אורן, הוצאת זמורה ביתן, 2004*

אהוד רמות**

כתיבתו של ספר מחקר על היסטוריה מדינית וצבאית של מלחמת ששת הימים, 35 שנים בלבד לאחר המאורעות שהביאו לפרוץ אותה מלחמה, מעלה שוב את השאלה הקלאסית ברוח טענתו המפורסמת של צ'ו אן לאי לגבי המחקר ההיסטורי של המהפכה הצרפתית - האם אין זה מוקדם מדי?

אפילו המחבר עצמו נשאל שאלה זו על ידי פרופ' פואד עג'מי: "האם (אין זה) מוקדם מדי, אחרי ארבעה עשורים כמעט, לומר מהי המורשת של מלחמת ששת הימים?" ותשובתו הייתה שעדיין מוקדם מדי להסיק מסקנות חד-משמעיות על מורשתה הסופית של המלחמה (עמ' 396).

ובכל זאת, כמי שקרא את הספר כמו שקוראים ספר מתח טוב בפעם השנייה, שכן רובנו "יודעים" מה קרה באותה מלחמה, אני מוצא שיש כמה סיבות טובות לקרוא ספר זה.

הסיבה העיקרית לדעתי, היא הצלחתו של המחבר לעמוד במבחן שהציב לעצמו: "להציג נרטיב מקיף באמת, שיתייחס הן לצד הערבי והן לצד הישראלי בצורה הגונה ומאוזנת ולעשות שימוש בכל המקורות הזמינים, בכל השפות הרלוונטיות

ולבחון את המלחמה בהקשר ההיסטורי של שנת 1967 ולא של שנות ה-2000" (עמ' 392).

בקשר לכך, יש לשים לב להיקף העצום של המקורות [ראה פירוט לפי סוגי המקורות בעמ' 495-515 (!)], ששימשו לכתיבת מחקר זה. ראוי לציין לשבחו של המחבר, שהוא עצמו מדגיש שעדיין יש מקורות רבים וחשובים שלא נוצלו, כגון הפרוטוקולים של ממשלת ישראל, מסמכי צה"ל (למעט פלח אחד) והגנזכים בעולם הערבי. הייתי מוסיף לרשימה זו גם את המחקר הגנוז של מחלקת היסטוריה של צה"ל על מלחמת ששת הימים.

סיבה נוספת ראויה לציין היא הצלחתו של המחבר לכתוב ספר מחקר היסטורי מרתק, בשפה קולחת ואף דרמטית לעיתים, באופן שיש בו כדי לעניין קוראים מן הקהל הרחב ולא רק חוקרים ואנשי צבא ומדינה, הקשורים באופן כלשהו למאורעות שקדמו למלחמה ולמלחמה עצמה.

עוד סיבה ראויה לתשומת לב, היא יכולתו של המחבר לתאר את הנפשות

הפועלות העיקריות על תכונותיהן האישיות באופן חי ומרתק, שרק מוסיף נופך משלו להבנת תהליכי קבלת ההחלטות בממשלים של המדינות ושל המעצמות השונות, בצמתי ההכרעה הדרמטיים של המלחמה ההיא.

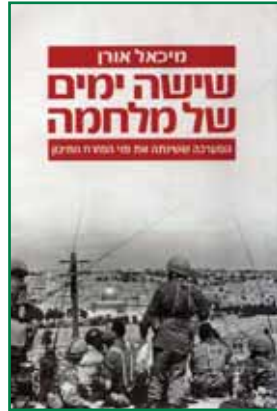
כך למשל, הוא תיאור אישיותו ותכונותיו של עבד אל-נאצר על רקע תהליך קבלת ההחלטות שקדם להחלטה להיכנס לסיני ואחר כך לסילוק כח האו"ם מסיני (עמ' 62-66 וכן עמ' 79-86); וכן תיאורם של אשכול ושל רבין (עמ' 79-75, 108-111) ושל אבא אבן בשלבים של המגעים המדיניים הקריטיים לביורר עמדותיהן של המעצמות (עמ' 131-135 ואילך).

הפרק הדרמטי ביותר, שהוא לדעתי שיאו של הספר, מתאר את תהליך קבלת ההחלטות בממשלת

ישראל עד להחלטה על הפתיחה במלחמה, על רקע הניסיון (הישראלי) להבין את המדיניות האמריקנית שגובשה במקביל ועל רקע התהליכים שאירעו באותו הזמן בממשל הסובייטי ובמצרים. אין הכוונה בכך, כמובן, לחסוך מהקוראים את תיאורה של המלחמה כולה, או אפילו את תיאור קבלת ההחלטות בממשלת ישראל ובממשלים האמריקני והסובייטי בכל הקשור לתקיפה ברמת הגולן, אלא רק כדי להצביע על העדפת.

על אף העניין הרב שיש בספר ועל אף מעלותיו שמינתי לעיל, עלינו לזכור שמחקר היסטורי נכתב גם לקוראים בעתיד ואולי בעיקר להם. לאלה לא יהיו נגישות או זיכרון אישי כמו שיש לקוראים כאן, בתקופה הנוכחית. לכן, יש להקפיד הקפדה יתרה כדי למנוע טעויות ושגיאות בנתונים, שבעתיד ייחשבו למבוססים בשל רמת המחקר בספר זה.

ובעניין זה יש לי שתי הערות: האחת נוגעת לביקורת מקורות שצוטטו בעבודת המחקר, ובאופן ספציפי לדיווחים על פעולות חבלה שבוצעו במדינת ישראל, שמתסמכים על דיווחי הפת"ח (למשל בעמ' 45 או בעמ' 49): מספרים אלה מוגזמים לכל מי שזוכר את דיווחי הרהב שפורסמו על ידי הארגון בזמנו. דוגמה אופיינית לכך היא הודעת הפת"ח לאחר הדליקה המפורסמת שפרצה ב-1966 בבניין צי"ם בדרום ת"א: "לוחמינו הנועזים הציתו אתמול שרפה גדולה במחסן



עצים בת"א... ערפאת בעצמו טען בזמנו שפעולות הפת"ח גורמות להרבה מאוד נפגעים בישראל והישראלים מעלימים זאת ומדווחים על כך כנפגעים מתאונות דרכים. "איך זה יכול להיות", שאל ערפאת, "שיש בישראל כל כך הרבה תאונות דרכים?".

הערה שנייה מתייחסת לטעויות ולשגיאות מיותרות הנובעות מרשלנות גרידא. להלן מספר טעויות כאלה:

1. הפעולה הראשונה של הפת"ח אכן בוצעה ב-1 בינואר 1965 והייתה הנחת מונ"ר על דרך עפר עילבון ולא כפי שנכתב בעמ' 19.

2. יחידות מצריות לא הגיעו לפאתי תל אביב במלחמת העצמאות כפי שנכתב בעמ' 24, אלא עד אשדוד בלבד. לכן נקרא הגשר הנמצא שם גשר "עד הלום".

3. היה כדאי לציין שבמסגרת דוקטרינת אייזנהאואר, הונחתו כוחות מרינס להצלת השלטון בלבנון ב-15 ביולי 1958 ולא רק הוטסו כוחות בריטיים לירדן, כפי שצוין בעמ' 33.

4. האלוף אהרון יריב שירת בתפקיד מח"ט גולני בשנים 1960-1961, אחרי שובו מתפקיד נספח צבאי בארצות הברית, תפקיד שמילא בשנים 1960-1957. לתפקיד ראש אמ"ן מונה ב-1964, לאחר ששב מלימודיו בבית הספר למלחמה בפריז בשנים 1964-1961 ולא כפי שמופיע בעמ' 104.

5. האלוף עזר ויצמן היה ראש אגף המטה ולא ראש אגף המבצעים כפי שנכתב בעמ' 121.

6. האלוף מוטי הוד לא הבריה מטוס ספיטפייר לפני מלחמת העצמאות כפי שמופיע בעמ' 215, מהסיבה הפשוטה שהבריטים שלטו אז בארץ מתוקף המנדט של חבר הלאומים וכמובן גם בכל שדות התעופה בארץ. הספיטפיירים שנקנו בעסקת נשק עם צ'כיה הוטסו לארץ בספטמבר 1948, במהלך מלחמת העצמאות, בהסתרה בשל האמברגו שהוטל על אספקת נשק על ידי מעצמות המערב.

7. הסולטן בייברס לא היה יכול לבנות את "גשר האריות" בשנת 1320 כפי שכתוב בעמ' 293, שכן שלט בארץ בשנים 1260-1277.

8. במלחמת ששת הימים לא היו ספינות טילים בחיל הים הישראלי, בניגוד למה שכתוב בעמ' 298.

ואלה רק דוגמאות אחדות וחבל שנשתרבו לספר.

לסיכום: זהו ספר מחקר מקיף ומעמיק, המציג באופן מעניין ולעיתים דרמטי את מלחמת ששת הימים.

* הספר ראה אור במהדורה האנגלית בשנת 2002 ובתרגום לעברית בשנת 2004. מהדורה עברית מיוחדת יצאה לציון 40 שנה למלחמה ב-2007 במרכז שלם

** אל"מ (מיל'), לשעבר רמ"ח היסטוריה וקצין בכיר באמ"ן; eramott@yahoo.com



אליפות מכט סל"ם במידע גלוי

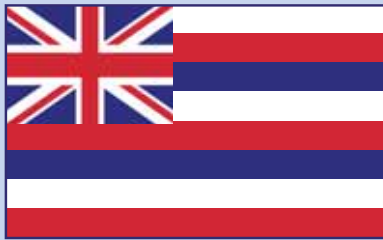
"יש דברים שידוע שהם ידועים. אנחנו גם יודעים שיש דברים שידוע שהם בלתי ידועים. אבל יש גם דברים שלא ידוע שהם בלתי ידועים - אלה שאיננו יודעים שאיננו יודעים."

ויש האינטרנט.

כמות המידע העצומה הנמצאת ומוסיפה לזרם אלינו מהאינטרנט מציבה בפנינו אתגרי חיפוש ומיון חדשים שלא הכרנו בעבר. מעל ומעבר למערכות המחשוב המתוחכמות, ה"ספיידרים" למיניהם, מנועי החיפוש החכמים, אלוגוריתמים ומערכות לכריית מידע ניצב המוח האנושי, העומד בפני אתגרים יצירתיים שאינם ניתנים לפתרון בכלים שפיתח אותו מוח. אנחנו מתכבדים לחנוך מדור חדש בשיתוף "אדקיט", חברת המידע הבין-לאומי, ובו חידות חיפוש בנושאי צבא ומודיעין. החידות יתפרסמו בכל גיליון והתשובות להן נמצאות ומחכות לכל אחד מאתנו בחיפוש חופשי וחינמי באינטרנט.

חידון המידע הגלוי מס' 1:

- מה הקשר בין פארקים של וולט דיסני בארצות הברית והיסטוריית הגרעין האיראני?
- מהו שם החברה הראשונה שניהל האדם שעל שמו נקרא מפעל העשרת אורניום שהוקם בשיתוף איראן ושלוש מדינות אירופאיות? מי היו המדינות השותפות?
- ציינו שם של ספינה שהובילה חומרים כימיים לעיראק ממזרח אירופה, מאילו נמל ומדינה יצאה הספינה? היכן נפרקה הסחורה?
- מה היה כינויו של "אבי" התכנית שהייתה לאבן הפינה של תכנית הגרעין האיראנית? מה שם התכנית שייסד ובאלו תאריך ופורום היא נוסדה? מה הקשר בין אותו אדם לדגלים האלה?



בין הפותרים נכונה יוגרל הספר SPIES INC, ספרה של Stacy Perman, כתבת Business Week, על ההיסטוריה של יחידת 8200 - החממה הטכנולוגית המובילה בעולם.

את התשובות ניתן לשלוח לדוא"ל: mlm@intelligence.org.il או בפקס: 03-5497731. יש לציין במפורש: "לחידת מידע גלוי" ואת מספר הגיליון.

בחסות אדקיט
המרכז למידע בין-לאומי
www.adkit.co.il
03-6194080



חזי לביא
Hezie@adkit.co.il

מי היה האיש שהיה?

נולד בגבעתיים ב-1937 ובהיותו בן 16 עבר לקיבוץ רמת הכובש, שם נשאר חמש שנים. הוא התגייס לצה"ל ב-1955, שירת בחטיבת גולני ושימש בה סגן מפקד הסיירת וקצין מודיעין ובמהלך שירותו בה עבר את "מבצע קדש" ופעולות התגמול.

בשלב מוקדם של הקריירה שלו היה מפקד בסיס ביחידת יומינט. עיקר תהילתו הייתה בפיקוד על יחידת עילית ובמבצעים נועזים שעליהם פיקד בתפקיד המטה הבכיר האחרון שבו שירת, בתקופה שקדמה למלחמת יום הכיפורים ובמלחמה עצמה. לאחר שחררו למד בחוג למזרח תיכון באוניברסיטה. חזר לצה"ל והשתחרר ב-1978.

עיסוקיו האזרחיים תאמו את אופיו ההרפתקני והנהנתני. בערוב ימיו גילה רגישות בלתי רגילה לקורה בחברה הישראלית ונתן לכך ביטוי מעל גלי האתר. על רגישותו יעידו הכינויים המבטאים את אישיותו "איש של חברים" ו"מפקד ואדם". המקאמה שפורסמה לאחר מותו, היטיבה לתארו. להלן מקצת מהשורות:

"הוא היה איש חכם, איש של ספרים ותשבצים, איש של נשים ויין, הוא היה חולם ואיש מעשה, הוא היה אדם חופשי, הוא היה איש של ויכוחים ושל פשרות, עקשן וידוע ויתורים, איש של פרטים ואיש של הכללות, איש של חשבון ואיש של חשבון נפש".

פתרונות יש לשלוח למל"מ

דוא"ל: mlm@intelligence.org.il
או בפקס 03-5497731

בין הפותרים נכונה יוגרל ספר.

פתרון החידה מגיליון 50

האיש שהיה הוא ראובן שילוח (שנולד בשם זסלנסקי, ושמו המחתרתי היה שילוח). שירת בתפקיד ראש המוסד הראשון בשנים 1949-1952. קודם לכן, שירת במחלקה המדינית של הסוכנות היהודית והיה ראש המחלקה המדינית במשרד החוץ בשנים 1948-1949.



לאחר התפטרותו, שימש ציר בשגרירות ישראל בווינגטון בשנים 1953-1956, ויועץ מדיני לשר החוץ משה שרת בשנים 1956-1959. ראובן שילוח נפטר ב-1959. הוא היה איש אמונם של ראש הממשלה דוד בן-גוריון ושל משה שרת, הקים את הקשר עם תנועת השחרור הכורדית ועם שירותי הביטחון של מדינות המערב, ובראשם ה-CIA. הישגו האיסופי החשוב ביותר היה השגת תכנית הפלישה של מדינות ערב לארץ ישראל ב-1948.

יואב דייג

dyogenes@netvision.net.il

בהגלה בין הפותרים זכה בספר
חבר העמותה משה ארנולד מיחשלים



התובע הכללי של ארגנטינה - ד"ר ניסמן
בביקור במרכז המידע למודיעין ולטרור

אישי ביטחון מהעולם מבקרים במל"מ חניכי קורס ביטחון בין-לאומי ממכללת הגליל ביקרו במל"מ ושמעו סקירות על הישגיה המודיעיניים והביטחוניים של ישראל

קבוצה של חניכים מחו"ל המשתתפים בקורס ביטחון בין-לאומי במכללת הגליל (שמושבה בנהלל) ביקרה במל"מ בדצמבר 2007. בקבוצה יותר מארבעים בכירים מצמרת הקהילה הפוליטית והביטחונית בארצותיהם. לאחר סיום



תא"ל צביקה שילר ז"ל והקמת המל"מ סמוך לסגירת הגיליון נפטר תא"ל צביקה שילר שהיה קמנ"ר וקצין מודיעין שדה בכל הדרגים. רשימה לזכרו נפרסם ב"לזכרם" בגיליון הבא



בביקור ב"שבעה" אצל משפחתו הראו לי פתק בכתב יד שכתבתי לו בארבעה ביוני 1981, למחרת הנחת אבן הפינה למל"מ. וכך כתבתי לו אז: "צביקה, יש לנו הרבה רגעים אפורים ובצדם מעט רגעים של התעלות. כזאת הייתה השעה של הטקס להנחת אבן הפינה לאתר ההנצחה.

"כשמדברים על טיפוח האדם, על דחיפה, יוזמה וחוסר

התפשרות עם המגבלות האדירות של הברוקרטיה הצבאית - זאת הדוגמה.

"מי שמלווה אותך בשעות הקשות וברגעים היפים יודע להעריך את המשקל האישי הבלעדי שהיה לך בהגשמת ההבטחה שנתת ביוזמתך ביום חמ"ן תש"מ, כי ביום חמ"ן תשמ"א (השנה) זה יהיה! זה היה! זה היה!"

"נעים להשתייך לצוות שכזה". אל"מ אפרים לפיד, רמ"ח איסוף

יהי זכרו ברוך!

בשולי הדברים נזכיר כי מאיר עמית ויהושע שגיא, יבדלו לחיים ארוכים, ואתם צבי שילר ז"ל, היו הצוות המרכזי של הקמת המל"מ.

אפרים לפיד

במרכז למורשת מודיעין ובמרכז המידע למודיעין ולטרור קיבלו המבקרים סקירה מאנשי המרכז. ראש המודיעין הצבאי של גאנה, בריגדיר ג'נרל ד"ר רוברט סאקי הביע הערכה רבה להישגיה המודיעיניים-ביטחוניים של ישראל במלחמה בטרור העולמי וביקש להדק את שיתוף הפעולה בין שתי המדינות. ראש המחלקה לקשרי חוץ בקהילת המודיעין הרומנית, הגברת אדלינה פאלאד, סקרה את התהליכים העיקריים העוברים על קהילת המודיעין הרומנית. כידוע, רומניה הצטרפה לאיחוד האירופאי והיא עומדת לארח לראשונה את ועידת נאטו באפריל 2008. לדבריה, לקראת תהליכי האיחוד עם אירופה, השקיעה קהילת המודיעין הרומנית מאמץ ניכר על מנת להתאים את עצמה לעבודה עם המערכות והגופים האירופיים. לצורך כך הוקם באוקטובר 2003 "מרכז לטיפוח התרבות הביטחונית" (CISC), העובד מול המרכז הראשי באיחוד האירופי (EURISC).

יוכי ארליך



קבוצת אנשי עסקים בביקור באתר המל"מ לחידוש פעילות חיד"ה (חוג יידי המל"מ). בראש החוג עומד מר יעקב (קובי) אבן עזרא, יו"ר "מגל" - תעשיות ביטחוניות

WWW.INTELLIGENCE.ORG.IL

מבט מל"מ
באינטרנט

ערב לזכרו של רחביה ורדי ז"ל

במלאת שנה לפטירתו של רחביה ורדי ז"ל, איש ה"הגנה" שהיה לימים מפקד האיסוף באמ"ן ואיש המוסד, נערך ערב במתכונת "חיים שכאלה" בהשתתפות חברים, עמיתים ובני משפחה



ב-1 בנובמבר 2007 נערך ביוזמתם של בני המשפחה ושל חברים ובחסות המל"מ ערב הצדעה לזכרו של רחביה ז"ל במלאות שנה לפטירתו. את הערב, שהתקיים בהיכל צה"ל, הנחה עמוס אטינגר במתכונת "חיים שכאלה" השתתפו בו כ-400 מוזמנים. הוקרנו תמונות וקטעי סרטים על חייו ופועלו של רחביה וסיפרו בו מפקדים, פיקודים, חברים ובני משפחה על מעלליו וביצועיו. באירוע לקחו חלק האלוף (מיל') מאיר עמית, הפרופ' משה מני, ראשי המוסד בעבר צבי זמיר ושבתי שביט, אל"מ (מיל') יעקב נמרודי, עמי ורדי (הבן), וכותב רשימה זו.

רחביה, בן למשפחת חלוצים חקלאים ממגדיאל שבשרון ואיש ההגנה משחר נעוריו, התנדב עוד בהיותו צעיר מאוד לשירות הש"י ועם הקמת צה"ל צורף לשירות המודיעין. תקופה ארוכה שירת רחביה בתפקיד מפקד הקת"ם (מודיעין 10) ולאחר מכן בתפקיד מפקד מחלקת האיסוף באמ"ן.

מאיר עמית סיפר לנוכחים כי כאשר קרא לו בן-גוריון לפקד על המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים הוא ביקש - וגם קיבל - אישור להעביר גם את רחביה למוסד והוא מינה אותו לתפקיד ראש היחידה לאיסוף מודיעיני במוסד ("הצומת"). רחביה המשיך במילוי תפקיד זה עד שנת 1972, עת פרש לגמלאות ולעסקים פרטיים - אבל לא לזמן רב. הוא נקרא לשוב לשירות על ידי אריק שרון ושימש שנים אחדות מתאם הפעולות בשטחים ואחר כך מתאם הפעולות בלבנון.

רחביה היה בין יוזמי הקמת ארגון גמלאי המוסד ועמד בראשו שנים רבות. במסגרת זו פעל רבות לרווחתם ולעזרה הדדית לחברים.

יהי זכרו ברוך!

ד"ר אלי כהן

סגנו של רחביה כמפקד אגף הצומת ופעיל בארגון גמלאי המוסד

הדלקת נרות חנוכה עם המשפחות השכולות

עמותת מל"מ קיימה טקס הדלקת נרות חנוכה למשפחות השכולות



בא' בטבת, נר שביעי של חנוכה, התקיים באתר ההנצחה ערב הדלקת נרות לבני המשפחות השכולות, זו השנה השנייה ברציפות. הערב נערך בנוכחות יו"ר העמותה והמנכ"ל, שנשאו דברים בפתח הערב; כן נכחו חברים מהוועד המנהל. הגב' סטלה שדות, אמה של מיטל ז"ל, נציגת המשפחות השכולות בוועד המנהל, דיברה בשם המשפחות ובירכה על מיסוד ויצירת המסורת של מפגשים אלה. מר אילן מורנו (בתמונה), אביו של סא"ל עמנואל מורנו ז"ל, לוחם הסיירת שנפל במלחמת לבנון השנייה, הדליק נרות חנוכה ואחיו של עמנואל, הרב שמואל מורנו, סיפר על חג החנוכה במקורות ובמסורת. במפגש השתתפו גם כ-50 חיילים שהתגייסו לאחרונה והם שוהים בקורס בבית הספר למודיעין.

לאחר מכן צפו הכול בסרט "הציפור הכחולה" שהפיק המל"מ, על מבצע הבאת המיג 21 מעיראק לישראל ב-1966. חתמו את הערב דני שפירא, טייס חיל האוויר, ומר ברוך מזור, ששיתפו את בני המשפחות השכולות בחוויותיהם מהמבצע.

אירועים שהתקיימו במל"מ: נובמבר-דצמבר 2007

המועד	נושא ומרצה
11/11/2007	"מועדון חבצלת" לחברי עמותת המל"מ - סקירת ראש אמ"ן, האלוף עמוס ידלין - סקירת המצב באזור.
12/12/2007	ערב "מועדון חבצלת" לחברי המל"מ ובני/בנות הזוג, על המודיעין במבצע אנטבה. הרצו: תא"ל (מיל') גדי זוהר ואל"מ (מיל') אמנון בירן.

אירועים צפויים במל"מ: פברואר - אפריל 2008

המועד	נושא ומרצה
18/3/2008 - א	מועדון תרבויות עמים: קמאצ'טקה - מסע רגלי בהרי געש - מבוא וסרט. מרצה: מר דוד בן-עוזיאל ("טרזן"), חבר המל"מ. שעת האירוע: 19:00
24/3/2007 - ב	ערב עיון על הנושא: "מהפכת המידע הגלוי" במסגרת קרן מיטל שדות. שעת האירוע: 16:00
27/3/2007 - ה	ערב זיכרון לתא"ל יואל בן-פורת ז"ל במלאת שנה לפטירתו. שעת האירוע: 19:00
16/4/2007 - ד	מועדון חבצלת: הרצאה על הל"פ בהתמודדות עם הערבים בהמתנה ובמלחמת ששת הימים. מרצה: מר שאול מנשה, פרשן בענייני המזרח התיכון ומגיש התכנית "השקר והאמת" בקול ישראל. שעת האירוע: 19:00

- האירועים יתקיימו באתר ההנצחה.
- ההשתתפות במפגשים בק על פי הרשמה טלפונית מראש (03-5497019), החל משבועיים לפני כל אירוע.
- כל האירועים לחברי המל"מ בליוויית בני הזוג.



גיבורים עלומים

במערכת החינוך מנחילים את מורשת מעשי הגבורה של גיבורים שפעלו מחוץ לגבולות המדינה

לרגל חג החנוכה פורסם לאחרונה במאגר המידע הארצי של משרד החינוך לקט בעריכת אוריה שוחט, המעלה על נס את סיפור גבורתם של יחידים וקבוצות בהיסטוריה היהודית שגילו מסירות נפש, הקרבה, שליחות ועמידה בסכנות גדולות בפעילות מחוץ לגבולות הארץ. הם יצאו בשליחות העם והמולדת לפעילויות עלומות ופעלו בחשאיות מוחלטת ובבידוד, ובתוך כך בנו לעצמם זהות אחרת שאותה הסתירו מעין כול, לעתים אף מבני משפחה, מקרובים ומידידים. רשימת הגיבורים העלומים כוללת דמויות שפעילותם התאפיינה באומץ לב, בנחישות ובגילוי הקרבה וסיכון חיים. מעטים, למעט שולחיהם, ידעו על מעשיהם, וגם לאחר סיום שליחותם היא נותרה חסויה עד ימינו.

הלקט כולל מידע, קישורים והצעות לפעילויות חינוכיות, והוא מעודד קיום דיון חינוכי-ערכי עם בני הנוער בנושא הגבורה. מקצת החומרים המוצגים באתר משרד החינוך פותחו בהרחבה ומקצתם מביאים מידע תמציתי על האנשים. בין אלה, צוינה פעילותם ותרומם של חנה סנש, אנצו סירני, פרץ גולדשטיין ויואל פלג, שפעלו על אדמת אירופה במהלך מלחמת העולם השנייה. לאחר הקמת המדינה צוינה שליחותו של מקס בינט, שפעל במצרים ונתפס זמן קצר לאחר שנתפסה חוליית "עסק הביש" אף שלא היה קשור אליה. הוא נחקר ועונה קשות בכלא המצרי אך לא הסגיר את סודותיו. הוא נותר נאמן לשליחותו עד ששם בנר שני של חנוכה, (21.12.1954) קץ לחייו, יום לפני שהיה אמור לעלות על דוכן העדים. הרשימה מציינת את פעילותם של גיבורי "הפרשה", רשת המודיעין היהודית שנלכדה בקהיר והועמדה לדין באשמת ריגול. על שניים מהנאשמים, ד"ר משה מרזוק ושמואל עזה, נגזר עונש מוות והם הוצאו להורג ב-31 בינואר 1955, על יתר חברי החוליה הוטלו עונשי מאסר כבדים: ויקטור לוי, רוברט דסה ופיליפ נתנזון נידונו למאסר עולם, מרסל ניניו נידונה למאסר של 15 שנים, מאיר זעפרן ומאיר מיוחס נידונו למאסר של שבע שנים. שניים מהנאשמים זוכו. הרשימה חותמת בפועלו של אלי כהן, שנתפס בסוריה בראשית ינואר 1965, בעת ששידר מברק לישראל. ב-18 במאי 1965 הוא הועלה לגרדום בדמשק, ועד כה עלו בתווה מאמצי המשפחה וממשלת ישראל להחזיר את גופתו הביתה.

אתר משרד החינוך ממליץ להרחיב את הפעילות החינוכית בקרב בני הנוער באמצעות ביקור במרכז למורשת המודיעין והוא מציג בהרחבה את פעילות המרכז. ניתן לעיין באתר משרד החינוך בכתובת: <http://noar.education.gov.il>

יוכי ארליך



חוקרי מרכז ד"ר מאוניברסיטת תל אביב בביקור במרכז המידע למודיעין ולטרור

חינוי אנשי הקהילה לתפקידים כמשק

בני דגן מונה שגריר בשבדיה, היה קצין ב-8200.

זאב כפתורי מונה למנהל שיווק לגופי ממשל וביטחון באירופה בחברת ECI-Telecom, היה בעבר סא"ל במודיעין חיל האוויר.

רוני לשנויער מונה לשגריר ישראל ליד מוסדות האו"ם בג'נבה. היה בעבר קצין ב-8200.

אילן מזרחי החל לעבוד אצל מתיו ברונפמן בחברת ברונפמן-פישר. היה בעבר מבכירי המוסד וראש המועצה לביטחון לאומי.

אלעד פרנקל מונה למנכ"ל אקוויז (Aqwise) טכנולוגיות. היה בעבר קצין ב-8200.

אמנון רימון (זונדהיימר) מונה לנציג הבונדס למדינות דוברות גרמנית במרכז אירופה. היה בעבר סא"ל בחמ"ן.

ערב מורשת במודיעין 10

מורשת קרב יחידתית בעמותת מודיעין 10 על מלחמת ששת הימים

יחידת היומינט של חיל המודיעין ערכה ב-20 בנובמבר 2007 ערב מורשת קרב יחידתית לציון 40 שנים למלחמת ששת הימים ולקרב לשחרור ירושלים בפרט. באירוע הוקרן סרט על הרקע לפרוץ מלחמת ששת הימים וניתנו סקירות על ידי מפקד היחידה אז, אל"מ (מיל') שמואל גורן ומר רפי סיטון, שהיה אז מפקד מרחב ירושלים. בערב המורשת השתתפו משרתי היחידה בהווה - קצינים, נגדים וחיילי חובה, מפקדי היחידה לשעבר וכן חברי עמותת מודיעין 10, עמותת יוצאי היחידה.

היחידה רואה חשיבות רבה בקיום אירועים אלה לצורך שימור הקשר עם ותיקה, ללמוד את פועלה במלחמות ובמבצעים השונים ולחיזוק תחושת השליחות והגאווה של המשרתים בה. יש בכונת העמותה לשמר מסורת זו גם בשנים הבאות.

עזרה בביורגפיה - עברו הצבאי של אלוף (מיל') חיים הרצוג

שלמה נקדימון כותב בימים אלה ספר המשחזר את הפרק הצבאי בביורגפיה של אלוף (מיל') חיים הרצוג, לימים נשיא מדינת ישראל.

יוצאי ה"הגנה" וצה"ל שקיימו עמו מגעים או עבדו במחיצתו בשנים 1940-1962, ב"הגנה", בצבא הבריטי, במחלקת הביטחון של הסוכנות היהודית, בקישור עם האו"ם לפני ואחרי הקמת המדינה, בש"י, בשירות המודיעין, במחלקת המודיעין, באגף המודיעין, בנספחות צה"ל בוויינגטון, בחטיבת ירושלים ובפיקוד דרום, מתבקשים ליצור קשר עם נקדימון בטלפון 03-6427878 או בדוא"ר nakdis@netvision.net.il

סודיות מובטחת למבקש.

לא מאמינים, לא כוטים

סקר רחב היקף ויחיד מסוגו בישראל נערך באוניברסיטת חיפה על יחס החברה הישראלית לשירותי המודיעין. התוצאות: ירידה בשביעות הרצון הכללית של הציבור מהמגזר הציבורי וירידה באמון הציבור במערכת הציבורית

התייחסות נדירה ליחסה של החברה הישראלית לשירותי המודיעין פורסמה לאחרונה בסקר אקדמי של אוניברסיטת חיפה. מסקר רב-שנתי לביצועי המגזר הציבורי בישראל שעורכים זו השנה השביעית פרופ' ערן ויגודה-גדות מאוניברסיטת חיפה וד"ר שלמה מזרחי מאוניברסיטת בן-גוריון עולה ששביעות הרצון הכללית של הציבור משירותי המגזר הציבורי נמצאת בירידה. הסקר חשף גם ירידה ברמת אמון הציבור במערכת הציבורית. "באופן כללי, נראה כי שביעות הרצון של אזרחי ישראל ממערכות המנהל הציבורי נמוכה", אמרו החוקרים, "אך הממצאים מעורבים בחלק מהמערכות יש שיפור בעוד שבאחרות ישנה ירידה" הם מסכמים.

מדובר בסקר רחב היקף ויחיד מסוגו בישראל שנערך בשבע השנים האחרונות, במתכונת זהה ועם שאלות זהות. הוא הקיף השנה 574 אזרחים, שהם מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל. רמת האמון ושביעות הרצון נמדדו ברצף של 5-1 (1 - לא מאמין כלל או לא שבע רצון לחלוטין; 5 - מאמין ביותר או שבע רצון ביותר). הממצאים העיקריים הרלוונטיים לנו בסקר זה:

- האמון כלפי צה"ל 3.27; שירותי הביטחון החשאי 3.53; משטרה ושב"ס 2.66 (מתוך 4.50).
- רמת האמון כלפי המשרתים במערכת ביטחון הפנים ושירותים חשאיים היא: שוטרים 2.59; שב"כ 3.60; המוסד 3.62 (מתוך 4.00).
- כללית, תדמית המגזר הציבורי הייתה ב-2007 בירידה - 2.38 לעומת 2.68 (המקסימום 3.50) בשנת 2006.

אפרים לפיד

טיל וירטואלי לחובאללה

בעקבות פרסומים של מרכז המידע למודיעין ולטרור על שידורי החזבאללה דרך לוויין תאילנדי הגיעה פנייה לחברה התאית, ובזכות הפנייה הופסקו השידורים

בעקבות לקט מידע שהוציא ב-9 בינואר 2008 מרכז המידע למודיעין ולטרור לקט החליטה הנהלת לוויין תקשורת תאילנדי לחדול מלשדר את שידורי אלמנאר - שידורי התעמולה של חזבאללה.

בעקבות הפרסום באתר האינטרנט של המרכז, פנה כתב ישראלי של סוכנות החדשות האמריקאית The media Line להנהלת Thiacom וביקש תגובתה להפצת שידורים שהם בעלי אופי אנטי-ישראלי, אנטישמי ואנטי-אמריקאי. משמעות הדבר הייתה הרחבה ניכרת של שידורי התעמולה של חזבאללה ברחבי העולם המוסלמי (מרבית מדינות אסיה, אוסטרליה, אפריקה, המזרח התיכון, מרכז אירופה). בתשובה פורמלית לפניית הכתב, הודיעה הנהלת לוויין התקשורת התאילנדי כי הלוויין התאילנדי אכן חדל לשדר את שידורי ערוץ אלמנאר (נכון ל-13 בינואר 2008). לפנינו עוד דוגמה להישגי מרכז המידע במלחמה על התודעה. טיל וירטואלי, המשוגר באמצעות האינטרנט, יכול ליירט את שידורי חזבאללה באופן יעיל לפחות כמו טיל אמיתי.

אל"מ (מיל') ד"ר ראובן ארליך
מנהל מרכז המידע למודיעין ולטרור במל"מ

שירותי ספרייה במרכז המל"מ

מרכז המידע למודיעין ולטרור הוא חלק בלתי-נפרד מפעילות אתר ההנצחה למורשת המודיעין ומשתלב במגוון פעילויות חינוכיות וחברתיות. מרכז המידע מעניק לקהל הצרכנים שירותים בדגש על תחומי מיקוד עיקריים: מודיעין, טרו, הסכסוך הערבי-ישראלי ועוד. במרכז המידע חדר עיון, חדר אינטרנט ומערכת מחשב מתקדמת לאחזור מידע. הספרייה ומרכז המידע הממוחשב מציעים את השירותים האלה: השאלת ספרים, ייעוץ ביבליוגרפי והקרנת סרטים בחדרי צפייה המשוכללים של המל"מ. לפרטים נוספים על שירותי הספרייה ומרכז המידע נא לפנות לצוות

הספרייה בטלפון 03-5482254
www.terrorism-info.org.il
library@intelligence.org.il

נשמח לעמוד לרשותכם.
פלה שטרצר, מנהלת הספרייה.



קבוצת סטודנטים מנהיגים צעירים מ-AIPAC ארצות הברית בביקור במרכז המידע למודיעין ולטרור

יומני משה שרת בתרגום לערבית

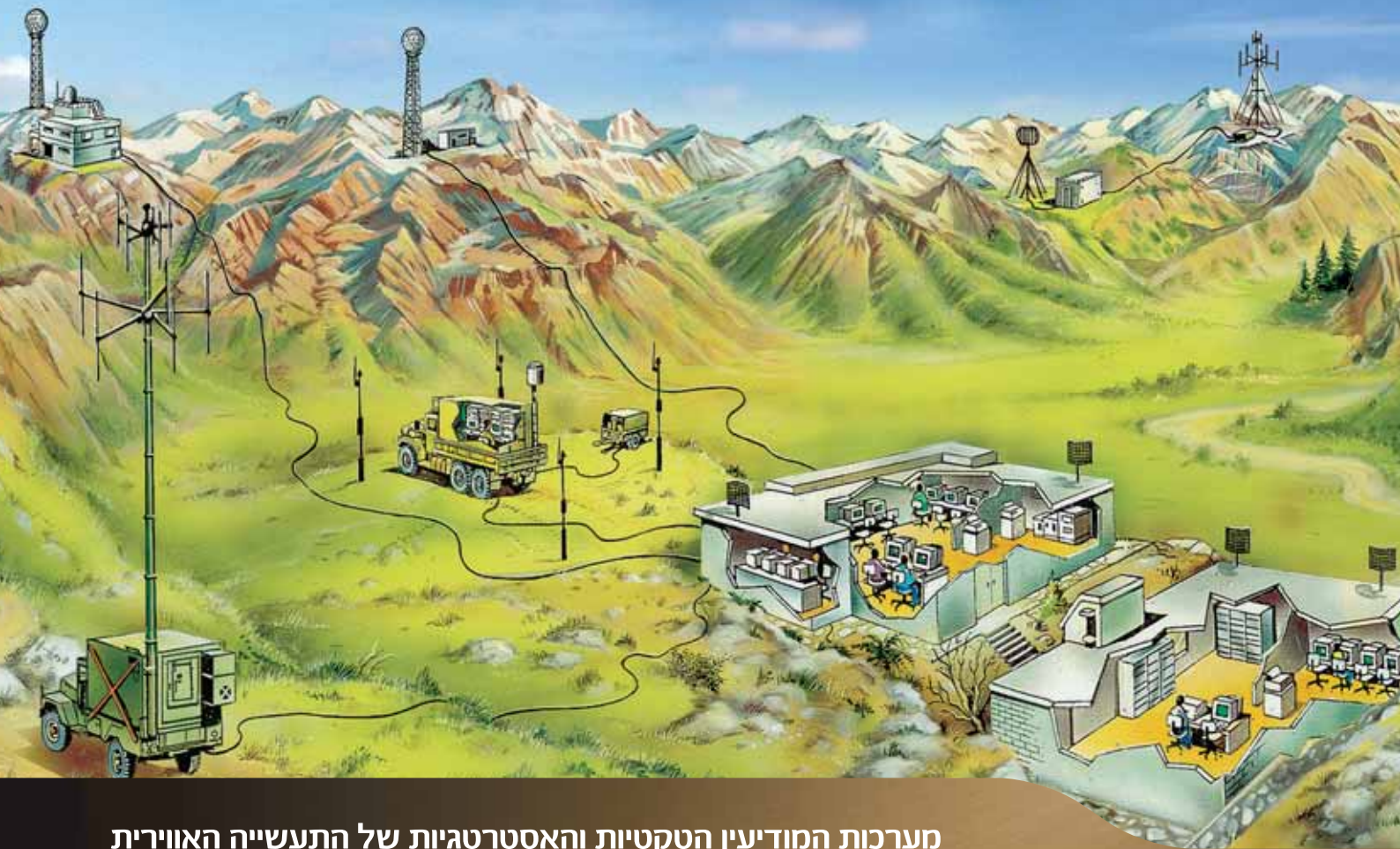
משה שרת, ראש הממשלה השני של ישראל, היה ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית בימי "המדינה בדרך", ובשנות ה-60 הוא נבחר ליו"ר הנהלת הסוכנות (בהיותו בתפקיד זה הוא נפטר ב-1965). שרת נודע גם כאיש ספר וקנאי לשפה העברית ובמשך שנים חיבר יומן אישי. העמותה למורשת משה שרת דאגה לפרסם את יומניו בעריכת בנו, יעקב שרת.

ב-1999 פרסם המכון ללימודים פלסטיניים בבירות גרסה בערבית של יומניו של שרת. את הספר על 650 עמודיו תרגם אחמד ח'ליפה וערך צברי ג'רייס, והגרסה כוללת תרגום בהשמטות מהמקור (הם ציינו זאת בכל מקום שהשמיטו). המכון תרגם עוד ספרים רבים של מנהיגים ציוניים במסגרת "דע את האויב" (בהיבטים המדיניים שלו).

העמותה למורשת משה שרת מחפשת תורם מתאים להעלאת הגרסה בערבית לאתר העמותה לשימושם של קוראי ערבית ברחבי העולם:

www.sharett.org.il

מודיעין כולל להחלטות מבצעיות מנצחות



מערכות המודיעין הטקטיות והאסטרטגיות של התעשייה האווירית מספקות תמונת זירה עדכנית ומהימנה לכל מקבלי ההחלטות באוויר, ביבשה ובים

- מודיעין אותות מכ"ם ותקשורת
 - מודיעין חזותי עם מכ"ם SAR ואלקטרו-אופטיקה
 - מודיעין רשתי ממספר רב של חיישנים בחלל, באוויר, ביבשה ובים
 - מרכזי מודיעין לבניית תמונת זירה בזמן אמת
- מערכות המודיעין של התעשייה האווירית - עמוד התווך לקבלת החלטות מנצחות בכל הדרגים.



מרכז פענוח מודיעין חזותי לאלקטרו-אופטיקה ומכ"ם מפתח סינטטי



מערכת מודיעין תקשורת טקטית וניידת



מטע"ד מכ"ם מפתח סינטטי למל"ט